

Slovenčinár

á G a u M
E S k B R
A h c k j H
f Š ě L B ä r
O 2003 V
K Y ě t A

Celoštátna slovenská samospráva

Metodický časopis Celoštátnej slovenskej samosprávy (CSS)

Publikácia vyšla s finančnou podporou
verejnej nadácie Pre národné a etnické menšiny v Maďarsku,
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky,
a Generálneho sekretariátu pre zahraničných Slovákov.

Za vydanie zodpovedá
predseda CSS
Ján Fuzik

Koordinátorka publikácie
Mária Matejdesová

Redakcia

Edita Pecsenyová
hlavná redaktorka - Békešská Čaba

Júlia Kucziková
Nové Mesto pod Šiatrom

Magda Pažická
Sarvaš

Obálku navrhla
Judita Molnárová

Typografia, zalamovanie a príprava do tlače:
Spoločnosť FUHL BT, Mlynky (Pilisszentkereszt)
Technický redaktor: Imrich Fuhl ○ Tlač: THORA BT, Budapešť
Rozsah: 5 (A/5) hárkov ○ Náklad: 500 výtlačkov ○ 2003

O b s a h

Slovo redakcie	5
----------------------	---

Diskusia

Štefan Kraslán (Santov)	
Škola povinností	6
Anton Paulik (Úrad pre národné a etnické menšiny, Budapešť):	
Slováci v Maďarsku, ako ďalej?	12

Metodika

Júlia Szabová-Marloková (Budapešť):	
Jazyk a kultúra	17
Anna Franková (Sarvaš):	
Individuálne zostavenie testu zo slovenského jazyka a jeho použitie	19
Zuzana Nyemcsoková (Sarvaš):	
Štúdia vplyvu schopností žiakov na rozvoj slovnej zásoby v slovenskom jazyku	23
PaedDr. Erika Fajnorová (Sarvaš):	
Ako pomáha výtvarná výchova pri osvojovaní slovenského jazyka	28
Daniela Horváthová (Békešská Čaba):	
Vyučovanie komunikácie v rámci predmetu Slovenský jazyk	37
Nikoleta Farkašová (Békešská Čaba):	
Učíme sa dejepis	40
Alexandra Kovaľová (Budapešť):	
Moja metodika vyučovania	42
Mária Kanóczová (Nové Mesto pod Šiatrom):	
Metodika vyučovania slovenského jazyka v dvojazyčných stredných odborných školách	44

Spoznávajme sa

PaedDr. Juraj Margoč (Balašské Ďarmoty):	
Slovenčina na strednej odbornej škole Kálmána Mikszátha	46
Judita Nádorová (Sarvaš):	
Činnosť sarvašskej slovenskej materskej školy	48
Katarína Királyová (Segedín):	
Nedeľná škola v Segedíne	50

Naša história

Ján Chlebnický (Békešská Čaba):

Z výsledkov národopisného výskumu v Baňačke a v Dolnom Regmeci 52

Monika Glücková-Szabóová (Ostrihom):

Z literárneho života Slovákov v Maďarsku 55

Rozšírte si domácu knižnicu

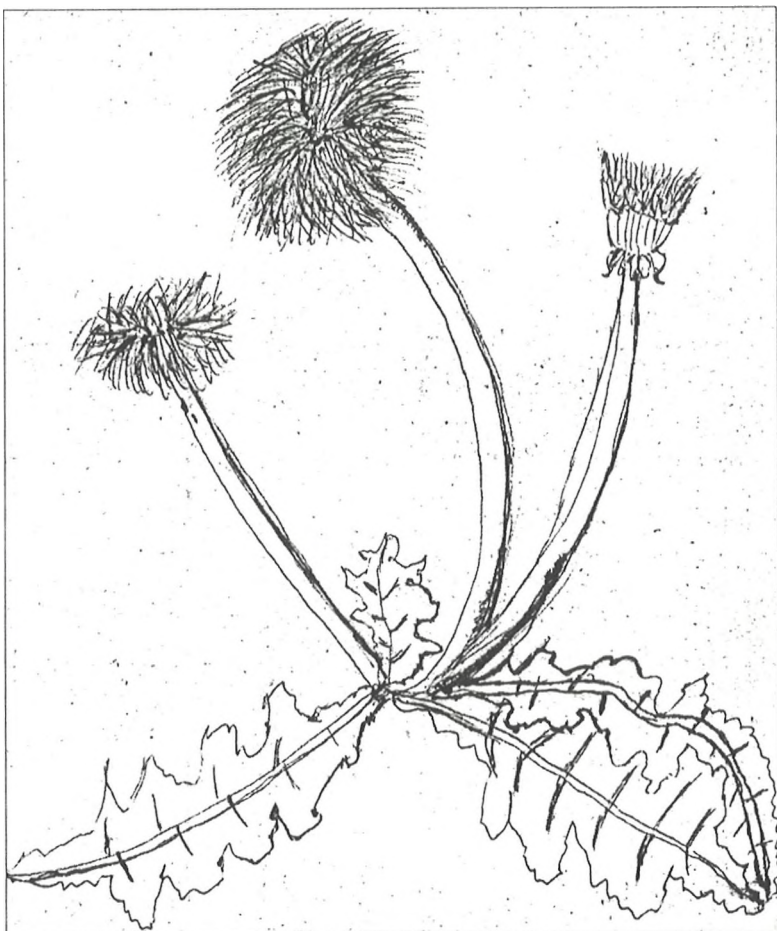
Ján Chlebnický (Békešská Čaba):

Publikácie Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku 58

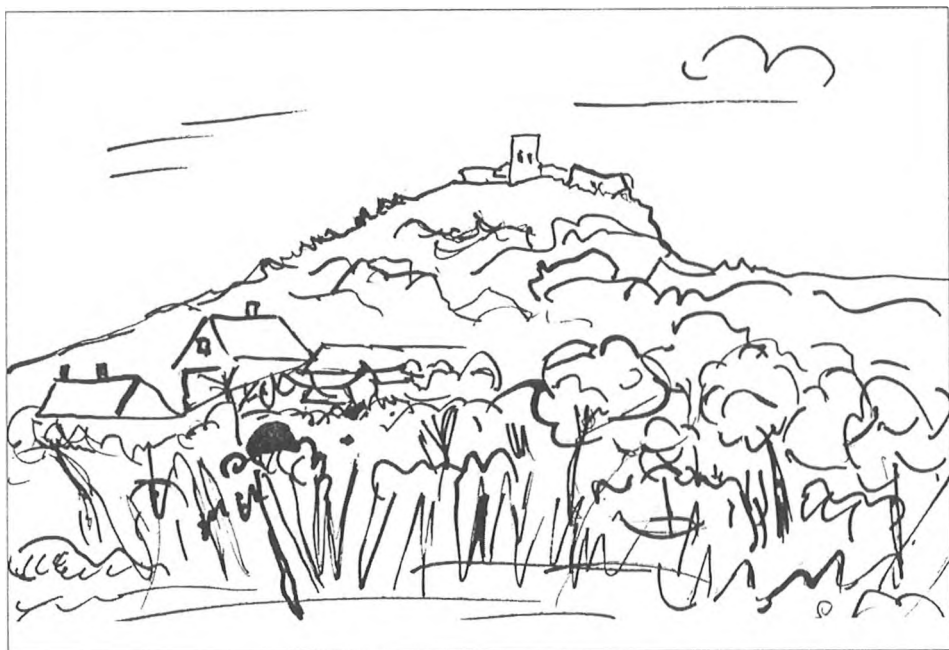
Dr. Eva Horváthová-Farkasová (Ostrihom):

Recenzia knihy Moniky Glückovej-Szabóovej

Slovenská vzdelanosť pre 6-8 ročné deti 66

Kresba Richarda Šalátu (Nové Mesto pod Šiatrom)

*Kresba Evy Gombošovej (Nové Mesto pod Šiatrom)
a Juliany Kiššovej (Békešská Čaba)*

Slovo redakcie

A zasa t'a púšťame na cestu, slovenské slovo... Povzbudzuj, poteš, daj nový impulz k práci každému, kto zalistuje v tomto časopise.

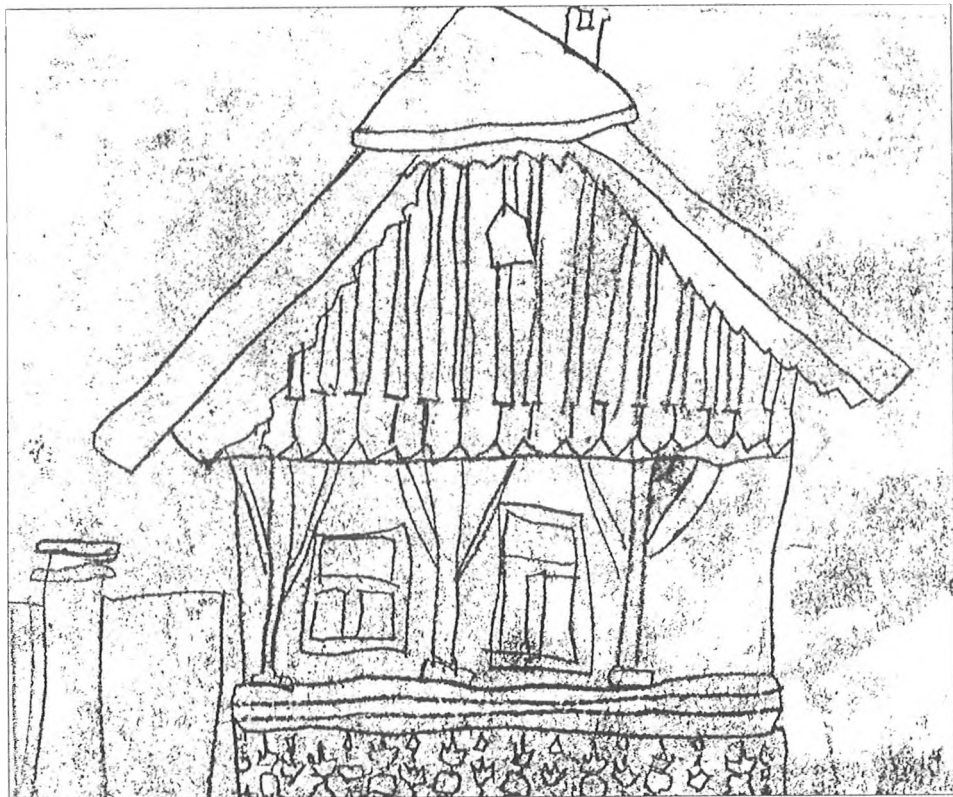
Autori článkov sa Vám prihovárajú v rubrikách, ktoré redakcia usporiadala v tradičnom poradí. Vďaka prispievateľom sú jednotlivé rubriky naplnené pestrou paletou názorov a metód, ku ktorým môžete zaujať stanovisko. Ponúkame Vám možnosť zoznámiť sa s rôznymi metódami merania schopností a úrovne jazykových vedomostí žiakov. Určite Vás zaujmú opisy hodín dejepisu a výtvarnej výchovy. V rubrike Spoznávajme sa máte opäť možnosť oboznámiť sa s niektorými novými formami práce.

Obsah časopisu dopĺňajú ilustrácie, ktorými prezentujeme tvorbu žiakov našich škôl.

Do Vašej pozornosti odporúčame našu novú rubriku, v ktorej autori predstavujú a súčasne ponúkajú publikácie do Vašej domácej knižnice.

Prajeme Vám príjemné čitateľské zážitky!

Redakcia

Kresba Daniela Gábora (Békešská Čaba)

DISKUSIA

Štefan Kraslán (Santov)

Škola povinnosti

*Slovenské národnostné školstvo
a menšinové samosprávy*

Úvod

Ako každú premyslenú činnosť, aj tú našu musíme začať určením hypotézy, cieľov, čo vlastne chceme dosiahnuť. V prípade Slovákov v Maďarsku treba takisto zistiť východiskovú situáciu, ktorú je nutné dôkladne analyzovať a na základe týchto poznatkov potom určiť primerané postupy na zlepšenie ich stavu.

Táto všeobecná poznámka obstoí aj v otázkach nášho školstva. Takýmto spôsobom sme už začali pracovať. V posledných rokoch sa niekoľkokrát zmapovala situácia, vymenúvali sa nedostatky a nechýbali ani tvorivé myšlienky na ich prekonanie. Spomením aspoň niekoľko: Pustili sme sa do revitalizačného programu Slovákov v Maďarsku, rozbehli sa rokovania s úradmi materskej krajiny, Celoštátna slovenská samospráva na základe dotazníkového prieskumu načrtla súčasný stav a odкрыla početné problémy a taktiež sme v roku 1997 viedli plodný rozhovor na tému Slovenské školstvo v Maďarsku, výsledkom ktorého bolo odporúčanie s konkrétnymi úlohami. Veľmi poučná by bola analýza, nakoľko v uplynulej dobe uvedené snaženia ovplyvnili naše každodenné konanie. A oprávnená je aj otázka: prečo z toľkej námahy už nevznikol komplexný program, stratégia, ktorá by viedla naše činy?

Je to básnická otázka - každý na ňu odpovie po svojom. Môj názor je nasledovný: Iniciatíva uvedených tvorieb koncepcií či programov - okrem dvoch - nevychádzala od nás. A tie naše dve, nuž, nemali sme dostatok sily, aby sme ich dotiahli. Závery všetkých snažení sú - a žiaľ zostali - na papieri, teda nielen tie naše, ale aj tie, ktoré inicioval maďarský vládny úrad alebo naša materská krajina. V školstve došlo k reformám, priniesli aj pozitívne zmeny, ale bola to súčasť transformácie celkového systému, nie my sme ju riadili a stále do prázdna znie otázka: aké predstavy máme my, Slováci v Maďarsku, o slovenských školách? Ako si predstavujeme ich (našu) budúcnosť? Nárokujú si slovenskí rodičia slovenskú výučbu?

Domnievam sa, že by sme mali predovšetkým zistiť, za koho treba bojovať. Koľko je detí a rodičov, ktorých sa to týka a či naše predstavy o budúcnosti sú v súlade s ich predstavami. S touto muníciou sa potom pustiť do boja.

Cieľom môjho príspevku nie je podrobná analýza všetkých nadhodených problémov, skôr sa chcem venovať niektorým ľubovoľne vybraným otázkam - niekedy ich iba načrtnúť - a vyjadriť svoje osobné dojmy.

Čo nového v školstve?

Povráva sa - ba naše materské školy a základné školy na tom budujú svoje programy -, že vraj deti si z rodiny prinesú máločo slovenského. Odovzdávanie jazyka (ale aj kultúry, zvykov, povedomia a všetkého slovenského) zostáva na škôlku a školu. Preto sa tvrdí, že kľúčovou otázkou z hľadiska našej ďalšej existencie je školstvo. Keď je to pravda, mali by sme urobiť všetko v záujme toho, aby sme mali dobré školy, v ktorých schopní učitelia vyučujú slovenské deti, rodičia ktorých vidia do budúcnosti a vedia, čo od školy dostanú. Aj rodičov treba získať a vychovávať. Poznajúc situáciu musím konštatovať, že je to terén čiastkových úspechov i veľkých sklamaní. V poslednom desaťročí sa v školstve všeličo zmenilo - a všeličo zostalo po starom. Niektoré predstavy sa realizovali, no mnohé nedostatky naďalej pretrvávajú.

Za pozitívnu môžeme pokladať zmenu právnych a finančných podmienok. Osobne som presvedčený, že postupne vytvorený systém obsahovej regulácie a financovania dáva dostatočný priestor pre realizáciu úspešnej slovenskej výučby.

Zavedením smerníc národnostnej výchovy a výučby vznikla v porovnaní s predchádzajúcou praxou celkom nová situácia. Nimi určený minimálny počet hodín (4 hodiny týždenne) umožnil menšinovej výučbe dostatočný časový priestor. Podrobné požiadavky slovenskej výučby, ako aj na ich základe vytvorené rámcové učebné osnovy vytvárajú možnosti výučby približne rovnakého obsahu v celej krajine. Tým sa môže zlepšiť priechodnosť medzi našimi školami - najmä zo smeru škôl, kde sa slovenčina vyučuje ako predmet smerom k dvojazyčným a jednojazyčným školám. Nezabudnime ani na zaradenie výučby slovenskej vzdelanosti do učebného procesu, výhody ktorého z hľadiska Slovákov v Maďarsku snáď nemusím osobitne vyzdvihovať. Taktiež za kladnú môžeme pokladať modifikáciu školského zákona, ktorá možnosťou zvýšenia povinného počtu hodín o 10 % v národnostných školách, upevnením štruktúry 8-triednej základnej školy a 4-triednej strednej školy menšinám vyhovela. Keď do rúk učiteľa a žiaka navyše dodáme kvalitné učebnice a učebné pomôcky a učiteľov pomocou doškoľovaní dostatočne pripravíme, keď výchovno-vzdelávacia činnosť bude pravidelne hodnotená aj na úrovni žiaka a školy v záujme toho, aby sa ďalej zlepšovala, môžeme dúfať, že sa nám podarí vybudovať dobré slovenské školy.

Udržiavanie slovenských menšinových škôl sa zdá byť finančne zabezpečené, alebo aspoň sú vytvorené mechanizmy, na základe ktorých udržiavatelia národnostných materských škôl a základných škôl môžu získať podporu. Terajší systém sa od roku 1992 vytvoril postupne. Okrem všeobecných noratív je k dispozícii aj národnostná noratíva (diferencovane pre materské školy, školy kde sa slovenčina vyučuje ako predmet a pre jednojazyčné a dvojazyčné školy). V osadách s nižším počtom obyvateľov ako 3500 je diferencovane k dispozícii ďalšia noratíva, dvojnásobok ktorej prislúcha za deti, ktoré sa zúčastňujú v národnostnej výchove alebo výučbe. V rozpočte je od roku 2000 určená osobitná suma na podporu tých miestnych samospráv, ktoré nevedia udržiavať svoju národnostnú materskú alebo základnú školu. Nepokladám však všetko za vyriešené, z tohto dôvodu by som chcel vašu pozornosť upriamiť aj na tienisté stránky nášho školstva. Myslím si, že uvedená obsahová regulácia a finančný systém tvoria iba rámec, ktorý bez nášho kolektívneho a individuálneho príspevku nebude mať zmysel. Bezduché škôlky a školy, nedostatočná

vysokoškolská príprava našich nádejných pedagógov nestačia už ani na vegetovanie, nie že by obrátili doterajší neblahý trend. Nemáme viac detí v materských školách, ani viac žiakov v základných školách, nenarástol počet stredných škôl, výučba sa nerozšírila o ďalšie stredné školy a nezvýšil sa záujem o slovenské katedry alebo o štúdium na Slovensku. Naopak, v celej šírke zaznamenávame pokles, to je krutá skutočnosť.

Financovanie národnostných škôl je založené na zaujímavom systéme. Zákony síce garantujú udržiavanie výučby a výchovy (ak to rodičia žiadajú), sú na to určené osobitné štátne peniaze, potrebné finančné prostriedky na udržiavanie a zlepšenie výučby predsa veľakrát chýbajú. Veľká je zodpovednosť miestnych menšinových samospráv, ktorým zákony dávajú isté kompetencie vystupovať v prospech slovenskej výučby, no táto záujmová činnosť vo väčšine prípadov funguje slabo alebo vôbec nie.

Menšinová normatíva podnecovala a podnecuje iba udržiavateľov národnostných školských inštitúcií, lebo znižuje ich školské náklady. Miestne samosprávy sa veľakrát ani nestarali (a až dodnes nestarajú) o kvalitu slovenskej výučby. Obsahová regulácia, ktorá sa v posledných 3-4 rokoch uskutočnila (a ešte stále prebieha), bola medziiným dobrá aj na to, aby udržiavateľov prinútila zabezpečiť dostatočný časový priestor pre slovenskú výučbu a zjednotila obsah učiva pre všetky školy. Otázne však je, či túto reguláciu prijali slovenskí učitelia, riaditelia a rodičia? Či chcú zmeny? Čo od nich očakávajú? Riaditelia a učitelia zmeny uskutočnia, lebo to predpisujú právne normy, ale súhlasia s tým všetci? Veď tieto zmeny od nich vyžadujú odborne i časovo náročnejšiu, sústredenejšiu a premyslenejšiu prácu. Nevieť, či si uvedomujú možnosti, ktoré sa v zmenách skrývajú, tým pádom nie som presvedčený ani o tom, že to budú vedieť využiť v prospech zlepšenia výučby. O rodičoch ani nehovoriac, veď oni situáciu nestačia ani sledovať. Myslím si, že sa týmto otázkam treba v blízkej budúcnosti viacej venovať.

Čo sa týka platu pedagógov, ani po terajšom zvýšení miezd nemôžeme byť spokojní. Súvisí to so všeobecnou situáciou plátov v školstve. Dúfajme, že sa to postupne ďalej zlepší, otázka však je, či na to máme času? Uznajme, národnostný príplatok nestačí na to, aby našich najschopnejších pedagógov udržal pri učiteľskej profesii (o tom ani nehovoriac, že podľa platných predpisov prislúcha iba učiteľkám materských škôl a učiteľom jednojazyčných a dvojazyčných škôl.), alebo aby najschopnejších poslucháčov vysokých škôl presvedčil, že si majú vybrať povolanie učiteľa. Mali by sme nájsť spôsob, aby sme jednak najzraniteľnejších učiteľov podnietili pokračovať v pedagogickej činnosti a na druhej strane najlepších absolventov - slovenčinárov presvedčili o perspektívach tohto povolania.

A všetko ide po starom, alebo dôvod na zúfanie

Máme aj pozitívne príklady, školy, kde počet detí rastie a pedagogická práca je založená na dobrej spolupráci pedagógov, rodičov a slovenského spolku, slovenskej samosprávy. Napríklad Sarvaš a zopár ďalších škôl, ktoré potichu splňajú svoje povinnosti. Nie je ich veľa, nedokážu badateľne zlepšiť ani všeobecnú štatistiku. Nato však sú dobré, aby dokázali: dajú sa dosiahnuť výsledky. Prevažná väčšina detí, ktoré sa zúčastňujú slovenskej výučby, nedokáže komunikovať v slovenčine, osemročné štúdium slovenského jazyka v nich ponechá len slabé stopy, väčšinou im nepri-

nesie žiadny úžitok. V mladých upevňujeme pocit, že náš materinský jazyk nie je ničoho hoden. Mám túto mienku napriek tomu, že počet detí, ktoré zložia štátnu jazykovú skúšku, z roka na rok mierne rastie.

Neúspechy výučby vo veľkej miere závisia od osoby učiteľa. Situáciu detí dosť dobre poznáme - do školy prichádzajú bez znalosti slovenčiny -, ale ako sú pripravení učitelia? Nakoľko sú odborné, metodicky a jazykovo prichystaní na pedagogickú prácu a nakoľko sú schopní a odhodlaní na odbornú inováciu? Iste sa nájdú aj pozitívne prípady, ale neúmerne, neznesiteľne veľa je učiteľov, ktorí slovenčinu dobre neovládajú a tým pádom ju kvalitne nedokážu vyučovať. A taktiež mnohí vyučujú zastaralými metódami, čo tiež nie je účinné.

Aj školský systém sa pomaly mení. Podstatné zmeny sa naposledy udiali v šesťdesiatych rokoch, keď sa naše jednojazyčné školy stali dvojjazyčnými. Počas uplynulého polstoročia, čiže od samého začiatku našich terajších škôl prevláda tá istá štruktúra: vo väčšine Slováckmi obývaných osád prebieha výučba slovenčiny ako predmetu, nadnes tu totálne stroskotal pokus o rozšírenie výučby niektorých predmetov v slovenčine. Naše ústredné dvojjazyčné školy sú málopočetné, vo väčšine prípadov sa spoliehajú na vlastný dorast, z iných slovenských osád sem prichádza pomerne málo žiakov. V dvoch stredných odborných školách (v Balašských Ďarmotách a v Novom Meste pod Šiatrom) síce zaviedli výučbu slovenčiny, avšak vyučujú ju ako cudzí jazyk a súčasne nevyučujú slovenskú vzdelanosť, tým pádom tu neprebíha národnostná výučba. Pokusy o rozšírenie výučby slovenčiny v gymnáziách v Dorogu a v Miškovci stroskotali. Dvojjazyčnosť štyroch škôl sa nezmenila, iba jedna, budapeštianska škola sa snaží o jednojazyčnosť.

Škola povinnosti

V organizovanej spoločnosti, aj v našej "mikrospoločnosti" istým špeciálnym skupinám a v rámci toho aj jednotlivým osobám, ako i inštitúciám a organizáciám prislúchajú nielen práva, ale aj povinnosti. Sú to čiastočne právne, ale do veľkej miery aj morálne pravidlá. Zákonné normy sú prísne kontrolované štátom a rôznymi úradmi, ale čo s morálnou povinnosťou? Ci možno hovoriť o morálnej povinnosti rodičov (a možno aj starých rodičov), pedagógov, členov slovenských samospráv, ale aj o povinnosti materských škôl a škôl, slovenských samospráv a slovenských spoločenských organizácií vo vzťahu k našej menšine, slovenskosti? Áno, možno, ba je nutné o tom hovoriť, lebo je to jediný garant našej budúcnosti. Netreba hľadať zložité odpovede: všetci majú celkom prirodzene odovzdať svojim deťom a mladým kus zo seba - naše kultúrne dedičstvo, predovšetkým jazyk a povedomie. Viem, že táto kontinuita sa v mnohých rodinách už skôr pretrhla. Nie je však všetko stratené, môžeme to napraviť, keď vychovávame deti - budúcich rodičov. Musíme ich jednoducho naučiť hovoriť, čítať, písať a rozmyšľať po slovensky, musíme im odovzdať poznatky o nás.

A ešte niečo: mali by sme spoločne vynaložiť podstatne väčšie úsilie na vytvorenie vzájomného súzvuku medzi týmito článkami, aby rodina, škola, samospráva a organizácie chceli to isté, aby sa vzájomne posilňovali. Nemôžeme si dovoliť, aby sme pracovali proti sebe, v našej situácii je to životunebezpečné.

Tieto otázky sú o to zaujímavejšie, že mnohí sme predstaviteľmi, členmi niektorej spomenutej inštitúcie alebo spolku (niekedy i viacerých) a rodičom v jednej osobe,

navyššie aj pedagógmi. Naša bieda, že nevieme jednotne konať. A naša bieda, že mnohí z nás inak rozmýšľajú, keď sa prejavujú ako zástupcovia, poprední činitelia Slovákov v Maďarsku a inak konajú ako rodičia. Keď čelní predstavitelia Slovákov v Maďarsku (a medzi nimi aj pedagógovia) neukážu dobrý príklad, keď svoje deti nenaučia po slovensky a nedajú ich do našich slovenských škôl, akým morálnym právom na to môžu vyzvať členov našej národnosti?

Výhybka na správnu koľaj

Začnime od začiatku: v rodine. Normálne by bolo, keby sa deti v rodinnom kruhu naučili po slovensky. A nielen jazyk si majú osvojiť. Nakoľko je však rozšírené používanie slovenčiny v rodinnom kruhu? Odpoveď poznáme.

Poznáme aj štatistiky - počet škôl a počet žiakov, taktiež aj trendy. Úlohou škôl je naučiť deťom potrebné schopnosti a vedomosti. Musíme si položiť otázku, či sú pre nás rovnako cenné všetky formy výučby, všetky školy a škôlky, všetky dediny a všetky deti? Vedení zdravým pudom sebazáchrany by sme medzi nimi mali diferencovať. Náš hodnotový systém by mal vyzeráť takto: jednojazyčná výučba je cennejšia ako dvojazyčná, dvojazyčná je cennejšia ako vyučovanie slovenčiny ako predmetu. Škôlka a škola, ktorá dosiahne lepšie výsledky, má byť pre nás hodnotnejšia ako inštitúcia, ktorá dosiahne horšie výsledky. Osada, kde slovenské slovo žije, kde prebieha slovenská výchova, výučba, kde sa zachováva slovenská kultúra a kde sú Slováci organizovaní, je pre nás cennejšia ako obec, kde to všetko chýba. Buďme voči sebe nároční, aby sme mohli riadiť proces rozvoja od nižších, menej náročných foriem k cennejším formám. A snažme sa o to, aby pohyb existoval smerom k lepšiemu.

Samosprávy - šanca na prežitie alebo alibi na pretrvanie

Podobne ako školy dostatočne nevyužívame ani všetky výhody núkané systémom menšinových samospráv. Samosprávy sú prostriedkami na realizáciu našich cieľov a na ochranu našich záujmov. Prostriedky sú na to, aby sme ich používali, len tak to má zmysel. Uvedomujem si, že vo vzťahu k obecným samosprávam naše samosprávy občas musia robiť kompromisy, že zákony dostatočne neriešia ich vzájomné kontakty, ale som presvedčený, že svoju váhu a rešpekt dosiahnu, ak budú schopné rázne zastupovať záujmy miestnej slovenskej komunity. Elementárnym záujmom je zabezpečenie slovenskej menšinovej výučby, lebo od toho závisí jej ďalšia existencia. Naše bytie. Tento prirodzený pud sebazáchrany menšín uznávajú aj zákony, keď miestnym menšinovým samosprávam dávajú právo súhlasu medziiným aj v otázkach miestnej výučby.

Mám však skúsenosti, že väčšina slovenských samospráv nie je otvorená na konfrontáciu, radšej sa vzdá svojich záujmov a práv. Takouto servilnosťou dosiahnu iba to, že ich neberú za partnerov, ale za vysluhujúcich a zo slovenskej samosprávy urobia formálnu inštitúciu. Od novely menšinového zákona očakávam posilnenie menšinových samospráv vo vzťahu k miestnym samosprávam.

Závažnou otázkou modifikácie menšinového zákona bude aj vytvorenie možnosti zakladania a preberania školských inštitúcií menšinovými samosprávami. Myslím si, že kultúrna autonómia menšín bez vlastných školských (a kultúrnych) inštitúcií je iba prázdny pojem. Len keď ich máme, môžeme hovoriť, že sme si zobrali svoj osud

do vlastných rúk. Som toho názoru, že by sa už mala začať aj príprava prevzatia budapeštianskej slovenskej školy Celoštátnou slovenskou samosprávou a vážne porozmýšľať o prevzatí všetkých našich dvojazyčných škôl miestnymi slovenskými samosprávami.

Zablúdení cestou k sebe

Nemôžem nehovoriť o dôležitosti kontaktov s materskou krajinou. Už som spomenul konzultácie, ktoré viedli predstavitelia slovenskej menšiny v Maďarsku a ministerstiev Slovenskej republiky. Príliš ďaleko sme sa nedostali, počas tých dvoch -troch stretnutí sme akurát stihli načrtnúť situáciu niektorých oblastí. Predsa sa však prejavil záujem spoznať našu situáciu, našu mienku o jednotlivých otázkach a cítil som ohotu poskytnúť nám pomoc v takej podobe, v akej to aj my pokladáme za vhodné. Škoda, že k pokračovaniu nedošlo.

Paradoxným spôsobom odkedy nastal rozmach v slovensko-maďarských vzťahoch a prítomní sme v rôznych výboroch a pracovných skupinách, kde sa riešia aj naše problémy, pociťujem úpadok. Nejaký sa nám nedarí. Na Slovensku síce prijali zákon o zahraničných Slovákoch, zriadil sa Dom zahraničných Slovákov a organizovali rôzne krajské podujatia, založila sa centrálna vládna inštitúcia a naše postavenie posilnili aj v modifikovanej slovenskej ústave... Napriek všetkému mám často pocit, že sme sa stali kvietkom na klobúku slovensko-maďarských vzťahov. Vieme, citíme, že potrebujeme, a preto si aj žiadame pomoc materskej krajiny. Aj ju dostaneme, avšak nie v takej podobe, ako si to nárokuje, a preto je občas neučinná. Problémom všetkého je zlá slovensko-slovenská komunikácia, výsledkom ktorej je dnešný stav: rozhodnutia o nás na Slovensku vznikajú bez nás, bez poznania našej mienky a niekedy aj proti našim snaženiam.

Táto poznámka sa vzťahuje aj na školstvo. V niektorých oblastiach, napríklad čo sa týka doškolovania alebo školy v prírode, nie sú problémy. Avšak napríklad výber hostujúcich učiteľov zo Slovenska a udeľovanie štipendií slovenskou vládou sa napriek našej žiadosti uskutočňuje bez nás. A nezabudnime: školstvo, slovenská vzdelanosť priamo súvisí s našou budúcnosťou. Musíme brať vážne aj skutočnosť, že v poslednom desaťročí počet našich štipendistov rapídne, kriticky klesol a najnovšie sa znižuje aj počet hostujúcich učiteľov.

Nedávno bola založená Stála konferencia zahraničných Slovákov. Dúfajme, že to bude vhodné fórum na sprostredkovanie našich predstáv, záujmov a žiadostí. V tejto súvislosti by som znovu zdôraznil potrebu premysleného programu rozvoja a jednotné vystúpenie všetkých činiteľov Slovákov v Maďarsku.

Budíček pred dvanástou - aspoň pokus

Nemáme iné východisko, len aby sme spoločne snivali o krajšej budúcnosti a aby sme urobili všetko v záujme toho, aby sme sny premenili na skutočnosť. Je teda našou úlohou, aby sme si vytýčili ciele, ale aj spôsoby a prostriedky ich dosiahnutia. Nestačí vypracovať aktualizovaný akčný plán, ako sme to urobili v roku 1997. Keď sa z našich myšlienok zrodí iba publikácia a spokojní pôjdeme domov, nič sme neurobili. Situáciu poznáme, pustíme sa do koncipovania krátkodobého (1-2 roky), strednodobého (5-10 rokov) a dlhodobého (10-15 rokov) programu revitalizácie, oživenia, prebudenia Slovákov v Maďarsku.

Slováci v Maďarsku, ako ďalej?

Niekedy mám pocit, že túto otázku si kladieme od vekov, teda aspoň od tej chvíle, odkedy som aktívnym národnostným občanom. A tomu je už najmenej dvanásť rokov... Za to pomerne dlhé obdobie sme zažili množstvo zmien, počuli sme veľa nárekov o zániku našej národnosti, taktiež množstvo sľubov. A predsa mám pocit, že sme sa nepohli dopredu, cítim skôr stagnáciu, nanajvýš ak posun dopredu, ktorý je výsledkom politických faktorov mimo nás, najskôr zo snahy vyhovieť očakávaniam maďarskej alebo slovenskej vládnej politiky.

Prečo je to tak? Veď máme niekoľko spoločenských organizácií, ktoré by v zmysle svojho programu mali zastupovať naše kultúrne a politické záujmy. Máme pomerne slušný počet miestnych samospráv, ktoré by to isté mali robiť už na báze zákona, v spolupráci s miestnou samosprávou prakticky vo všetkých oblastiach nášho - nielen národnostného - života. A navyše máme svoj najvyšší volený orgán, akýsi slovenský národnostný parlament, Celoštátnu slovenskú samosprávu. A to som nespomenul množstvo mysliacich ľudí, Slovákov, ktorým ešte vždy záleží na osude našej národnosti. Predsa však mám pocit, akoby nikto z vyššie spomenutých neniesol zodpovednosť za vypracovanie, vytvorenie, rozšírenie a presadzovanie niečoho, čo by sa mohlo nazvať stratégiou zachovania slovenskej národnosti v Maďarsku.

Je zaujímavé, že keď sa pozrieme okolo seba, slovenské národnostné enklávy v susedných krajinách nemajú takéto problémy. Menej početní Slováci v Rumunsku alebo v Juhoslávii, ktorí boli paradoxne prednedávnom ohrození vo svojej fyzickej existencii, nepociťujú potrebu žiadnej stratégie alebo programu prežitia. Podľa mojich informácií takýto program zatiaľ pripravili iba Slováci v Českej republike, teda - zasa paradox - práve najpočetnejšia slovenská enkláva. Podľa odhadov po nich sme práve my, Slováci v Maďarsku najpočetnejší. A predsa, keď sa jedná o našu budúcnosť, máme pocit neistoty ...

Zdanlivo však je všetko v poriadku. Ako som už spomenul, máme organizácie, ktoré zo svojich skromných štátnych dotácií uskutočňujú rôzne kultúrne a spoločenské podujatia, vydávajú publikácie, zakladajú ďalšie organizácie, kultúrne ustanovizne. Týždenne vychádzajú ľudové noviny plné informácií o činnosti jednotlivých organizácií a samospráv, máme možnosť denne si vypočuť informácie o živote Slovákov v Maďarsku v rozhlase a to isté vieme sledovať týždenne na televíznej obrazovke. Navyše bola založená medzivládna Slovensko - maďarská zmiešaná národnostná komisia, ktorá aspoň raz do roka zasadá, prijíma odporúčania pre obidve vlády, uskutočnenie ktorých potom vyhodnocuje. V zmysle prijatých dokumentov sa členovia komisie zhodli v tom, že v podstate je s nami všetko je v poriadku, i keď samozrejme ešte existujú problémy a úlohy.

Celoštátna slovenská samospráva po voľbách vypracovala program na nasledujúce štyri roky. Každý rok podáva správu o svojej činnosti, teda každý čitateľ Ľudových novín má možnosť, aby sledoval uskutočnenie programu CSS v danom období. Predsa si myslím, že nie náhodou Zväz Slovákov v Maďarsku inicioval v minulom roku konferenciu na tému *“Slováci v Maďarsku, ako ďalej?”*. Pevne verím, že sa to nestalo preto, lebo predstavitelia Zväzu sú neinformovaní, nečítajú Ľudové noviny, alebo žeby CSS nemala záujem o informovanie najväčšej slovenskej spoločenskej organizácie. Tak potom prečo táto téma, prečo máme často pocit, že sa nič nedeje, prečo predpokladáme, že po nás už tu žiaden Slovák nezostane, a keď aj zostane, ten už po slovensky nebude vedieť?

Táto dvojitosť je v nás všetkých. Keď si spomeniem na podujatie pred niekoľkými rokmi, organizované tiež Zväzom, kde sme mali prednášku spolu s Annou Ištvánovou, ja som hovoril o zákonoch, ktoré nám poskytujú špecifické národnostné práva a Anna zasa o uskutočnení týchto práv v skutočnosti. Ja osobne vtedy, ako štátny zamestnanec, som hovoril z pozitívneho aspektu, čo inak, myslím si, bolo namieste, veď bez existencie týchto právnych noriem by sme ani nemali k čomu prirovnávať skutočný stav. Anka samozrejme hovorila z pohľadu človeka, ktorý sa stretáva vždy s ťažkosťami, vyplývajúcimi z nejasných formulácií zákonov, z neochoty samosprávnych či štátnych orgánov. Inokedy, práve v Békéšskej Čabe, som hovoril opačne, z pohľadu národnostného občana, čo napokon, nechtiac, vyznelo dosť pesimisticky a kriticky. Tak teraz: ktorý názor, ktorý prístup je správny?

Podobnú dvojitosť vidím v prejavoch predstaviteľov organizácií a samospráv, vždy podľa toho, pri akej príležitosti, v akom kruhu sa stretneme, či stoja pred nimi prekážky, alebo boli dosiahnuté akési úspechy. Na jednej strane optimizmus a viera v budúcnosť, na druhej zasa nárek a bezvýchodiskovosť. (Mimochodom, presne ako v kruhoch politizujúcich Maďarov. Možno sme žili s nimi prídlho na to, aby sme mali vlastné duševno, vlastné psychické záťaž.) Otázkou už zostáva iba to, ako zmeniť tento - podľa mňa - neblahý stav, ako dosiahnuť v kruhu Slovákov pocit, že máme budúcnosť, že aj naši pravnci budú tvoriť špecifickú skupinu ľudí, ktorá produkuje vlastné hodnoty a ktorá je sama osebe takouto hodnotou či už v rámci Maďarska alebo spoločnej Európy.

x x x

Ako jedinec mám vždy možnosť vytyčiť si krátkodobé a dlhodobé životné ciele, vypracovať metódy a stratégiu ich dosiahnutia. Samozrejme, významnú úlohu v tomto procese zohrávajú zdedené okolnosti ako z hľadiska materiálneho, tak aj duchovného. Sú medzi nami síce osoby, ktoré žijú bez vytyčených cieľov, len tak do sveta, myslím si však, že väčšina z nás má svoje zámery, ciele, ktoré chce dosiahnuť v kratšom či dlhšom období. Pravdepodobne každý z nás, kto má deti, si vytyčuje aj také ciele, ktoré chce dosiahnuť už prostredníctvom, alebo v záujme svojho potomka. Takéto zámery môžu byť finančného, materiálneho alebo duchovného charakteru.

Medzi tie posledné patrí aj to, akú cestu si zvolím napríklad v otázke zachovania národnostného charakteru svojej rodiny. V dôsledku historického vývoja v našej vlasti je tou jednoduchšou cestou ešte stále asimilácia, čiže zrieknutie sa národnostného jazyka, národnostnej kultúry, svojho dedičstva, i keď to z iného pohľadu znamená aj ignorovanie hodnôt vytvorených aj mojimi rodičmi. A predsa je to dodnes tá prechodnejšia cesta ...

Druhá podobná možnosť je tá, že ja sám zostanem Slovákom, avšak, keďže na vlastnej koži zisťujem, čo znamená patriť v Maďarsku k národnosti, svoje deti už vychovávam ako Maďarov, aby som im uľahčil cestu do života. Z tejto voľby síce tiež vyplývajú neprijemnosti, predovšetkým vtedy, ak som aktívnym národnostným občanom, nedajbože *“plateným predstaviteľom národnosti”*, avšak tieto sa týkajú len mňa, moje deti zasa z hľadiska národnostnej príslušnosti budú *“bezproblémové”*.

Naše národnostné spoločenstvo pozostáva z jednotlivcov. My všetci, mám na mysli dospelých, sme sa v určitom veku okrem iného rozhodli, ako sa budeme správať v otázkach svojej národnostnej príslušnosti. Keďže v Maďarsku je akákoľvek registrácia osôb, patriacich k národnosti dodnes nemožná, toto rozhodnutie sa stáva známym len potom, keď jednotlivec prestáva byť aktívnym členom národnosti, respektíve keď zaškoľuje svoje deti. Samozrejme, pri prinášaní rozhodnutí, týkajúcich sa národnostného bytia má každý občan možnosť aj na to, aby získal informácie, ktoré mu uľahčujú rozhodnutie. Takže náš občan, v našom prípade dospievajúci alebo dospelý Slovák sa poobzerá okolo seba, hľadá kontakty s ostatnými členmi národnosti, v lepšom prípade sa pohovára so svojimi rodičmi, okolím. Pozrie sa na svoju bývalú školu, kde - v naozaj lepšom prípade - mal aj on sám možnosť učiť sa slovenčinu, pospomína si na svojich učiteľov, spolužiakov, hľadá v pamäti skutočnosti, ktoré ho viažu k jeho národnosti.

A teraz si spomenie, ako ho s kamarátmi v škole mrzelo, že kým ostatné deti sa hrali na dvore, oni ešte vždy sedeli na hodine slovenčiny, mávali vždy viac domácich úloh, veď aj zo slovenčiny ich bolo treba urobiť, že v sobotu či v nedeľu mali často kadejaké akcie, že sa museli bifikovať básničky, chodiť na súťaže, tancovať, spievať. Avšak tieto spomienky v nich nezanechali zlý pocit, veď akcie boli skoro vždy zaujímavé, dokonca niekoľkokrát vyhrali aj účasť v akýchsi táboroch. Súčasne si však pomyslí na svojich učiteľov, ktorí skoro vždy nariekali na nedostatok učebníc, učebných pomôcok, na preťaženosť detí, na chýbajúce školské hodiny, na nezmyselné očakávania samospráv voči deťom... Stalo sa, že oni sami spochybnili význam výučby slovenčiny. Pritom to skoro vždy vyznievalo priveľmi pesimisticky, ako keby z bludného kruhu národnostného bytia nebolo východiska.

Priznajme sa, že po podobných úvahách nie je ľahké rozhodnúť sa v prospech slovenskosti, v prospech odovzdávania jazyka našich matiek a otcov, kultúry našich predkov. Slovák v uvedenom príklade sa pravdepodobne zriekne týchto hodnôt, možno, že ešte odíde na voľby do národnostných samospráv, hlasuje, prípadne sa zúčastní niektorých akcií, ale v podstate sa voči národnostnému životu stáva ľahostajným. Nuž, z doteraz napísaného to nevyzerá sľubne. Teda posledná borba je dobojovaná?

x x x

K tomu, aby si dotyčný Slovák mohol vybrať z nášho hľadiska pozitívnu možnosť, potrebuje základné oporné body. Musí jasne vidieť aspoň desať rokov dopredu, akým smerom sa uberá národnostná politika a v rámci nej rozvoj slovenskej národnosti. Úlohou tejto ankety a nadväzujúcej konferencie je teda to, aby vytýčili základné smery vývoja našej národnosti ako pre jednotlivca, tak aj pre našu politickú reprezentáciu, pre Celoštátnu slovenskú samosprávu.

Národnostná politika Maďarskej republiky je v posledných desiatich rokoch - aspoň čo sa týka zásad - jednosmerná, plynulá. V otázkach národnostnej politiky panuje

medzi hlavnými politickými silami maďarského parlamentu konsenzus, na základe ktorého môžeme predpokladať, že vlády našej vlasti budú Celoštátnu slovenskú samosprávu naďalej považovať za svojho partnera, že s ňou budú konzultovať pred všetkými základnými zmenami v národnostnej politike a že proti jej vôli nebudú presadzovať dôležitejšie zmeny na tomto poli. Úlohou našej politickej reprezentácie je, aby určila smer, ktorým sa v nasledujúcich rokoch mieni uberať. A našou úlohou, lepšie povedané našim spoločným záujmom je, aby sme jej to uľahčili.

Maďarský národnostný zákon uznáva trinásť národných a etnických menšín. Medzi nimi sme my, Slováci, zastúpení v strednej miere. Maďarská národnostná politika sa drží zásady, že nikdy nepresadí nič také, v čom ju nepodporia všetky národnosti, respektíve v čom sa nedohodne s predstaviteľmi všetkých celoštátnych samospráv. Pritom však medzi záujmami trinástich národností je evidentný rozdiel. Národnosti, ktoré sú málopočetné, nebudú presadzovať vytvorenie skutočnej inštitucionálnej siete národnostnej kultúrnej autonómie, lebo nemajú školy (nanajvýš ak jednu, dve), nemajú kultúrne strediská (ak - ak jedno), nemajú miestne organizácie, chýbajú im kultúrne skupiny. Nebudú presadzovať rozvoj národnostného písomníctva, veď v skutočnosti nemajú ani spisovateľov, ani čitateľov. Predsa, v súčasnom systéme koordinácie národnostnej politiky sú ich hlasy rovnocenné s hlasmi menšín, ktoré by potrebovali právne zázemie pre vytvorenie skutočnej kultúrnej autonómie.

Súčasný systém zladovania záujmov vyhovuje tým, ktorí nechcú podstatné zmeny v národnostnej politike, ktorí daný stav považujú za vyhovujúci. Myslím si, že my, Slováci, s tým nemôžeme súhlasiť.

Najviac styčných bodov v národnostných záujmoch vidno snád s Nemcami a Chorvátmi. Preto si myslím, že by bolo potrebné vytvoriť s nimi akúsi strategickú dohodu, prípadne aj v písomnej forme, o tom, ktoré sú tie momenty v modifikácii národnostného zákona, ako aj v národnostnej politike vôbec, ktoré budú tieto tri samosprávy presadzovať nielen na rokovaníach s predstaviteľmi vlády, ale aj v zladovaní postupov s ostatnými menšinami.

Som si skoro istý, že otázka parlamentného zastúpenia národností nebude nikdy doriešená v náš prospech. Avšak teraz ešte, kým tento bod figuruje v Ústave a v národnostnom zákone, možno ho využiť ako predmet rokovania napríklad na posilnenie právomoci celoštátnych samospráv. Myslím si teda, že je načas, aby sme sa v tejto otázke zriekli fikcie priameho parlamentného zastúpenia, ale aby sme iniciovali a súрили posilnenie právomocí CSS ako dlhodobu najvyššieho voleného orgánu našej národnosti. Verím, že predstavitelia vyššie spomenutých samospráv by sa dali presvedčiť o potrebe spoločného postupu v tejto otázke.

Ako potom vyriešiť zastúpenie záujmov Slovákov v maďarskom parlamente? Myslím si, že by stačilo využiť možnosti, ktoré máme aj teraz. Treba nájsť kontakty s politickými stranami. Samozrejme, nemá to robiť predseda a členovia predsedníctva CSS, skôr ľudia, ktorí už aj doteraz mali isté osobné vzťahy s vyššími predstaviteľmi jednotlivých strán. Cieľom spomenutých kontaktov nie je dostať v každom prípade Slováka do parlamentu, ale predovšetkým to, aby pri presadzovaní našich záujmov lobovali v poslaneckom zbore. I keď, samozrejme, netreba vylúčiť ani kandidatúru osôb slovenskej národnosti na listinách jednotlivých strán. Reálne by to mohlo byť snád na župných listinách jednotlivých politických subjektov. Avšak druhá možnosť, teda využiť svoje kontakty na lobovanie, ako prvoradý cieľ, je reálnejšia.

Pri zastupovaní našich záujmov nemôžeme nevyužiť pomoc materskej krajiny, Slovenskej republiky. Ústava SR po modifikácii tiež obsahuje starostlivosť o Slovákov, žijúcich za hranicami Slovenska. Myslím si, že terajšie dobré politické vzťahy medzi Maďarskom a Slovenskom nám tiež pomôžu v tom, aby sme čím užšie spolupracovali s predstaviteľmi slovenskej vlády. Na jedno však nesmieme zabudnúť. Totiž na to, že presadzovať na najvyššej politickej úrovni sa dajú len veľmi presne sformulované, dokumentované a predovšetkým reálne požiadavky.

K tomu, aby členovia CSS - nemyslím teraz na predsedu alebo členov predsedníctva, ale na všetkých členov Valného zhromaždenia - vedeli naše reálne požiadavky podložiť, argumentmi obhájiť, presne vypracovať, je treba, aby pre nich boli organizované školenia. Nielen vecné a prípadne politické či informačné školenia, ale jazykové doškolenia. Súčasné vedenie CSS by sa malo postarať aj o to, aby v slovenských osadách v budúcnosti voľbách kandidovali predovšetkým takí ľudia, ktorí majú potrebné jazykové a organizačné schopnosti. (Len na okraj poznamenávam, že značná časť súčasných elektorov vyhovuje tejto požiadavke.)

Na ďalšom stupni by potom malo nasledovať doškolenie slovenských pedagógov každého stupňa. Nechcem si vyvlastniť priestor kolegov, profesionálne sa zaoberajúcich slovenským školstvom v Maďarsku. Len v krátkosti by som naznačil, že bez toho, aby sme sami uverili, že náš materinský jazyk je takou istou hodnotou ako hociktorý iný jazyk, ani naši zverenci, myslím na deti v slovenských materských a základných, stredných a vysokých školách, nám to nikdy neuveria. Práve preto pod doškolením učiteľov nemyslím na metodické alebo na odborné doškolenie. To je úlohou štátneho doškolicieho systému. Myslím predovšetkým na "prepranie mozgov" našich učiteľov a učiteliek v záujme toho, aby sa konečne zbavili pocitu menejcennosti ako v súvislosti s vlastnou osobou, tak i v súvislosti s vyučovaným predmetom, jazykom. Táto úloha podľa mňa čaká predovšetkým na Celostátnu slovenskú samosprávu.

V predstaviteľoch CSS som možno vzbudil názor, že to, čo som napísal, im kladie zbytočne veľa úloh, na vykonanie ktorých im nestačia sily. Pravda, pri týchto úvahách som nevychádzal zo súčasného stavu organizačných a finančných podmienok fungovania samosprávy. Avšak zabezpečiť potrebné podmienky pre činnosť CSS ako skutočného samosprávneho orgánu čaká tiež na predstaviteľov CSS. My, autsajderi, im môžeme len pomáhať, keď je to v našich silách, alebo keď máme také kontakty, ktoré nám umožnia lobiť za presadzovanie vytvorenia všetkých podmienok pre rozvoj samosprávneho systému Slovákov v Maďarsku.

x x x

Nás, Slovákov v Maďarsku nie je veľa. Ešte menej máme takých Slovákov, ktorí sú schopní a ochotní premýšľať o budúcnosti našej národnosti. Osobne považujem za luxus nechať bokom ľudí, ktorí pri zmene spoločenského systému boli ešte aktívni, snažili sa o ovplyvnenie zmien, dokonca dokázali sformulovať dokument strategického rázu. Preto si myslím, že by bolo treba oprášiť myšlienku vytvorenia akéhosi "okrúhleho stola" slovenskej národnosti v Maďarsku. Mali by sme si spolu sadnúť, prediskutovať myšlienky nás všetkých v záujme toho, aby sme zužitkovali všetko, čo v hlavách našich intelektuálov vzniklo za posledných desať rokov. Ak budeme schopní vytvoriť spoločné základy našich snáh, keď smerom k vláde a smerom k Slovensku budeme vystupovať jednotne, iste dosiahneme viac. Keď tak neurobíme, posledná borba bude naozaj dobojovaná a za niekoľko desiatok rokov už ani pes neštekne za nami, za Slovákami v Maďarsku.

METODIKA

Júlia Szabová-Marloková (Budapešť)

Jazyk a kultúra

Slovenské národnostné školstvo v Maďarsku hrá veľmi dôležitú úlohu v procese socializácie, v osvojovaní slovenského jazyka a v zachovávaní a posilňovaní národnostnej identity príslušníkov slovenskej menšiny a žiakov navštevujúcich tieto školy.

V uplynulých desaťročiach sa odohrali také - teraz už ťažko zvrátiteľné - procesy, následkom ktorých nastala silná jazyková zmena. Bez nároku na úplnosť sa pozrime len na niektoré javy, ktoré mohli ovplyvniť túto, pre našu národnosť jednoznačne negatívnu tendenciu:

Materinským jazykom Slovákov v Maďarsku je východo-, západo- alebo stredoslovenské nárečie, ktoré z objektívnych príčin v dnešnom období už nevyhovuje požiadavkám komunikatívnej funkcie jazyka, a tak maďarčina nadobudla dominantné postavenie na úkor slovenčiny. Tento proces ešte pred niekoľkými rokmi zosilnel aj následkom uzatvárania zmiešaných manželstiev.

Používanie slovenského jazyka sa takmer úplne vytratilo z verejnej sféry (úradu, pracoviská) a prešlo do súkromnej sféry (rodina).

Kultúrne prispôsobovanie sa k väčšinovému národu (kultúrna asimilácia).

Z hľadiska zachrany etnokultúrnej kontinuity je veľmi dôležité, ako si slovenská národnosť vie zachovať svoj jazyk a kultúru. Na tomto poli má zodpovednosť slovenské národnostné školstvo a v rámci neho predovšetkým národnostní učitelia. Záleží na nás, či sa nám na vyučovacích hodinách a mimo nich podarí vytvoriť alebo posilniť už existujúci užší emocionálny vzťah k slovenskému jazyku a kultúre, na základe ktorého by mala slovenčina pre našich študentov znamenať viac než hociktorý iný cudzí jazyk. Národnostné deti sa predsa učia národnostný jazyk z úplne iného podnetu ako iné jazyky! Slovenčina musí pre ne znamenať viac než popredné svetové jazyky, veď ňou rozprávali ešte aj ich rodičia, starí rodičia alebo prarodičia.

Ako to však môžeme dosiahnuť?

Berúc do úvahy dnešný stav slovenského národnostného školstva, ktorý zápasí s rôznymi problémami a mnohokrát aj s krízovou situáciou, toto je dnes najdôležitejšia otázka.

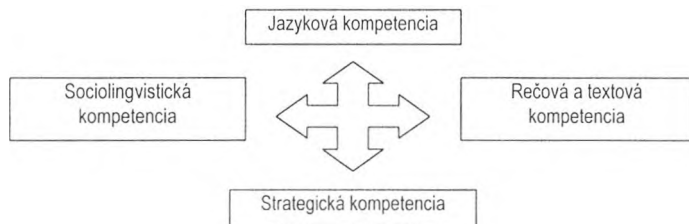
V roku 1995 prebiehal z poverenia Ministerstva školstva výskum (TÁRKI) s cieľom preskúmať, aký vzťah majú národnostní rodičia medziiným aj k národnostnému školstvu. Je smutné, že pri výbere škôl iba 25% národnostných rodičov pokladalo za dôležitý národnostný charakter školy. Podobná tendencia sa odohrávala začiatkom 90. rokov na našich vysokých školách v Segedíne a v Ostrihome, odvtedy medzi prijatými poslucháčmi stúpa počet tých, ktorí stredoškolské štúdium neskončili na národnostných gymnáziách alebo stredných školách, čiže na prijímacích skúškach zápasia s jazykovými ťažkosťami.

Z tohto dôvodu je jazyková príprava študentov rovnako dôležitá ako na základných školách, tak aj na gymnáziách a stredných školách. Musíme vytvoriť taký silný základ jazykových vedomostí a zručností, o ktorý by sa mohli opierať vysoké školy a univerzity.

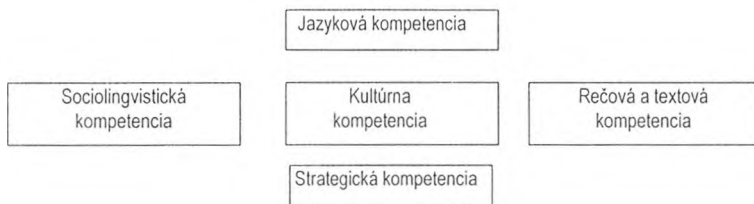
Našu prácu pozitívne ovplyvnilo zavedenie komunikatívnej vyučovacej metódy (situačné hry, vnímanie verbálnych a nonverbálnych znakov...), ktorá sa čoraz častejšie objavuje aj v našich učebniciach. V súčasnosti táto metóda vytláča priamu metódu a strieda sa s audiolingválnou metódou.

Vo vyučovaní jazykov sa asi najviac uznáva model kompetencie pozostávajúci zo štyroch komponentov.

Model Canale-Swain (1980)

Jenő Bárdos navrhuje rozšíriť uvedený model kultúrnou kompetenciou, ktorá by mohla stáť v strede modelu.

Som toho názoru, že v našich školách by mohla byť práca tiež účinnejšia zdôrazňovaním blízkeho vzťahu jazyka a kultúry. V tomto nám pomáha aj zaradenie slovenskej vzdelanosti ako nového interdisciplinárneho predmetu do vyučovacieho procesu.

Pevne verím, že pokračujúc týmto smerom sa podarí dosiahnuť ešte väčšie úspechy ako učiteľom, tak aj ich študentom.

Literatúra

FAZEKASNÉ BARTHA MÁRIA: *A szlovák tanítóképzés Esztergomban = Iskolakultúra* 1993. 8. sz. 97 - 99

MARUZNÉ SEBŐ KATALIN: *A szlovák szakos tanárképzés gondoljai a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán = Kelet - Magyarországi Pedagógiai szemle* 1994. 2. sz. 5 - 12

RADÓ PÉTER: *A kisebbségi oktatás fejlesztése (Budapest, 1995.)*

GYIVICSÁN ANNA: *Szlovák oktatás Magyarországon = Új Pedagógiai Szemle* 1993. 15 - 16 sz. 161 - 166

BÁRDOS JENŐ: *Kulturális kompetencia az idegen nyelvek tanításában = Modern Nyelvoktatás* 2002. április, VIII. évf. 1. sz. 5 - 18

Individuálne zostavenie testu zo slovenského jazyka a jeho použitie

Na jar som sa zúčastnila 60-hodinového kurzu *“Pedagogické hodnotenie v praxi”* v Békésskej Čabe. Kurz zorganizovalo Humánne rozvíjacie a informačné stredisko Békésskej župy s cieľom, aby vyškolilo odborníkov na pedagogické hodnotenie v rôznych oblastiach výchovno-vzdelávacej činnosti. Koncom kurzu sme mali zostaviť test alebo dotazník pre žiakov našej školy. Keďže ja vyučujem slovenský jazyk a literatúru na nižšom stupni, pokúsila som sa zostaviť test zo slovenského jazyka pre 4. ročník na tému Podstatné mená. Hotový test, ktorý som zostavila, schválil aj vedúci kurzu a zvedavo čakal na jeho výsledky.

Pri zostavovaní jednotlivých úloh som sa zameriavala na známe cvičenia a používanú slovnú zásobu. Pokyny som skoncipovala jednoducho, aby aj žiaci, ktorí reagujú pomalšie, porozumeli daným úlohám.

Previerka pozostávala z ôsmich úloh. V prvej a druhej úlohe mali žiaci napísať definíciu a otázky na podstatné mená s uvedenými príkladmi. Tieto úvodné úlohy vyriešili žiaci pomerne dobre. Tretia úloha nadväzovala na predchádzajúce, žiaci mali z daných viet vypísať životné a neživotné podstatné mená. Text pozostával zo známych, často používaných slov, riešenie bolo vyhovujúce, primerané schopnostiam jednotlivých žiakov. V ďalšej úlohe mali rozdeľovať podstatné mená podľa ich významu.

Úloha bola náročnejšia, predpokladala som, že uvedené slová nebudú známe každému žiakovi, hoci sa s nimi už stretli na hodine čítania alebo v rámci rozhovoru. Moje predpoklady neboli mylné, 60% detí nepoznalo význam slov.

V piatej otázke bolo treba určiť rody podstatných mien. Túto úlohu žiaci vyriešili veľmi dobre. Ďalšia úloha sa spájala s predchádzajúcou, dané slová bolo treba zaradiť podľa hore uvedených rodov. Známe, často používané slová a pravidlo pomohli žiakom pri zaraďovaní podstatných mien.

V siedmej úlohe mali dané podstatné mená napísať v množnom čísle. Táto úloha bola ťažšia, len málo žiakov napísalo správne koncovky.

Posledná úloha bola najnáročnejšia, pozostávala z 12-tich otázok, na ktoré mali žiaci napísať odpovede so slovami v zátvorkách so správnymi pádovými príponami.

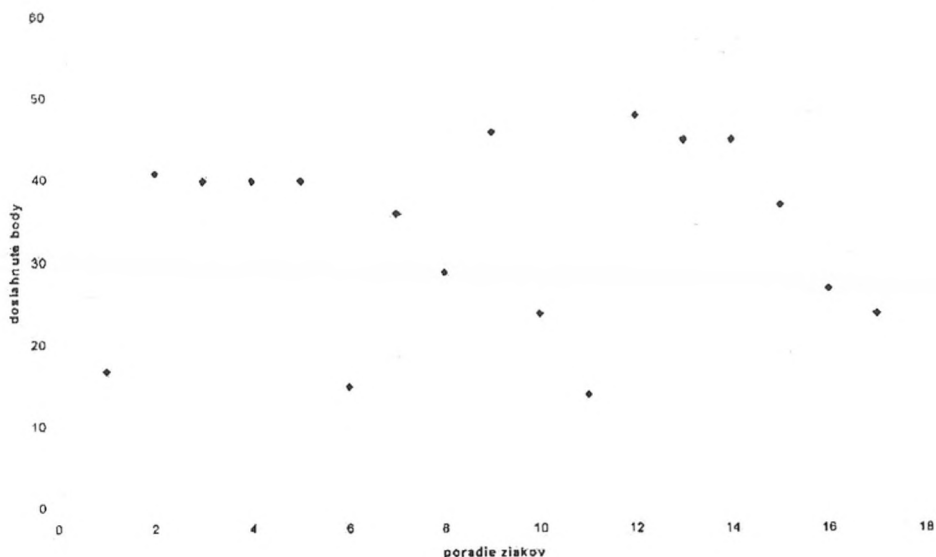
V tejto úlohe získali žiaci najmenej bodov z toho dôvodu, že v tomto ročníku sme prebrali iba stručný prehľad podstatných mien.

Výsledky testu splnili moje očakávania: nie je veľký rozdiel medzi výsledkami v iných predmetoch a výsledkami zo slovenského jazyka.

V piatom ročníku sa žiaci budú učiť skloňovanie podstatných mien podrobnejšie, k čomu si už osvojili základy.

Výsledky som znázornila na rôznych diagramoch: napr. najčastejšie odpovede, aké výsledky mali chlapci, aké dievčatá a iné. Tu uverejňujem iba diagram dosiahnutých bodov jednotlivých žiakov. Z diagramu možno vyčítať, že vedomosti žiakov nie sú rozptýlené, ich výsledky sú porovnateľné.

Dosiahnuté výsledky jazykového testu v 4. ročníku v téme podstatné mená

Test zo slovenského jazyka - 4. ročník

Téma: Podstatné mená

1. Napíš, čo znamenajú podstatné mená, uved' aj príklady.

Hodnotenie

a,

a/

b,

b/

c,

c/

d,

d/

e,

e/

2. Doplň chýbajúce opytovacie slová.

Na podstatné mená sa pýtame alebo

a/

a b

b/

3. Vypíš z textu slová, ktoré odpovedajú na otázky.

a/

b/

Stará mama varí v kuchyni. Bábika leží v kočíku. Rudo sedí v izbe a číta. Vianočný stromček je nádherný. Lampa visí hore. Jablko mi veľmi chutí. Automechanik opravuje auto. Kováč kuje kladivom.

kto?

čo?

.....
.....
.....
.....

4. Usporiadaj podstatné mená podľa ich významu. Napiš písmená do vhodných riadkov.

a, slnko b, lev c, tráva d, dieťa e, strom f, lekár g, vojak h, motyka i, muškát j, mucha k, kameň l, babka

a/
b/
c/
d/
e/
f/
g/
h/
i/
j/
k/
l/

5. Napiš, aké rody rozlišujeme v slovenčine.

a/
b/
c/

6. Zaráď podstatné mená podľa rodov.

a, slnko b, žaba c, jahoda d, dievča e, myš f, chlapec g, vojak h, otecko j, srdce

mužský rod.....

ženský rod.....

stredný rod.....

a/
b/
c/
d/
e/
f/
g/
h/
i/
j/

7. Napiš podstatné mená v množnom čísle.

a, žena	a/
b, žiak	b/
c, pero.....	c/
d, dom	d/

8. Napiš odpovede celými vetami so slovami v zátvorkách.

a/ Pre koho sú tie kvety? (pre babka)	a/
b/ Čo otvára Zolo? (okno)	b/
c/ Koho si videl? (kamarát)	c/
d, /Čo píšeš? (list)	d/
e/ Kde stoja žiaci? (na... - chodba)	e/
f/ O kom ste sa rozprávali? (o...- dedko)	f/
g/ Čím cestuje rodina? (vlak)	g/
h/ S čím sa hrá Eva? (s...- bábika)	h/
i/ Komu daruješ tú knihu? (sestra)	i/
j/ K čomu išla žiačka? (k...- tabuľa)	j/
k/ Vedľa čoho stojíš? (vedľa...- skriňa)	k/
l/ U koho si bol dnes? (u...- lekár)	l/

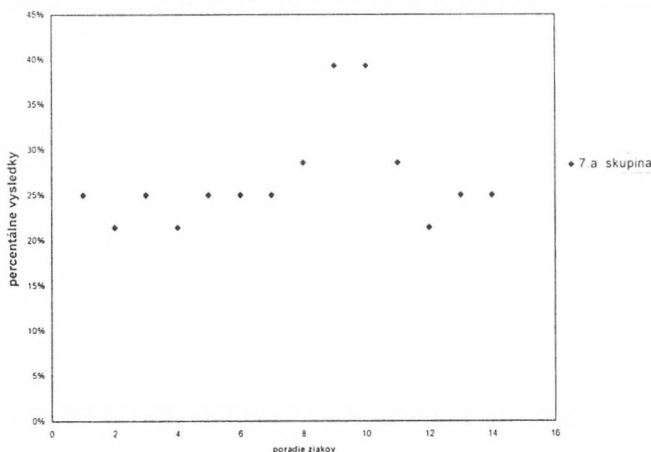
Štúdia vplyvu schopností žiakov na rozvoj slovnej zásoby v slovenskom jazyku

Dnes je už všeobecne známym faktom, že deti, prichádzajúce do slovenských škôl, si z domu prinášajú chudobnú slovenskú slovnú zásobu, alebo vôbec nevedia po slovensky. Predsa, do konca ôsmeho ročníka dokážeme pripraviť žiakov tak, aby vyhovelí požiadavkám základnej, ba i strednej jazykovej skúšky. Cieľom našej práce bolo zistiť, či je súvislosť medzi schopnosťami detí a postupom v učení sa slovenského jazyka. Na pozorovanie som si vybrala žiakov siedmej triedy zo slovenskej základnej školy v Sarvaši.

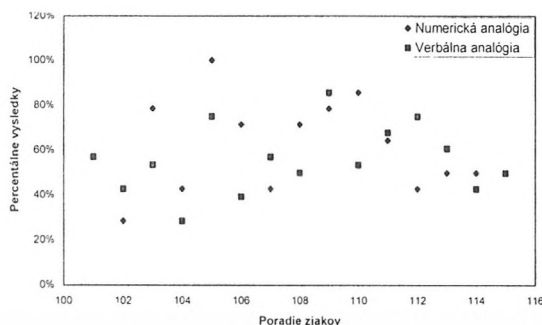
Do siedmej triedy chodí 31 žiakov. Z tejto špeciálnej situácie vyplýva možnosť triedenia detí podľa schopností: pracujeme v 15-členných skupinách. Žiaci sú rozdelení na dve skupiny na hodinách matematiky, slovenčiny, angličtiny a maďarčiny. Základom výskumu bol dotazník, ktorý zostavila Pedagogická katedra Univerzity Attilu Józsefa v Segedíne pod názvom Induktívny test rozmyšľania. Tento test pozostáva z dvoch častí: Numerická analógia a Slovná analógia. Druhú časť som preložila do slovenčiny s cieľom pozorovať, ako žiaci vyriešia dané úlohy v slovenskom jazyku. Slovenský test sme realizovali o mesiac neskôr. Pripojila som k nemu aj dotazník, zameraný na rodinné zázemie. Sledovala som vzdelanie rodičov a znalosť jazyka v rodine a jeho okolí. Očakávala som odpoveď na to, či sa žiaci môžu s niekým doma alebo mimo školy rozprávať po slovensky.

Žiakov som rozdelila podľa kvalitatívnych schopností v matematike. Je zaujímavé, že v lepšej skupine žiakov siedmej triedy sú výsledky slovenského testu približne rovnaké. Zobrazuje to nasledujúci graf.

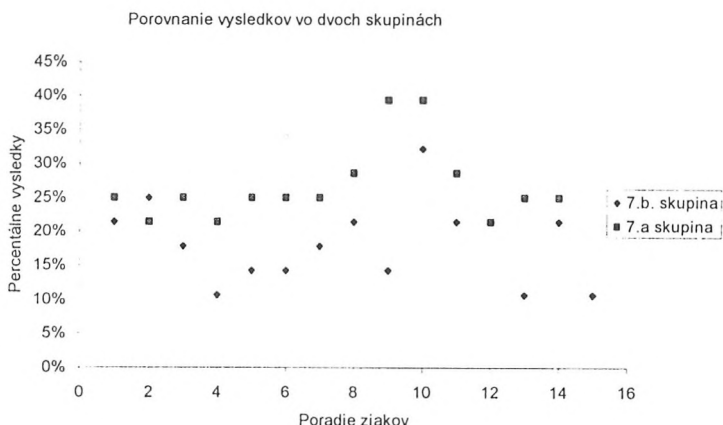
Výsledky slovenskej verbálnej slovnej analógie v 7. a skupine

Ak sledujeme ďalší graf, vidíme, že lepšie výsledky dosiahli žiaci v slovnej analógii než v numerickej. Na základe pozorovaných údajov môžeme konštatovať, že žiaci siedmej triedy skupiny -a- sú výraznejšie zameraní na humánne predmety.

Z odpovedí na otázky dotazníka rodinného zázemia možno vidieť, že deti z lepšej skupiny sa mimo školy môžu málokde rozprávať po slovensky. Ich verbálne schopnosti im napomáhajú lepšie precvičovanie jazyka. Keby tieto deti mali viac možností rozprávať sa, počuť slovenčinu v televízii, v rozhlase, v divadle alebo v kine, naše výsledky by boli ešte lepšie.

Náš tretí graf znázorňuje porovnanie výsledkov slovenskej slovnej analógie vo dvoch skupinách. Aj v slabšej skupine sú žiaci, ktorí dosiahli podobné výsledky ako žiaci v lepšej skupine. Títo majú možnosť doma, v rodine rozprávať sa po slovensky.

Údaje získané touto prácou poukazujú na to, akú veľkú úlohu hrá vo výučbe jazyka každodenný rozhovor aj mimo školy. Našou úlohou je rozprávať sa s deťmi veľa po slovensky. V práci nám môže pomôcť televízia, rozhlas a divadelné predstavenia.

Slovenská slovná analógia

V nasledujúcej úlohe vyhl'adaj slovo, ktoré logicky patrí na miesto otáznika. Daj do krúžku písmenko pred vhodným slovom! V každom prípade označ len jedno slovo.

1. STOLEC: NÁBYTOK=PES:?

- a MAČKA
- b ZVIERA
- c PITBULL
- d LÍŠKA
- e BÚDKA

2. HUDOBNÝ NÁSTROJ:

TRÚBA = KORENIE:?

- a ORCHESTER
- b RASTLINA
- c JEDLO
- d PAPRIKA
- e NÁDOBA

3. DEDINA: OSADA = CERUZKA:?

- a NÁSTROJ
- b GUMA
- c PAPIER
- d TESÁRSKA CERUZKA
- e PÍSACÍ NÁSTROJ

4. DOM: MIESTNOSŤ = VETA:?

- a OZNÁMENIE
- b REČ
- c SLOVO
- d MYŠLIENKA
- e TEXT

5. KNIHA: STRANA = KNIŽNICA:?

- a BUDOVA
- b VYPOŽIČANIE
- c UČENIE
- d KNIHA
- e ČÍTANIE

6. SCHRÁNKA: SKRIŇA = KOMÍN:?

- a DOM
- b DYM
- c TEHLA
- d KNIŽNÁ POLIČKA
- e TEPLO

7. KVET: PLOD = JESEŇ:?

- a LETO
- b KOREŇ
- c ROČNÉ OBDOBIE
- d ZIMA
- e OBERAČKA

8. POLUDNIE: RÁNO = PRANIE:?

- a ŽEHLENIE
- b SUŠENIE
- c VEČER
- d PRÁCA
- e NAMÁČANIE

9. ORBA: SEJBA = CESTOVANIE:?

- a ODCHOD
- b AUTO
- c ŽATVA
- d PRÍCHOD
- e VÝLET

10. CHOROBA: INFEKCIA

= VLAHA:?

- a VZDUCH
- b TEPLO
- c SUCHOTA
- d VODA
- e ŠMYKLÁVÉ

11. NEHODA: NEPOZORNOSŤ

= MRZNUTIE:?

- a OCHLADENIE
- b TOPENIE
- c SNEŽENIE
- d STUHNUTIE
- e INOVAŤ

12. ISKRA: VÝBUCH = UČENIE:?

- a DOMÁCA ÚLOHA
- b ZNALOSŤ
- c ROZMÝŠĽANIE
- d ČÍTANIE
- e VYUČOVANIE

13. ZDRAVIE: CHOROBA = BÔĽ:?

- a CIT
- b RADOSŤ
- c LÁSKA
- d SMÚTOK
- e PRIATEĽSTVO

14. CHALÚPKA: PALÁC = ŠIROKÉ:?

- a DLHÉ
- b NÍZKE
- c TENKÉ
- d HRUBÉ
- e KRÁTKÉ

15. PRÍŤAŽLIVOSŤ:

ODPUDZOVANIE = PARIPA:?

- a KÔŇ
- b ZVIERA
- c ŽRIEBÄ
- d MRCHA
- e SOMÁR

16. DOBRÁ NÁLADA: VESELOSŤ

= OSAMELOSŤ:?

- a SMIECH
- b SMÚTOK

c ŽIAL'

d SAMOTA

e SPOLOČNOSŤ

17. PRECÍZNÝ: STAROSTLIVÝ

= ÚCTA:?

- a DÔSTOJNOSŤ
- b POMOC
- c DOBROMYSEĽNOSŤ
- d PRIATEĽSTVO
- e VÁŽNOSŤ

18. LAMPA: SVETLO = KACHLE:?

- a RADIÁTOR
- b TEPLOTA
- c KÚRENIE
- d TEPLO
- e SPORÁK

19. SRDCE: CIRKULOVANIE

= NOHA:?

- a POHYB
- b RUKA
- c PÄTA
- d PRST NA NOHE
- e TOPÁNKY

20. HÚSENICA: MOTÝĽ = MÚKA:?

- a PŠENICA
- b FAZUĽA
- c RAŽ
- d CHLIEB
- e OBILIE

21. NAFTA: BENZÍN = MUŠŤ:?

- a OBERAČKA
- b HROZNO
- c VÍNO
- d KVASENIE
- e NÁPOJ

22. ČAJ: CUKOR
= OLEJOVÁ FARBA:?

- a ŠTETEC
- b FARBA
- c CITRÓN
- d ZRIEĎOVACÍ PROSTRIEDOK
- e MALIAR

23. TRIEDA: TABUĽA = DIELŇA:?

- a STROJ
- b PRÁCA
- c TOVÁREŇ
- d OPRAVA
- e MONTÉR

24. NÔŽ: LYŽICA = TOPÁNKY:?

- a NOHA
- b ŠATY
- c VIDLIČKA
- d OBUVÁK
- e NOHAVICE

25. SRDCE: PLŮCA = NOHA:?

- a RUKA
- b CIRKULOVANIE
- c BEH

d POHYBOVÝ ORGÁN
e PRST NA NOHE

26. CHLIEB: ROŽOK = PŠENICA:?

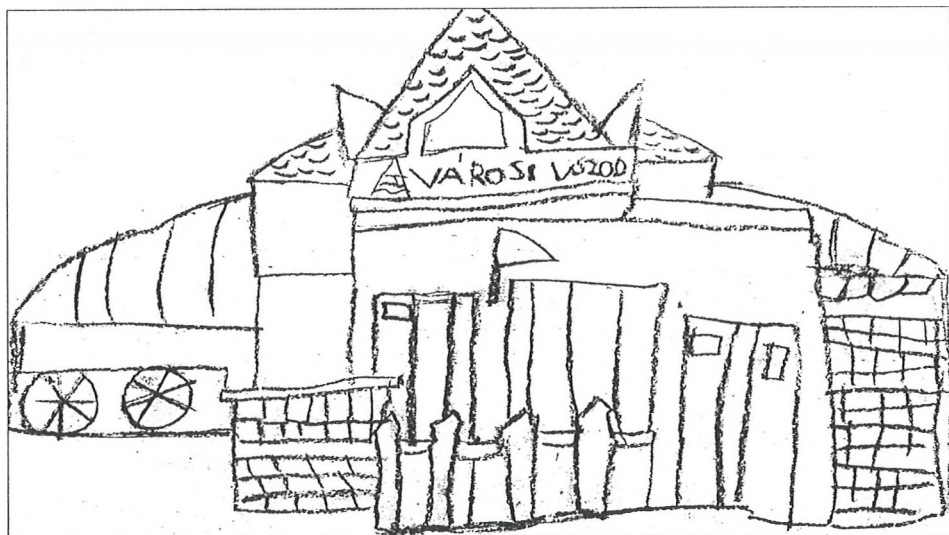
- a MÚKA
- b RAŽ
- c OBILIE
- d SEMENO
- e POTRAVINA

27. HUSLE: STRUNA
= MAGNETOFÓN:?

- a TRANZISTOR
- b MIKROFÓN
- c KAZETA
- d REPRODUKTOR
- e SLÁČIK

28. TELO: SRDCE = AUTO:?

- a BENZÍN
- b KRV
- c SKRUTKA
- d MOTOR
- e DOPRAVNÝ PROSTRIEDOK

Kresba: Tímea Nagyová (Nové Mesto pod Šiatrom, -3. trieda)

Ako pomáha výtvarná výchova pri osvojovaní slovenského jazyka

Námety z praxe

Využívanie medzipredmetových vzťahov, integrované vyučovanie je ideálnym mimovoľným učením nielen pre nadpriemerne nadaných, ale najmä pre problémových žiakov.

Keď si položíme otázku, prečo je ideálne práve spojenie výtvarnej výchovy a slovenského jazyka, dostaneme hneď viacero odpovedí:

- Umenie oslovuje skoro každého. Vnímanie farieb, foriem, priestoru a pod. umožňuje *rozvoj inteligencie a emocionality*.

- Tvorivá činnosť môže byť zároveň *relaxáciou i rozvojom osobnosti*.

- *Rozvoj jemnej motoriky podporuje rozvoj myslenia*.

- *Mimovoľné učenie* počas tvorivého zamestnania je ideálne - žiak si vôbec neuvedomuje, že sa učí aj niečo iné ako zručnosť v danom zamestnaní.

- *Zážitkové učenie* zanecháva trvalejšie stopy v pamäti.

- *Pozitívne pocity, radosť z kreativity* je nielen ozajstnou radosťou, ale aj základom pre ďalšie učenie sa.

- Objavenie svojich skrytých možností, pocit úspechu môže v podvedomí navodiť chuť do ďalšej práce, môže žiaka motivovať k väčšej snahe učiť sa a byť ešte úspešnejším.

- *Rozvíja sa a obohacuje slovná zásoba* o nové pojmy z umenia, ale aj z bežného života, sveta fantázie alebo je špecificky zameraná podľa spracovávanej témy.

- Deti majú možnosť hovoriť o svojom i cudzom obrázku, *vyjadriť svoj názor*.

- Po dokončení práce môžeme dať deťom za úlohu napísať, čo nakreslili. *Rozvíjame štylistické zručnosti*. To, čo dieťa napíše, je súčasťou výtvarnej výchovy, a preto vie, že môže urobiť chyby a pristupuje k práci s menším strachom.

- Pred kreslením *vychádzame zo známeho odborného alebo literárneho textu, opakujeme výslovnosť, pojmy, syntaktické i morfológické spojenia*.

- Počas práce *môžeme ako zvukovú kulisu použiť nahrávku čítaného textu* alebo primerane k téme *hudbu* so slovenskými textami.

Odpovedí by mohlo byť oveľa viac. Zo skúsenosti vieme, že práve výtvarná výchova nám dáva možnosť *nahliadnuť do detskej duše*. V kresbe sa odzrkadľuje všetko, čo je pre dieťa práve dôležité. Farby vyjadrujú jeho nálady a pocity.

Ak vám akademický maliar povie: *“Deti, naša zásada je: ČÍM ŠKAREDŠIE, TÝM KRAJŠIE!”*, určite budete kresliť bez strachu z toho, že to nebude dokonalé. Strach z toho, že niečo nevieme, nám odoberá tvorivé schopnosti. *Témy* by sme preto mali vyberať tak, aby deti nemali pocit, že sa im niečo nepodari, že to má byť iné, ako to urobili. Ak deti nezvládli techniku po prvýkrát, môžeme sa k téme vrátiť. Žiaci by mali na hodinách výtvarnej výchovy pracovať bez stresu a v *“pohode”*. Nemôžeme preto

neprihliadnuť na ďalšie dôležité faktory úspešne zvládnutej hodiny: *etické, veku a schopnostiam primerané hodnotenie* a prepojenie etiky s výtvarnou výchovou i slovenským jazykom. Videnie detí je veľmi individuálne - aj zručnosť. Z tohto dôvodu sa odporúča hodnotiť výtvarnú prácu podľa žiakových schopností a možností, nie porovnávať ho s ostatnými žiakmi. Veď ani *Vincent van Gogh* nebol počas svojho života uznávaný, pretože bol iný ako ostatní. Ak dieťa svoje negatívne pocity dá najavo práve vďaka náhlemu uvoľneniu napätia, potrebuje pochopenie a aj jemné usmernenie.

SVET ROZPRÁVOK

Ak ilustrujeme rozprávku, máme neobmedzený priestor pre fantazijné zobrazenie príbehu. Navyše, zobrazené bytosti, predmety nemusia byť dokonalé. Týmto tvrdením odbúravame strach z nedokonalého výkonu a podporujeme radosť z kreativity. Tematicky nadväzujeme na učivo piateho ročníka o rozprávkach.

ILUSTRÁCIA PODĽA POČUTEJ ROZPRÁVKY

Cieľ: precvičovanie známych aj nových pojmov zo slovnej zásoby

precvičovanie opisného slohového postupu

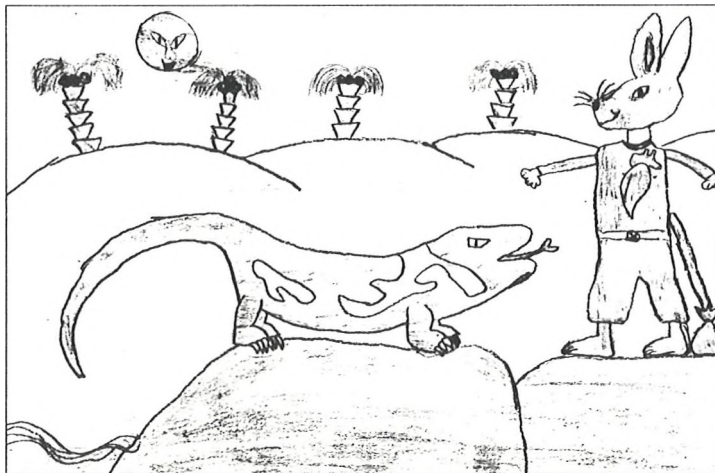
pasívne počúvanie textu v slovenčine

radosť z farieb, rozvoj výtvarnej a slovesnej tvorivosti

schopnosť výtvarne zobrazit' podstatu príbehu

Postup:

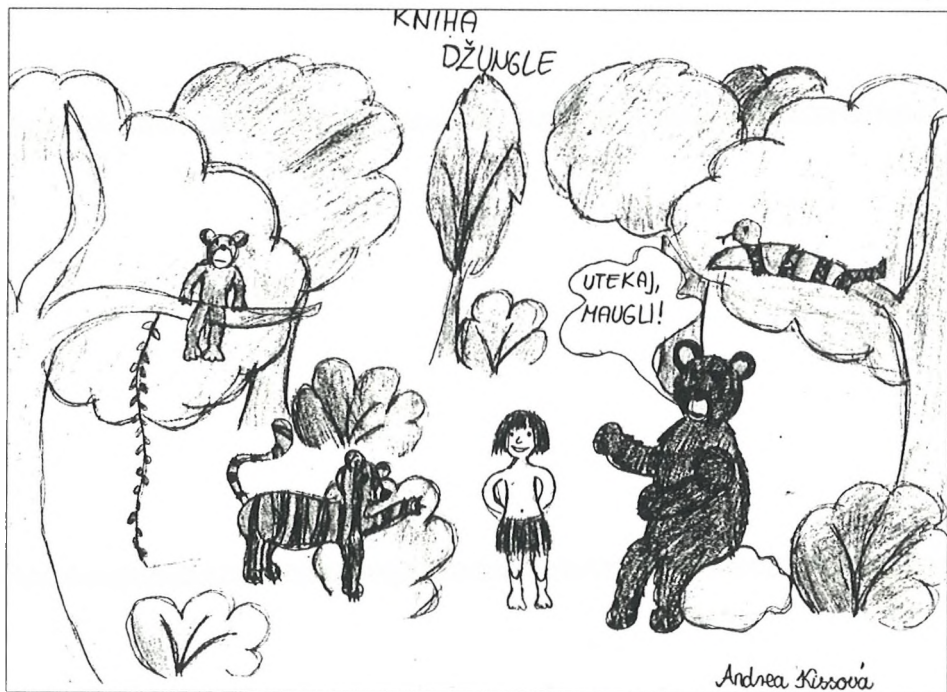
Ak máme na zvukovom nosiči kvalitne spracovanú nahrávku deťom známej rozprávky, hodinu začíname počúvaním príbehu. Ak je príbeh dlhý, použijeme vybranú časť. Po jeho vypočutí si pomocou otázok cieľavedome smerujúcich k tomu, čo je dôležité a čo môžeme kresliť overíme, či deti porozumeli textu. Na tabuľu píšeme kľúčové slová aj so zámerom zdôrazniť, zopakovať a utvrdiť v pamäti slovné pojmy. Dôležité je zachytiť časť príbehu, nakresliť dôležité postavy, predmety, činnosti, ktoré sme si zapísali a správne ich kompozične usporiadať. Deťom musíme vysvetliť techniku, ktorou budeme pracovať a potom vysvetliť postup a rozdiel pri kreslení postavy, zvieratka alebo vhodného pozadia. Výkres by nemal mať biele miesta.

Aby sa dieťa mohlo sústrediť na vystihnutie obsahu počutého, pri ilustrovaní rozprávky sa najčastejšie používa technika kresby farebnými pastelkami.

(Obr. 1: Smelý Zajko v Afrike - nakreslil Andrej Zahorec, 6. trieda, Slovenská škola v Sarvaši)

Ilustrácie žiakov šiesteho ročníka k rozprávke **Jozefa Cigera Hronského**: *Smelý Zajko v Afrike* zvládli všetci žiaci, aj tí menej zruční. Na obrázku je jedna zo žiackych prác: Ako Zajkovci vyučovali africké zvieratá...(text je v učebnici *Valérie Kalnej - SVET OKOLO NÁS - Moja čítanka 4, Nemzeti Tankönyvkiadó*). Žiaci si najprv ukážku vypočuli, potom v riadenom rozhovore opisovali *Zajkove vlastnosti* a to, prečo je neobyčajný a čím sa líši od ostatných zvierat. Úlohou bolo nakresliť Afriku, púšť, zvieratá tohto kontinentu a predovšetkým zajaca, ktorý sa správa ako človek, teda musí aj navonok vyzeráť ako človek (oblečenie, činnosť, ktorú vykonáva). Opakovali sme tým *čítankové známe učivo, pojmy: Afrika, púšť, zvieratá tohto kontinentu, druhy oblečenia, činnosť, ktorú vykonával Zajko*. Deti najprv navrhli kompozíciu - rozmiestnenie postáv - zvierat na výkrese, potom kreslili ceruzkou a nakoniec vyfarbili obrázok s dôrazom na pozadie. Počas práce ilustrovaný text opakovane počúvali a dožadovali sa pokračovania rozprávky.

(Obr. Utekaj, Maugli! - nakreslila Andrejka Kissová z 5.a triedy, Slovenská základná škola v Sarvaši)

V piatom ročníku žiaci ilustrovali známu rozprávku *Kniha džungle* od Kiplinga. *Hovorený text s pesničkami*, ktorý sme použili, je vtipný a stručný. Žiaci síce rozprávku poznajú, ale ešte ju nečítali, preto pri prvom počúvaní si zároveň čítali text z pripravených xerokópií. Zámerne v ňom neboli obrázky. Pred začatím návrhu kompozície sme si vysvetlili *nové slová*, z ktorých budeme vychádzať pri ilustrácii a *napísali* sme si ich na tabuľu: *džungľa, Maugli - ľudské mláďa, zvieratá žijúce v džungli*: hlavné postavy - medveď Balu, tiger Ser Kán, zákerný had Kaa, opičiak Lui. *Charakterizovali* sme postavy a žiaci pracovali tak ako pri ilustrácii *Smelý Zajko*.

(Obr. Maugli - nakreslila Anita Čaková z 5.b triedy,
Slovenská základná škola v Sarvaši)

(Obr. Maugli - nakreslila Beatrix Hrušková z 5.a triedy,
Slovenská základná škola v Sarvaši)

VYMYSLená ROZPRÁVKA

Ciel': precvičovanie známych aj nových pojmov zo *slovnej zásoby*
precvičovanie *opisného a rozprávačského slohového postupu*
pasívne počúvanie textu v slovenčine
zvládnutie *novej výtvarnej techniky*: technika odtlačania, perokresba
radosť z farieb, rozvoj výtvarnej aj slovesnej tvorivosti
využitie *prírodných motívov*
využitie prírodného *materiálu - jesenných listov*

Pomôcky: temperové a vodové farby
štetce
tenká fixka, pero,
listy z rôznych stromov
voda

Postup:

V úvode hodiny sme na tabuľu napísali všetky *názvy stromov* po slovensky a žiaci pomocou slovníka *preložili* neznáme výrazy. Na prvých dvoch hodinách žiaci *odtláčali* rozličné tvary listov rôznych farieb, ktoré si sami zvolili.

Výkres mal byť pestrý (používali rôzne farby), bez väčších voľných bielych plôch.

Odtlačali rubovú stranu listov, kde je *výraznejšia kresba žilnatin*.

Až na ďalšej hodine sa dozvedeli, že v práci budeme pokračovať a *dokreslíme čarovný les*, kde odtlačené listy sú stromy a my k nim prikreslíme rôzne postavičky zvieratiek a rozprávkových bytostí. Použili sme techniku perokresby. Každý žiak, *ktorý prácu ukončil*, dostal za úlohu *napísať - vymyslieť príbeh* o postavičkách, ktoré nakreslil. Môžeme zvoliť aj *opačný postup*, kde deti budú kresliť príbeh podľa vopred napísanej rozprávky.

Téme sme sa venovali v piatom i v šiestom ročníku. *U šiestakov* vznikol aj zaujímavý rozprávkový dej, dokonca niekedy veľmi vtipný, hoci obrázky neboli najkrajšie. *Je zaujímavé*, ako sa s textom - dialógmi "pohral" priemerný žiak:

Kde bolo, tam bolo, bol raz jeden trpaslík.

Išiel, išiel, stretol pavúka. Trpaslík povedal:

"Čo robíš, pavúk?" "Sieť tkám."

"A ty?" "Prechádzam sa v lese."

Ďalej išli spolu. Išli, išli, stretli krokodíla:

"Krokodil, krokodil, čo robíš vo vode?"

"Chytám ryby."

"Dobrý robotník!"

Ďalej išli pomaly a stretli hríby:

"Ahoj hríby! Máte veľmi dobré klobúky."

"Ahoj trpaslík! Ďakujeme! Kde si bol?"

"Idem domov. Ahojte hríby!"

(Napísal Róbert Glózik, 6. trieda, Slovenská základná škola v Sarvaši)

Ďalší príbeh bol s etickou pointou:

Kde bolo, kde nebolo, bol raz jeden trpaslík, ktorý bol veľmi zlý. Ten trpaslík žil v hustom lese. Ten trpaslík sa volal Janko. Janko mal jedného pavúka a on sa volal Pajo. Oni vždy len zlé robili, ale raz prišiel jeden E. T. mimozemšťan. Volal sa Itičke. A Itičke naučil Janka, že aj keď robí dobre, tak je veselo, a nielen vtedy, keď robí zle. Potom Itičke odišiel domov a Janík a Pajo už nikdy nerobili zle.

(Napísala Nikoleta Mariková, 6. trieda, Slovenská základná škola v Sarvaši)

Humorne bola ladená rozprávka s nadpisom Život v lese. Pozoruhodné v tomto texte sú mená postáv.

Kde bolo, tam bolo, bol raz jeden les. V tomto lese bola jedna doktorka Dr. Zora Zajacová a Hubert Huby bol stále chorý. Stále plakal, plakal, nikdy neprestal. Zora nevedela liek na Hubertovu chorobu. Opýtala sa Leopolda Lastovičku, aby sa opýtal každého, že kto vie liek na plač. Lastovička hovorí, že liek na plač je smiech. Potom sa smiali Marta Motýľová, Štefan Strom, Pavel Pavúk a Michal Mucha. Preto boli veľmi pekní. Jaj!!! Pavel Pavúk zjedol Michala Muchu.

(Napísala Csilla Magyarová, 6. trieda, Slovenská základná škola v Sarvaši)

Piataci mali síce krajšie výkresy, ale štylisticky aj obsahovo boli príbehy slabšie, obmedzili sa na opis obrázku a pomenovanie postáv:

ROZPRÁVKOVÝ LES

Kde bolo, tam bolo, bol raz jeden les.

V lese bývajú zvieratá, trpaslík a dobrá víla. Víla sa volá Mária. Má rada zvieratá. Mária žije pod modrým stromom. Raz sa išla prechádzať. Stretla sa s trpaslíkom a všetkými zvieratami v lese. Všetci budú dobrí priatelia.

**(Napísala a nakreslila Andrejka Kissová z 5.a triedy,
Slovenská základná škola v Sarvaši)**

Andrejka Kissová 5.a

BOL RAZ JEDEN LES

Kde bolo, tam bolo, bol raz jeden les.

V lese bývajú: pavúk, vták, výr, motýl, jež, zajac, had, ryby a usilovný mravec. Zajac sa volá Suzi. Suzi bola šikovná a pekná. Mala jedného kamaráta. Volal sa Jež Jano. Jano bol šikovný a malý.

*(Napísala a nakreslila Beatrix Hrušková z 5.a triedy,
Slovenská základná škola v Sarvaši)*

ROZPRÁVKOVÁ MAPA

Ciel':

- nakresliť približnú mapu známeho okolia bez dôrazu na matematickú presnosť, ale so zameraním na *známe a zaujímavé lokality*;
- *vyzdvihnúť dôležité detaily* - schopnosť vybrať charakteristický detail daného objektu;
- *farebne zobrazíť prostredie, typické znaky a symboly* v mapách;
- *pravopis zemepisných názvov, pomenovanie budov, ulíc, pamiatok* a zároveň
- *obohacovanie slovnej zásoby* o nové pojmy a jej utvrdzovanie písaním názvov;
- *precvičovanie známych pojmov* zo slovnej zásoby;
- *precvičovanie predložiek, prísloviek miesta*;
- *opisný slohový postup*.

Medzipredmetové vzťahy:

Nadväzujeme na poznatky zo *zemepisu*, z *dejepisu*, (atlasy)

- aj *matematiky* - algebry i geometrie (pomer skutočnosti a obrázku - mierka mapy, tvary a zobrazenie obrazcov v priestore), *vlastivedy* - *reálii* najbližšieho okolia, orientačné schopnosti.

Motivácia:

Aby sme deti zbavili pocitu, že zadaná úloha je ťažká, vysvetlíme im, že mapa, ktorú majú nakresliť, by mala byť *pre deti*, a preto má byť *jednoduchá*. Žiakom v nej treba priblížiť miesta, ktoré by ich zaujímali, ktoré sú pre ne dôležité, alebo sú orientačnými bodmi. Obrázky nemusia byť ako fotografie, ale detail: farba, materiál, z ktorého je objekt postavený, charakteristický poznávací znak, to, čo iné dominanty mesta nemajú, má na obrázku jasne určiť budovu.

Pravítko nemusíme používať, nejde o presnosť.

Potom spoločne menujeme a *píšeme na tabuľu pojmy* - názvy všetkého, čo môžeme do mapy nášho mesta zakresliť. Upozorníme deti, že to, čo by mali určite nakresliť presne, je umiestnenie objektov v priestore podľa skutočnosti, podľa svetových strán a podľa toho, odkiaľ na mape vychádzame, teda čo je pred nami, čo je vpravo, čo vľavo.

Miestne zvláštnosti: napr. mesto Sarvaš projektoval S. Tešedík - charakteristické znaky: široké ulice - nie pre cyklistov, ale prevencia proti požiarom.

Pokračovanie práce - možné variácie k danej téme:

Skupinová práca alebo práca vo dvojiciach - vytvorenie veľkej mapy podľa najlepších výkresov s technikou maľby, kresby, priliepania vystrihnutých objektov.

(Pozor, musíme vhodne vybrať deti do dvojíc aj primerane rozdeliť úlohy!)

Kľúčové slová - základná slovná zásoba - zoznam dôležitých objektov a budov:

- námestie, hlavná ulica, hlavné námestie, vlaková - autobusová stanica, pamätník, pamätný dom, múzeum, galéria, pošta, polícia, škola, mestský úrad, banka, obchod, kostol, rieka, most, strom, nemocnica, lekár, mlyn, trh, fontána, socha, kino.

Záver

Úloha zo *štylistiky*: napísať a vedieť porozprávať podľa obrázku o svojom meste.

Na obrázku je mapa Sarvaša s dodatkom, opis mesta očami žiačky piatej A triedy Slovenskej základnej školy v Sarvaši **Beatrix Hruškovej**.

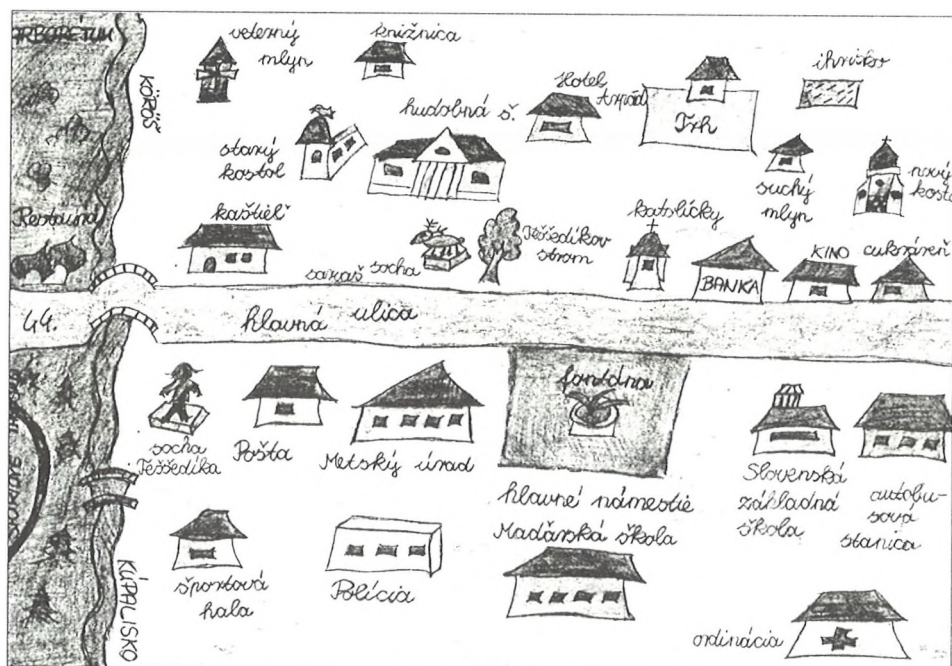
Beatrix Hrušková
5. a

Ja sa volám Beatrix Hrušková
a byvam v Smrčinokav.
Mám jederať ovoc.
Chodím do 5. triedy
Slovenskej základnej školy
v Sarvaši.

Riesila som mapu... Sarvaš.
V prostriedku je 44. hlavná ulica.
Z ľavej strany je Arboretum,
športové stredisko a les.
Sarvaš má povesť. Jecky Tešedík,
Bela,
Boris Karatel, socha Sarvaš, Tešedíkovo
strom, veľký a suchý mlyn.
Má tri kostoly: starý, katolícky a
nový.

Prí Slovenskej škole je hlavné
námestie a fontána.

Prí ulici Szabadcsig je pošta,
mestský úrad, ľudská škola,
pošta, hotel Arpad, banka, kino,
autobusová a autobusová stanica.
To je naše mesto.

Ako motiváciu môžeme použiť ukážku žiackej práce alebo pracovať s internetom, kde sú zobrazené napr. staré mapy:

www.henry-davis.com/MAPS/Ren/Ren1/Ren1.html

V knihe *Učím sa kresliť*, ktorú vydali Mladé letá v roku 2002 v prvom vydani, možno nájsť množstvo metodických rád, ukážok a postupov, ako môžeme viesť deti k čo najlepšiemu výtvarnému prejavu.

Resumé

Ak vychádzame z predpokladu, že zážitkové učenie je zároveň aj mimovoľným učením, ktoré zanecháva trvalejšie stopy v našej pamäti, ak súhlasíme s tým, že rozvoj jemnej motoriky podporuje rozvoj myslenia, potom je výtvarná výchova ideálnou formou - pokračovaním vzdelávania v jazyku, ktorým na hodinách hovoríme a pravdepodobne neexistuje argument, ktorý by mohol vyvrátiť, že výtvarná výchova má úzku súvislosť s vyučovaním slovenského jazyka.

Vyučovanie komunikácie v rámci predmetu Slovenský jazyk

Pri rečovom kontakte s absolventmi našich slovenských škôl nás mnohokrát zarazí, aký skromný a strohý jazykový materiál používajú pri bežnej komunikácii. Pri nadviazaní kontaktu a začatí rozhovoru vedia použiť maximálne pár zdvorilostných formálnych fráz, ktoré málokedy obsahujú výrazy živého hovorového jazyka.

V *Rámcových učebných osnovách* je komunikácii venovaná väčšia pozornosť než ako to bolo kedykoľvek predtým v platných učebných osnovách. Je na uvážení vyučujúceho, či ponúknutú možnosť využije a pri výučbe slovenského jazyka sa bude viac zameriavať na túto zložku jazyka.

Vyjadrovacie schopnosti žiakov sa pri vyučovaní slovenského jazyka rozvíjajú najintenzívnejšie v konverzácii, tu sa v najväčšej miere uplatňuje komunikatívna, výchovná a vzdelávacia funkcia predmetu. Jej úlohou je rozvíjať zručnosti a návyky žiakov, rozumieť reč partnera a reagovať na ňu rozvíjaním dialógu.

Dialóg pozostáva z dvoch činností: počúvania s porozumením a ústnej reči. Z metodického hľadiska musíme obidvom činnostiam venovať náležitú pozornosť a musíme brať ohľad aj na ich špeciálny charakter.

Počúvanie s porozumením a ústna reč sa dopĺňujú, ale nemusia existovať súčasne. Stáva sa, že žiaci vedia vyjadriť svoje myšlienky v slovenčine, ale nerozumejú, čo hovorí partner, keďže nemajú v počúvaní s porozumením dostatočné skúsenosti. V každom ročníku sa pozornosť žiakov sústreďuje na porozumenie rečového prejavu učiteľa, ale treba zdôrazňovať aj nácvik počúvania ústneho prejavu cudzej osoby. Týmto nácvikom sa rozvíja schopnosť porozumieť neznámemu partnerovi v dialógu. Počúvanie s porozumením je automatizovaná činnosť, kde najdôležitejšiu úlohu hrajú tzv. kľúčové slová, ktoré umožňujú pochopiť vetu. Žiaci značnú časť toho, čo počujú, nerozumejú celkom presne a rýchlo to zabúdajú, lebo pri tejto forme podávanej látky dochádza rýchlejšie k únave ako pri čítaní, pozornosť a vnímanie otupieva už po piatich minútach. Porozumenie počutého sťažuje aj to, že žiaci sú privyknutí na reč vyučujúceho, jeho hlasové zafarbenie a tempo reči a tiež, vo vyšších ročníkoch, na nich sústavne pôsobí písaná forma jazyka.

Pri nácviku porozumenia počutého treba dodržiavať postupnosť. Žiakov treba privykať vnímať čím viac akustických impulzov. Do nácviku treba zaradiť zvukové texty hovorené ženským, mužským a detským hlasom. Počúvanie cudzej reči vyžaduje veľké psychické vypätie, lebo nie je vyvolané životnou situáciou.

Pri nácviku je veľmi dôležité zadanie úlohy. Inštrukcie môžu byť napríklad:

- *vypočujte si krátku rozprávku*
- *vypíšte si kľúčové slová*
- *zapíšte si, čo je najdôležitejšie*
- *zapamätajte si krátky obsah*

- koľko osôb sa rozprávalo?

- zapamätal si si nejaké slovo, ktorému si nerozumel? a pod.

Dôležité je, aby zvukový materiál obsahoval známu lexiku i gramatiku. Spätná väzba pri nácviku počúvania sa uskutočňuje reprodukováním. Niektoré formy kontroly súvisiace s reprodukciami:

- odpovede na otázky týkajúce sa obsahu textu

- kladenie otázok k textu

- určenie hlavnej myšlienky

- rozprávanie obsahu (stručne, podrobne)

- uvedenie niektorých konkrétnych údajov (podľa pokynu učiteľa)

- beseda o obsahu.

Najefektívnejší spôsob kontroly je beseda. Pri besede sa objasnia všetky nedostatky a ťažkosti v chápaní, nedorozumenia, chybné pochopenie, ktoré odstraňuje učiteľ. Počúvanie s porozumením úzko súvisí s rozvíjaním ústneho prejavu.

Ústny prejav

Cieľom vyučovania slovenského jazyka je zvládnuť nepripravený ústny prejav. Získanie zručnosti v ústnom prejave a osvojenie jazykového štandardu závisí od viacerých podmienok:

- od jazykového prostredia, v ktorom žiak žije

- od individuálnej slovnej zásoby žiaka

- od schopností žiaka

- od témy, o ktorej má žiak hovoriť a pod.

Zábrany pri ústnom prejave:

- žiak v cieľovom jazyku nedisponuje tými jazykovými prostriedkami, ktorými by svoje myšlienky mohol vyjadriť (tieto zábrany sú u mladších žiakov menšie ako u starších)

- hovoriť cieľovým jazykom vyžaduje veľké fyzické vypätie, pozornosť žiaka sa musí sústrediť na obsahovú i formálnu stránku jazyka

- neprimerané požiadavky, nevhodná motivácia

Monologická reč

Osvojenie monologickej reči sa zakladá hlavne na reprodukcii prečítaného textu najprv pomocou otázok, potom súvislo. Reprodukcia nie je jedinou formou nácviku monologickej reči, ale v škole jej treba venovať patričnú pozornosť. Mala by byť nácvičnou formou rozvíjania samostatného prejavu a môže prirodzene rozvíjať slovnú zásobu. Žiakov treba viesť k tomu, aby text neopakovali len mechanicky, ale aby ho reprodukovali vlastnými slovami. Treba sa postupne odtrhnúť od textu a snažiť sa viesť žiakov, aby rozprávali vlastné skúsenosti, ktoré sú im blízke.

Napríklad: *Východiskový text je opis zariadenia bytu. Žiak to môže využiť na rozprávanie, ako má zariadenú svoju izbu.*

Efektívnou formou reprodukcie je vymýšľanie ilustrácií k dlhšiemu textu alebo literárnej ukážke. Žiaci opisujú jednotlivé scény tak, akoby opisovali obrázky v knihe, pričom používajú slovnú zásobu a frazeologické jednotky z textu, čím sa vyhnú mechanickému opakovaniu cudzích myšlienok.

Hlavným cieľom pri nácviku monológu je naučiť žiakov povedať ukončenú myšlienku a vyjadrovať sa primerane rýchlo a plynulo.

Dialogická reč

Vyučovanie dialógu, dialogické cvičenia majú vo výučbe jazyka osobitné miesto. Dialógy sa skladajú z replík, ktoré sa z komunikatívneho hľadiska chápu ako stimul a reakcia.

Stimul a reakcia nemusia mať vždy jazykovú podobu. Napr. zvonenie telefónu je stimul a reakcia je, keď sa volaný ozve.

Jednotkami dialógu sú dialogické dvojice a tzv. mikrodialógy. V mikrodialógu sa realizujú hovorové klišé: vyjadrenie súhlasu, nesúhlasu, údivu, radosti atď., ktoré sú typické v bežných dialógoch. V mikrodialógoch sa klišé precvičujú najprv izolovane, potom ako súčasť dlhšieho dialógu. Dôležité je, aby žiaci vedeli na určitý stimul nájsť ako reakciu vhodné slovo, frazeologický zvrät. Teda na vyučovaní sa neprecvičuje práve to, čo je v prirodzených životných situáciách najpotrebnejšie a najdôležitejšie - ako treba rozhovor začať, ďalej viesť, klásť také otázky, aby rozhovor neviazol.

Významnú úlohu pri nácviku mikrodialógov hrá správne používanie častíc. Tento slovný druh má v živej hovorovej slovenčine široké uplatnenie a zaslúži si zo strany kolegov a žiakov väčšiu pozornosť. Používaním častíc bude reč žiakov živšia a prirodzenejšia. Napríklad:

- vyjadrenie súhlasu - *pravdaže, veru áno, skutočne, hej, nuž dobre, naozaj ...*
- vyjadrenie nesúhlasu - *ale kdeže, kdežeby, čoby, ale ba, čerta starého, bohužiaľ...*
- vyjadrenie neistoty - *sotva, možno, asi nie, údajne, hľadám, azda, ktovie...*
- vyjadrenie želania - *aspoň, kiezby, bodaj by, veďže, nech*

Treba mať na zreteli, že dialóg sa neskladá len z otázky a odpovede, ale môže obsahovať rôzne repliky, na ktoré sa neočakáva odpoveď.

Napríklad: - *Ahoj Miško! To si ty? Čo tu robíš? Sto rokov som t'a nevidel.*

Pomocou hovorového klišé sa v dialógu môžu vyjadriť aj iné informácie.

Napríklad:

- *radosť* - *veľmi ma teší, som rád, výborne, super, ohromne ...*
- *ľútosť* - *škoda, bohužiaľ, žiaľ, veľmi ma to mrzí ...*
- *súhlas* - *samozrejme, prirodzene, bez všetkého, isteže, pravdaže ...*
- *zdvorilostné frázy* - *budte taký láskavý, ste veľmi milá, prepáčte prosím ...*
- *poďakovanie* - *veľmi pekne vám ďakujem, srdečná vďaka, niet za čo, rado sa stalo, aj na druhý raz, za málo, vďaka ...*

Hlavnou podmienkou úspechu pri vyučovaní dialógu je vhodne volená motivácia s čo najprirodzenejšou situáciou. Veľmi dôležité sú aj prípravné cvičenia, cieľom ktorých je automatizovať lexikálne a syntaktické jednotky. Prípravné cvičenia vychádzajú z vypočutých vzorových ukážok a rozhovorov, ktoré sa precvičujú a postupne rozširujú.

V mikrodialógoch si žiaci nacvičia hovorové klišé, frazeologické zvraty, ktoré boli súčasťou vzorových ukážok. Memorovanie dialógov a ich rozvíjanie je dôležitým krokom k rozvíjaniu ústnych vyjadrovacích schopností. Naučené dialógy majú slúžiť ako vzor pre samostatné vytváranie dialógov na aktuálnu situáciu.

Učíme sa dejepis

Slovenská základná škola v Békešskej Čabe je jednou z nemnohých dvoj-jazyčných škôl v Maďarsku, kde sa dejepis vyučuje po slovensky.

Mnohí túto prax odsudzujú, nesúhlasia s tým, aby deti boli zbytočne zaťažované. Neskôr sa však objavujú klady toho, že žiak sa stretáva so slovenčinou nielen na hodinách jazyka, ale aj pri výučbe odborných predmetov.

Je nám všetkým známe, že vo väčšine rodín našich žiakov už slovenčina nie je živým jazykom, že si ju osvojujú väčšinou až v materskej a následne v základnej škole, že nemajú príliš veľa možností stretávať sa so slovenčinou mimo vyučovacieho procesu.

Na prvom stupni základnej školy získava žiak základnú slovnú zásobu, na ktorej učiteľ stavia pri výučbe ďalších predmetov ako je slovenská vzdelanosť, vecné učivo či odborné výchovy. Už pri výučbe týchto predmetov používa učiteľ mnohé termíny, ktoré žiak neskôr využíva pri učení sa dejepisu v 5. triede základnej školy.

Prvé hodiny dejepisu v 5. ročníku sú pomerne náročné, ak si uvedomíme, aké množstvo učiva musí učiteľ i žiak zvládnuť za 45 minút. Nové rámcové učebné osnovy, ktoré boli zavedené v školskom roku 2001/2002, predpokladajú zvládnutie nesmierneho množstva nových vedomostí. Je to náročné aj v prípade, keď sa žiak učí predmet v maďarčine, veď od začiatku sa stretáva s odbornou terminológiou, pre neho dosiaľ neznámou. Ako teda zvládnuť vyučovanie v slovenskom jazyku?

Žiaci si musia v prvom rade osvojiť neznáme slová, ktoré je nutné vypísať do slovníkovej časti zošita. Bez toho je zvládnutie látky takmer nemožné. Vysvetlenie nového učiva prebieha spočiatku dvojjazyčne, pričom pri slovenskom výklade zdôrazňujem a niekoľkokrát zopakujem žiakom neznáme slová, čo prispieva k ustáleniu týchto výrazov v ich vedomí.

Spoločne si prečítame a preložíme zaujímavosti z učebného textu, pričom čítajú žiaci, ktorí sa i takto zdokonaľujú v čítaní. Následne prečítaný text po slovensky reprodukuje. Žiaľ, na hodine nie je z časového dôvodu možné preložiť si celý učebný text. Deti si to môžu urobiť doma, keďže majú k dispozícii učebnicu dejepisu v slovenčine i maďarčine.

Dôležitú úlohu pri učení zohráva aj poobedňajšie vyučovanie, kde sa žiaci pod dohľadom kvalifikovaného učiteľa pripravujú na nasledujúcu hodinu.

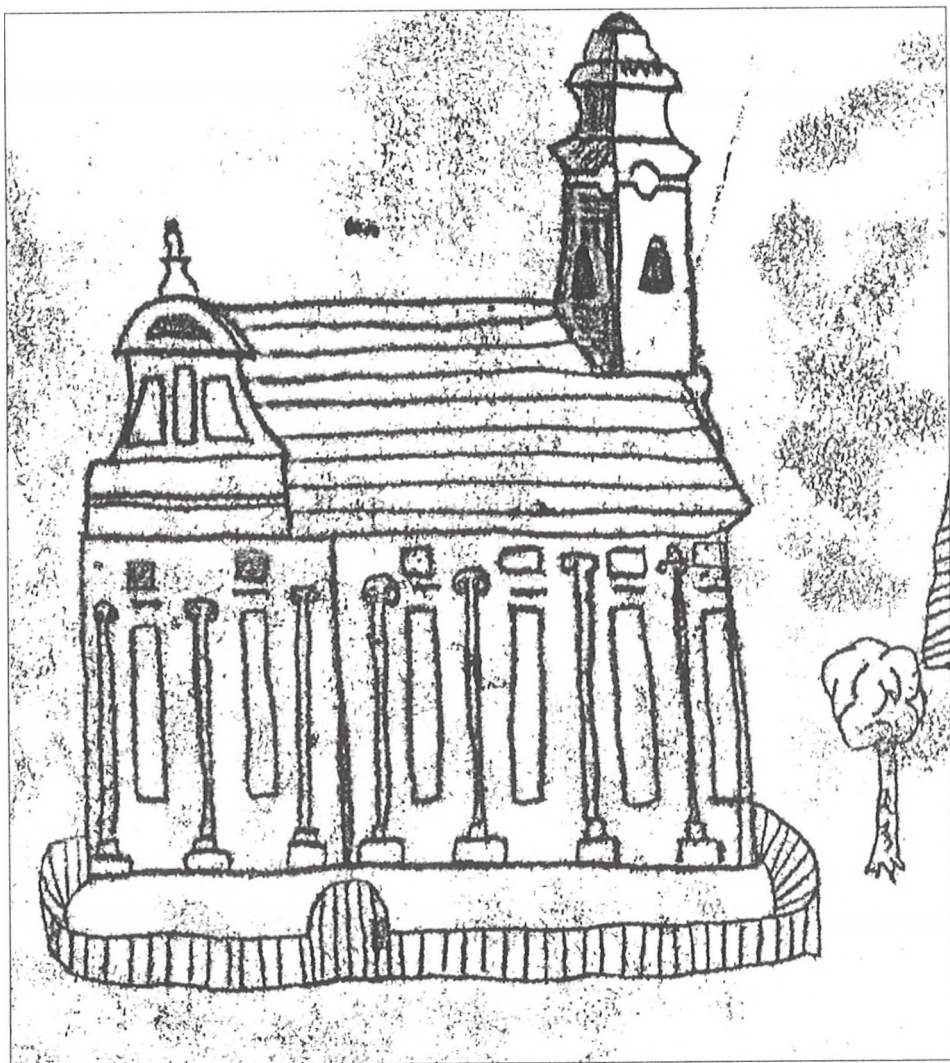
S mnohými témami sa žiak nestretáva po prvýkrát na hodine dejepisu. Nejaké vedomosti získal už na prvom stupni základnej školy, o niečom sa dozvedel z obrázkových encyklopédií alebo z televízie. Nie vždy je ale schopný podať svoje poznatky v diskusii po slovensky, preto je nutné vypísať si neznáme výrazy k téme na tabuľu ešte pred výkladom látky a doplniť ich o slová, ktoré sa vyskytli v diskusii.

Po výklade novej látky nasleduje napísanie osnovy v slovenskom jazyku, ktorá žiakovi pomôže v osvojení prebratej témy. Pri osnove je dôležité používať už známe slová (predtým osvojené alebo zapísané na začiatku výkladu), aby žiak nemal pri učení ťažkosti.

Na záver nasleduje dvojjazyčné opakovanie, cieľom ktorého je zistiť, či žiak pochopil prebraté učivo, ako aj uľahčiť jeho následné osvojenie. Otázky kladiem po slovensky i po maďarsky a žiaci takisto odpovedajú v oboch jazykoch.

Aj na hodine dejepisu musíme klásť dôraz na komunikáciu v slovenskom jazyku. Spočiatku kladiem otázky len ja a žiaci iba odpovedajú. Neskôr si deti musia pripraviť pre svojich spolužiakov otázky, a tak sa stávajú dôležitým faktorom aj pri preverovaní vedomostí.

Konečným cieľom nie je len to, aby sa žiak učil látku po slovensky, ale aby bol schopný viesť i cieľavedomý dialóg.

Kresba žiaka 4. triedy békešcabianskej slovenskej školy Kristiána Likera

Moja metodika vyučovania

Pôsobím v budapeštianskej slovenskej škole v nadstavbovom štúdiu, ktoré je zamerané na manažment a sekretárske práce. Tento odbor pripravuje odborníkov pre slovenské samosprávy a pre hospodársku prax firiem v Maďarsku.

Štúdium má prehĺbiť a rozšíriť všeobecné vzdelanie o vybrané poznatky a vytvoriť základ špecializovanej odbornosti študentov slovenskej národnosti a pomôcť profesionálnej orientácii - najmä tých, ktorí sa nedostali na vysokú školu, alebo sú vyslovene prakticky zameraní.

Hlavnou úlohou výchovno-vzdelávacieho procesu v tomto odbore je to, aby študenti nadobudli príslušné potrebné vedomosti, zručnosti a návyky, aby si vytvorili správny vzťah k hmotným a duchovným hodnotám, morálne a etické vlastnosti.

V záujme toho, aby vyučovanie bolo efektívne a splnilo očakávané ciele, uplatňujem na hodinách hospodárskej korešpondencie vhodnú metodiku. V úvodnej časti hodiny oznámim študentom čo chcem, čo od nich očakávam a čo majú robiť, eventuálne dosiahnuť do konca hodiny. Potom zadám úlohy, na ktoré majú čas, pracujú samostatne alebo v skupine. Počas hodiny prezentujú výsledky svojej práce. Ak potrebujú pomoc, poradím im a na konci hodiny odovzdajú svoje výsledky, ktoré hodnotím a súčasne špecifikujem, v čom sa majú zlepšiť, alebo na čo majú dávať pozor.

Pri vyučovaní kladiem dôraz na získanie poznatkov a ich osvojenie vlastnou činnosťou študenta a na zvládnutie učiva na hodine. Počas samostatnej práce sledujem proces učenia sa a využívam spoľahlivú spätnú väzbu. Čo je podstatné pri tejto práci na hodine? Študenti preberajú zodpovednosť za vlastné učenie sa.

V mojej príprave na vyučovanie si vopred premyslím svoju úlohu, cieľ hodiny, pripravím si potrebné pomôcky vhodné pre konkrétne učivo, ďalej spôsob kontroly a hodnotenia. Samozrejme, že takto nemôžem postupovať na každej hodine a vo všetkých predmetoch, záleží to predovšetkým od učiva. Sú hodiny, kedy využívam skôr výklad alebo dialóg so študentmi.

V príprave na vyučovanie venujem pozornosť učebnému cieľu. Úspech učenia si môžem overiť iba porovnaním s dosiahnutým cieľom.

V predmete hospodárska korešpondencia môžem vzdelávacie ciele učiva charakterizovať ako učebné úlohy. Čiže učebná úloha hovorí o tom, čo majú študenti vedieť, čo majú vykonať pre jej splnenie. Súčasne so základnou úlohou sú v podstate oboznámení aj s kritériami hodnotenia.

Naprogramované učivo, napríklad zvládnutie vyhotovenia objednávky predpokladá osvojenie základného učiva o objednávke, významu pre obidve zmluvné strany, jej obsah a náležitosti, štruktúru a formálnu úpravu listu, zvládnutie písania podľa platnej normy a nakoniec vlastné vyhotovenie písomnosti na elektronickom písacom stroji. Splnenie týchto úloh, ich realizácia bude indikovať splnenie cieľa. S kritériami hodnotenia sa študenti postupne zoznamujú a pri takejto samostatnej práci ich už ovládajú. Pri písomnom zadaní majú porozumieť úlohám, na hodine nielen preukázať svoje vedomosti, ale ich aj využijú, aplikujú pri tvorbe objednávky, čo je cieľom vyučovania.

Pre splnenie jednotlivých učebných cieľov je dôležité aj materiálne vybavenie. Môžem konštatovať, že práve vybavenosť predmetu hospodárska korešpondencia je veľmi dobré. Máme k dispozícii tlačivá, učebné texty, materiály, ktoré si prípadne aj sama niektoré vytváram, elektronické stroje a pomôcky, čo je podmienka aktívneho procesu učenia sa na hodinách.

Ďalší prvok v súvislosti s vyučovacím cieľom je čas potrebný na realizáciu učebných úloh. Sumarizácia naznačuje, koľko vyučovacích hodín treba na splnenie cieľa. Limitujúcim faktorom je určená dotácia vyučovacích hodín v predmete hospodárska korešpondencia podľa učebných osnov.

Na čo ešte nezabúdam, je motivácia žiakov na vyučovaní. Už na začiatku hodiny je podstatné, aby som pozornosť študentov zamerala na posledné alebo predchádzajúce učivo a na ich potreby. Uplatnenie tzv. aktivizačnej metódy na vyučovaní nemusí osloviť a zaujať všetkých. Vhodnejšie je, ak sa zameriam na univerzálnejšie potreby študentov ako je vzbudenie zvedavosti, poznávacia neistota, potreba robiť veci po svojom, slobodne myslieť, pojmy vysvetliť vlastnými slovami, poznávať súvislosti, odporovať a podobne.

Pozitívna motivácia uspokojuje potreby študenta ak:

- *môže pri učení postupovať slobodne a nezávisle,*
- *môže byť úspešný,*
- *je ocenený dobrou známkou a dostane sa mu uznanie za pokrok v učení sa,*
- *môže spolupracovať,*
- *môže vyjadriť nesúhlas, oponovať, argumentovať a hodnotiť,*
- *zistí, že v priebehu učenia sa veci javia jednoduchšie a jasnejšie,*
- *ho téma vyučovania zaujme.*

Vyhýbam sa, prípadne eliminujem negatívne podnety, ktoré môžu pôsobiť opačne - nepodnecujú:

- *učebný materiál nie je dostatočne súvislý,*
- *učenie nemá zmysel,*
- *negatívne pocity a myšlienky v priebehu učenia sa žiaka (ničomu nerozumie, alebo vynakladá veľa úsilia a napriek tomu nie je v škole úspešný).*

Uplatňované didaktické zásady, vyučovacie prostriedky a metódy majú viesť k zvyšovaniu racionalizácie a modernizácie výchovno-vzdelávacieho procesu a v neposlednom rade majú zabezpečiť kvalitnú prípravu a zvládnutie štátnych záverečných skúšok. Na nich majú študenti dokázať, že získali nielen teoretické vedomosti, ale aj praktické zručnosti, ktoré využijú pri riešení konkrétnych úloh a zadaní v škole, ale aj priamo na svojich budúcich pracoviskách.

Metodika vyučovania slovenského jazyka v dvojazyčných stredných odborných školách

Stredná odborná škola cestovného ruchu pri Gymnáziu Lajosa Kossutha v Novom Meste pod Šiatrom patrí k tým výchovno-vzdelávacím inštitúciám MR, v ktorých prebieha dvojazyčné vyučovanie, a to v dvoch cieľových jazykoch, v nemeckom a slovenskom. V súlade s týmto faktom sa slovenský jazyk v 1. ročníku vyučuje v rámci 20 hodín týždenne a v 2. ročníku 6 hodín týždenne. V 3., 4. a 5. ročníku sú 4 vyučovacie hodiny týždenne. V slovenčine sa vyučujú aj odborné predmety, ktoré sa postupne od 2. ročníka zavádzajú do vyučovacieho procesu.

Stanovený počet vyučovacích hodín v 1. ročníku je dostatočný na vybudovanie pevných základov slovenského jazyka. Ak táto úloha je splnená do konca školského roku, učiteľ v ďalších ročníkoch sa môže smelo opierať o tieto základy, ktoré ďalej upevňuje, rozvíja a obohacuje.

Metodika vyučovania slovenského jazyka v našej škole sa v podstate zhoduje s metodikou vyučovania akéhokoľvek iného cudzieho jazyka. Učivo sa delí na gramatickú, slohovú a konverzačnú časť a v rámci nich na menšie celky. Keďže našim cieľom je naučiť žiakov aktívne používať jazyk v písanej a hovorenej podobe, snažíme sa využívať všetky osvedčené metódy na jeho dosiahnutie.

K používaným metódam práce v rámci jazykovej zložky patrí vysvetľovanie a výklad. Problémová metóda zahŕňa heuristický postup, ktorého základom je tvorivý nápad či model, prispôsobivosť a vzájomné pôsobenie prvkov. Heuristická metóda sa zakladá na získavaní poznatkov, organizovaní operácií, na tvorivom hľadaní a objavovaní dôkazov. Tieto metódy vo výraznej miere podporujú logické myslenie a hlavne racionálne odôvodnenie gramatických javov.

Hodiny konverzácie sú obľúbené pre ich neformálnosť a obsahovú pestrosť. Charakterizuje ich bohatý sortiment situačných hier a dramatizovaných textov, opierajúcich sa o prebrané témy, v ktorých sa rozvíja komunikačná a improvizácia schopnosť žiakov.

Metóda riadeného rozhovoru s problémovými otázkami umožňuje komparáciu vlastných skúseností s informáciami, získanými z konkrétnej konverzačnej témy. Často využívame metódu práce s textom pomocou nahrávky. Žiaci hľadajú odpoveď na otázky, zisťujú pravdivosť tvrdení, alebo dopĺňajú vynechané slová a vety.

V slohovej zložke sa spájajú a zjednocujú gramatické poznatky a vyjadrovacie schopnosti žiakov. Okrem tradičných slohových prác hodiny slohu vyplňajú aj zaujímavé činnosti, ktoré nielen upevňujú vedomosti žiakov o jednotlivých slohových útvaroch a postupoch, ale rozvíjajú aj ich fantáziu a slovnú zásobu.

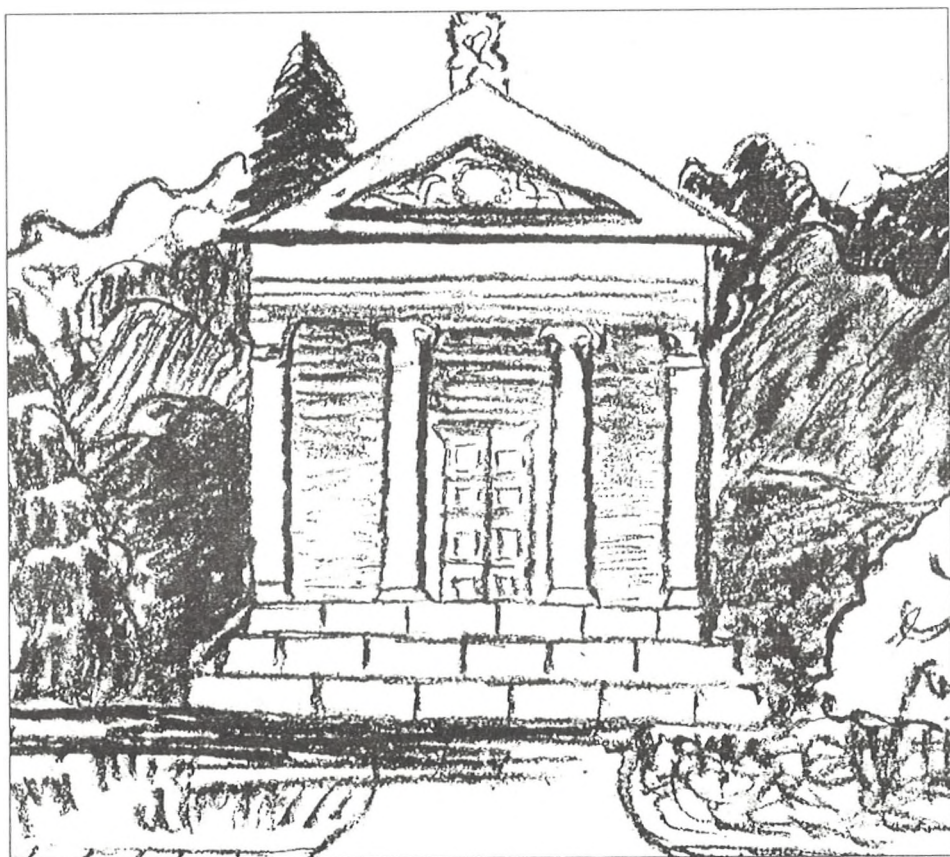
Pri výbere vhodných tém, kompozícií jazykových prostriedkov a štylizácii sa veľmi aktívne využíva už spomínaná problémová metóda, ktorá žiakom umožňuje spájať vedomosti z iných predmetov s vedomosťami zo slohu, vyberať vhodné a výstižné slová na pomenovanie vecí a myšlienok a osvojiť si správny postup pri písanom prejave. Problémová metóda veľmi silne motivuje prácu žiakov a pomáha im logicky myslieť.

Ďalšou, často využívanou metódou je analýza spojená s porovnávaním, ktorá povzbudzuje komparatívnu aktivitu žiakov. Tieto metódy sú úzko spojené s formou práce so žiakmi, napr. dokončenie začatého príbehu podľa fantázie, rôzne štylizované cvičenia a úlohy, práca s textami, ich vzájomné porovnávanie z hľadiska slohového útvaru a postupu atď.

Uvedené metódy sú iba fragmentmi zo sústavy vyučovacích metód, ktoré využívame na hodinách slovenského jazyka.

V súčasnosti svetové jazyky, na čele s angličtinou, zaznamenávajú zvýšený nárast záujmu mladých ľudí o ne, čo je samozrejماً potreba dnešnej doby. Iné cudzie jazyky, medzi nimi aj slovenčina, nie sú až také atraktívne. Avšak keď si uvedomíme, že aktívne používanie slovenského jazyka nám umožní komunikáciu v krajinách, patriacich do rodiny slovanských jazykov, slovenčina sa určite dostane na vyššie miesto v hierarchii jazykov. A to vôbec nie je zanedbateľný fakt.

V našej škole sa vyučovanie slovenského jazyka v plnej miere opiera o túto skutočnosť, ku ktorej sa cieľavedome približujeme pomocou osvedčených, zaujímavých a efektívnych vyučovacích metód.

Kresba žiačky 7. triedy novomestskej slovenskej školy Alžbety Zelenczovej

SPOZNÁVAJME SA

PaedDr. Juraj Margoč (Balašské Ďarmoty)

Slovenčina na strednej odbornej škole Kálmána Mikszátha

Z hľadiska zblížovania národov na celom svete hrá jednoznačne veľmi dôležitú úlohu moderná jazykoveda. Znalosť cudzích jazykov pomáha ľuďom ľahšie sa dorozumievať a nadväzovať priateľské, pracovné a iné dôležité kontakty. Väčšina dnešných mladých ľudí si už začína uvedomovať, že získanie kvalitného pracovného miesta je bez znalosti cudzieho jazyka prakticky nemožné.

I na našej Strednej škole obchodnej, potravinárskej, ekonomickej a cestovného ruchu Kálmána Mikszátha v Balašských Ďarmotách sa vyučovaniu cudzích jazykov venuje veľká pozornosť. Táto skutočnosť je vlastne podmienená odborným profilom školy. Študijné odbory, ktoré sú zamerané na ekonómiu, zahraničný obchod, cestovný ruch, potravinárstvo, hostiteľské služby a pohraničníctvo sú priamo spojené s ovládaním cudzích jazykov. Väčšinou prevládajú jazyky západného typu. Sme veľmi radi, že slovenčina sa tiež zaradila medzi jazyky, ktoré sa na našej škole vyučujú. Jednak je to dané tým, že je to jazyk susednej krajiny a ďalej skutočnosťou, že v regióne Novohrad, kde sa naša škola nachádza, žije slovenská národnosť (Netejč, Banka, Niža, Guta, Veňarec, Bír, Terany, Sudice, Lucina, Šámšon atď.) To znamená, že žiaci, ktorí sa už učili slovenský jazyk na základnej škole, môžu plynulo pokračovať v štúdiu v našej inštitúcii.

Cieľom vyučovania slovenského jazyka je zvládnutie základov slovenčiny a postupné zvyšovanie komunikačnej úrovne. Motivujúcim faktorom štúdia žiakov, ktorí už ovládajú slovenčinu zo základnej školy, by malo byť úspešné zloženie jazykovej skúšky, následné získanie vhodného zamestnania, respektíve pokus o štúdium slovenského jazyka doma alebo na Slovensku a po ukončení štúdia snaha o aktívny podiel na rozvíjaní slovenského národnostného života.

Slovenský jazyk na našej škole vyučujeme pomocou učebnice Slovenský jazyk od autorov D. Horváthová, M. Kmeť, E. Pecsényová, L. Pestiová a Zbierky úloh zo slovenského jazyka od Daniely Horváthovej. Učebnice obsahujú gramatické tabuľky. Jednotlivé lekcie sa začínajú krátkym východiskovým textom, často sú doplnené vhodným obrazovým materiálom, pokračujú krátkym dialógom, gramatickou časťou s rôznymi druhmi cvičení a lekcia končí novými slovami v dvojязыčnej verzii. Je to vhodná učebnica, ktorá umožňuje každému pedagógovi zvoliť si optimálne metodické postupy pri výučbe slovenského jazyka. Keďže prvotným cieľom cudzojazyčného vyučovania je jazyková komunikácia, veľmi dobre nám k tomu poslúžia cvičenia, či už gramatické, doplnňovacie, transformačné, príkladové, alebo rôzne typy dialógov. Nie je problém vytvoriť pre žiakov modifikácie nových cvičení, a tak skvalitniť vyučovací proces. V tejto súvislosti treba pripomenúť, že v rámci vyučovania slovenčiny neuplatňujeme len komunikatívny aspekt, ale snažíme sa uplatniť aj kognitívny prístup.

V metodike vyučovania slovenského jazyka sa snažíme aplikovať aj princíp hravosti. Nemali by sme zabúdať na heslo *"jazyk ako hra"*. Pomáha nám pri rozvíjaní slovnej zásoby, komunikatívnosti, chápania metafory a obraznosti jazyka. Súčasťou vyučovania slovenčiny je aj hudobná zložka. Vhodný výber piesne je pre žiakov veľmi dôležitý. Dramatická pedagogika aplikovaná vo výučbe slovenského jazyka je tiež jedna z možností, ktorá vedie k oživeniu vyučovacích hodín a u žiakov je veľmi obľúbená. Učivo dopĺňame video- aj audioprodukciou, internetom, knihami, časopismi, novinami a pod.

Slovenčinu učíme podľa osnov slovenského jazyka, ktoré sú zakotvené v ročných tematických plánoch podľa jednotlivých ročníkov.

Menšiu dotáciu hodín slovenského jazyka sa snažíme zlepšiť v rámci hodín krúžku slovenského jazyka. Jeho činnosť je zameraná na oboznámenie sa so slovenskými literárnymi dielami, rôznymi slovenskými hudobnými žánrami, slovenskou filmovou tvorbou. V krúžku majú žiaci možnosť zdokonaľovať sa v príprave na prednes slovenskej poézie a prózy. Dôležitou súčasťou krúžku je príprava žiakov na jazykové skúšky. Žiaci sa pravidelne zúčastňujú na rôznych recitačných, speváckych a iných podujatiach, ktoré organizujú Zväz Slovákov v Maďarsku a Celoštátna slovenská samospráva. V celoštátnej súťaži Veršovačky a spievanky naša žiačka Anna Koháryová v prednese poézie získala veľmi pekné prvé miesto.

Škola má bohaté mimoškolské aktivity, ktoré neraz vedú k zlepšeniu osvojovania slovenčiny. Veľmi obľúbené sú najmä výmenné zájazdy s našimi družobnými školami v Leviciach, Prešove, Bardejove, Rimavskej Sobote a Šamoríne.

Slovenský jazyk vyučovali a vyučujú hostujúci učitelia zo Slovenska. Je isté, že žiadna technická pomôcka alebo moderná technika nenahradí prirodzenú ľudskú reč. Zahraniční učitelia sú zárukou kvalitného vyučovacieho procesu a zároveň prinášajú nenahraditeľný kontakt so Slovenskom. Keďže sú vysielaní Ministerstvom školstva SR a riadi ich Dom zahraničných stykov, je pomoc zo slovenskej strany skutočne všestranná. Veľmi účinná je najmä podpora DZS MŠ, ktorý nám ochotne zabezpečuje potrebné učebné pomôcky, knižné publikácie, rôzne druhy tlačovín, video- a audiokazety a pod.

Slovenčinu ako povinne voliteľný predmet študuje v tomto školskom roku 119 žiakov. Je našou prirodzenou snahou skvalitniť vyučovanie slovenského jazyka. Postoj vedenia školy k našim snahám o zlepšenie a rozšírenie vyučovania slovenčiny je kladný. Riaditeľ školy pán Antal Szalai akceptoval návrh Novohradského národnostného strediska vo Veňarci, aby v budúcom školskom roku bola vytvorená aj jedna trieda len zo žiakov slovenských národnostných škôl. Veríme, že sa nám tento náš zámer podarí zrealizovať.

Činnosť sarvašskej slovenskej materskej školy

Deti, ktoré navštevujú našu materskú školu, pochádzajú zo Sarvaša a jeho okolia. Pre našu prácu je z tohto dôvodu potrebné uvedomiť si a analyzovať prostredie, ktoré podstatnou mierou vplyva na rozvoj osobnosti detí.

Sarvaš je mesto, ktoré má v súčasnosti dvadsaťtisíc obyvateľov. Na základe historických dokumentov Slováci, ktorí sa tu usadili, pochádzali z Novohradskej a Gemerskej stolice a pri príchode do Sarvaša niesli v rukách spevník (Tranoscius) a bibliu. Považovali za potrebné postaviť si kostol, podľa čoho usudzujeme, že vedeli čítať a písať a mali snahu zachovať si svoju národnú kultúru. Z toho vyplýva, že Slováci v Sarvaši majú hlboké historické korene, ktoré poskytujú pevné základy aj súčasnému životu.

Ak sa v dejinách prenesieme o dvesto rokov, môžeme pozorovať, že počet obyvateľov v roku 1940 vzrástol na 25 773, z čoho bolo 7 845 Maďarov a 17 771 Slovákov. Ako vidieť, Slovákov bolo oveľa viac a charakterizovala ich svornosť a vedomie spolupatričnosti k národnostnému povedomiu. V nasledujúcich štyridsiatich rokoch však nastáva obdobie silnej asimilácie Slovákov. Príčiny tohto stavu sa pripisujú politike, vojne i zlým sociálnym podmienkam. V dôsledku toho sa Slováci ocitli v postavení menšinového národnostného zoskupenia. Po roku 1989 ožívajú snahy o povznesenie slovenského národnostného života, pričom túto náročnú a ťažkú úlohu si na svoje plecia v našom prostredí berie predovšetkým škola. Ona sa stáva garantom a profesionálnym ochrancom slovenského jazyka. Vzhľadom k tomu, že slovenská materská škola je súčasťou vzdelávacieho programu Slovenskej základnej školy a žiackeho domova, naša inštitúcia funguje ako príprava pre vstup do dvojazyčnej slovenskej školy. V materskej škole máme 87 detí v troch vekových skupinách. S radosťou môžeme konštatovať, že ich počet sa neustále zvyšuje, a to napriek tomu, že materiálne podmienky, v ktorých v súčasnosti pracujeme, nie sú celkom ideálne. Teší nás, že v súčasnosti realizovaná rekonštrukcia nášho zariadenia kvalitatívne výrazne zlepšila naše postavenie. Zárukou úspešnej práce je kolektív pracovníkov, ktorý je ochotný sústavne zvyšovať kvalitu svojej práce. Základnými znakmi jeho činnosti sú tolerancia, spolupráca a dôvera všetkých, ktorí sa na výchove podieľajú. S výsledkami našej práce sú rodičia spokojní a s radosťou môžeme konštatovať, že čoraz častejšie môžeme pred nimi otvárať brány školy a čoraz viac rodičov so záujmom cez tieto brány prechádza.

Dvojazyčná materská škola má veľmi náročné poslanie, pretože zabezpečuje výchovu detí komplexne v zmysle všeobecne známych požiadaviek. Popritom dôležitým cieľom je vštepovať deťom národnostné ctenie a základné predpoklady k osvojeniu oboch jazykov. Musíme mať na zreteli, že k nám do materskej školy prichádzajú deti, ktoré doma nikoho nepočuli rozprávať po slovensky, respektíve len málo ich vychádza z prostredia, v ktorom sa používa slovenčina hoci aj

v nárečovej podobe. Rodičom náš postoj vysvetľujeme a snažíme sa argumentovať tým, že hravý nácvik jazykových zručností v dvoch jazykoch má pozitívny vplyv na vývin schopností dieťaťa. Dobré výsledky môžeme dosiahnuť iba v spolupráci s rodinou, preto v našej činnosti dbáme o to, aby rodina a škola boli v úzkom kontakte hlavne pri realizácii výchovných zámerov.

Pestovať pozitívny vzťah k slovenskému jazyku a k slovenskej národnostnej kultúre si preto vyžaduje venovať osobitnú pozornosť pri výbere materiálu a metód práce, ktoré musia byť podriadené vekovým osobitostiam detí. Na zreteli máme skutočnosť, že rozvoj vôľových vlastností, citu i myslenia u detí je v počiatočnej fáze. Z tohto dôvodu rozvíjame predovšetkým emocionálnu a vôľovú stránku osobnosti dieťaťa. Berieme do úvahy fakt, že malé deti v plnej šírke ešte nezvládli ani maďarský jazyk, preto iba otvárame cestu k zvládnutiu fonetických zvláštností slovenského jazyka.

Detskej duši je blízka ľudová slovesnosť, z ktorej ako z prvoradého zdroja čerpáme plným priehrštím. Považujeme za potrebné, aby deti porozumeli obsah slovenských riekaniak, piesní, básničiek a ľudových hier, a preto v širokej miere využívame texty, ktoré sú známe v oboch jazykoch. Obsahovo realizujeme texty vždy v zhode s časovou orientáciou so zreteľom na kalendárne udalosti sviatkov a tradičných ľudových zvykov. Uvedomujeme si, že detské vnímanie podporuje konkretizácia obrazu a činnosti, z tohto dôvodu v širokej miere používame metakomunikačné prostriedky, farebné ilustrácie a podľa stupňa detskej zrelosti i dramatizáciu. Považujeme za dôležité, aby zamestnania detí boli hravé, dobrovoľné a vedené vhodnou motiváciou. Napríklad oboznamovanie sa s pojmami, ktoré označujú farby začíname tým, že predstavíme farbičky.

V celom procese používame personifikáciu a vo vyznačenom priestore určíme, kde ktorá farbička býva. Vyzveme deti, aby farbičky postupne navštívili, a tak dosahujeme fixáciu pojmov. V ďalšej fáze vyfarbíme kamene a deti prechádzajú cez rieku po kameňoch určenej farby. Ešte zábavnejšie sa deťom zdalo, keď sme do predstavovanej rieky „*pridali*“ žraloka, ktorý strážil jednotlivé farbičky.

Po dôkladnom precvičení, keď deti farby vedia pomenovať, môžu označovať reálne predmety, napr. farbu svojich šiat. V tomto tematickom okruhu uplatňujeme aj vizuálnu výchovu podporovanú rozvojom manuálnych zručností v rôznych činnostiach. Napr. vyfarbíme dúhu a pod. Proces zdokonaľovania a upevňovania pojmov prebieha počas celého roka vždy v iných súvislostiach, ktoré vyplývajú z našej komplexnej činnosti.

Nedeľná škola v Segedíne

Zákon č. 77. z roku 1993 o právach národných a etnických menšín v Maďarsku predpisuje, že ak si ôsmi rodičia žiadajú výučbu menšinového jazyka, škola je povinná zabezpečiť podmienky vyučovania. K tomu potrebné finančné zázemie zaopatrí štát formou menšinovej kvóty. Zákon však nehovorí o tom, ako postupovať, ak deti danej menšiny študujú v rámci jedného mesta roztrúsene, v rôznych školách. Pre málopočetné národnosti, akými sú Poliaci, Bulhari, Arméni a pod., vynášli formu nedeľnej školy, kde sa žiaci raz do týždňa venujú jazyku a kultúre svojej menšiny. K tomu potrebné financie si môžu žiadať od Ministerstva školstva.

A čo s tými menšinami, ktoré počtovo patria k veľkým - ako Slováci -, ale predsa žijú v danom meste (napr. v Segedíne) v malom počte? Ak sa im nepodari nájsť tzv. "materskú" školu, ku ktorej sa môžu pridružiť, financie, potrebné k fungovaniu môžu získať len od rôznych nadácií. Samozrejme, ak majú šťastie a dotyčná nadácia tiež pokladá ich úsilia za dôležité.

Napriek všetkým možným ťažkostiam Spolok segedínskych Slovákov pred piatimi rokmi založil záujmový krúžok, ktorý funguje v Dome menšín a v rámci ktorého je možné študovať slovenský jazyk a kultúru. V prvých mesiacoch nám neprekážalo, že deti boli vo veku 4 až 12 rokov, pretože jazykovo boli všetky na rovnakej úrovni. Spočiatku sme sa s jazykom zoznamovali prostredníctvom básničiek a rôznych piesní. Časom sme sa však dohodli na tom, že pre nás je najdôležitejšie, aby sa deti naučili komunikovať.

Prvý rok prešiel tým, že sme sa naučili naozaj len najpotrebnejšie veci (kto sa ako volá, kde býva, koľko má rokov, čo je, čo pije, čo si oblečie a pod.). Žiakom robilo ťažkosť, ak sa na nich náhodou niekto obrátil a otázky formuloval inakšie, než na čo boli zvyknutí. Jednoducho nerozumeli po slovensky. Poznali len stereotypné vetné modely.

Dlho som hľadala učebnice, ktoré by vyhovovali našim podmienkam. Nakoniec som natrafila na Obrázkový šlabikár Miloslavy Némethovej. Táto séria učebníc vychádza z faktu, že deti, ktoré prichádzajú do 1. ročníka, nehovoria po slovensky. Prvá časť šlabikára sa preto sústreďuje na vytvorenie základnej slovnej zásoby pomocou obrázkov. Takýmto spôsobom nám nerobilo problémy ani to, že polovica žiakov ešte vôbec nepoznala písmená. Deti sa začali učiť písmená, ktoré sa odlišujú od maďarskej abecedy, až v druhej časti.

Čítanie používame skôr na zoznamovanie s jazykom, aby si žiaci zvykali na slovenské písmená a naučili sa ich správne vyslovovať. Pre začiatočníkov je ťažké nájsť vhodný text, v ktorom by naraz nebolo veľa neznámych písmen a jazykových výnimiek. Ak chcem, aby deti textu aj rozumeli, musím nájsť jednoduché vety, v ktorých je málo rozvíjajúcich vetných členov.

V priebehu vyučovacieho procesu tie isté výrazy a slovné spojenia aj viackrát opakujeme, čím ich stabilizujeme vo vedomí žiakov. Ved' nové slovičko treba počuť a použiť 16-krát, aby sme si ho uložili v pamäti.

Deti na základnom stupni sa učia hovorovú slovenčinu. Ich vek a znalosti z iných jazykov nedovoľujú, aby sme sa osobitne učili aj gramatiku. Správne tvary si osvojujú pomocou rôznych cvičení. Najprv sa učia slovesá v 3. osobe jednotného čísla (napr.: Peter píše. Katka pomáha mamičke.), aby dokázali rozprávať o rôznych obrazoch a udalostiach. Týmto postupom skôr pochopia aj tvorbu slovies pre ostatné osoby.

Nemôžem vyzdvihnúť typické problémy vo výučbe, pretože našim žiakom robia problémy aj zdanlivo jednoduché veci, ako napr. čítanie mäkkých slabík (de, te, ne, le), pretože v ostatných cudzích jazykoch (angličtina, nemčina), ktoré už ovládajú, sa s nimi nestretávajú. Len dvaja spomedzi žiakov študujú ruštinu a tí si samozrejme ľahšie osvojujú nové veci aj v slovenčine.

Vo vyššom ročníku sa žiaci už viac venujú gramatike. Problematickým učivom sa tu javia gramatické kategórie slovies. Keďže pre deti to nie je samozrejmosť, treba im vysvetliť, že existujú slovesá, ktoré majú zvrtný aj nezvrtný tvar (učí sa - učí, volá sa - volá).

Tempo vyučovania určujú predovšetkým schopnosti a predpoklady žiakov. Napr. niektorí sú už tretí rok v skupine začiatočníkov. Prvý rok do nej patrili veko-vo, druhý rok podľa svojich schopností (vtedy sa naučili písať) a tretí rok už si osvojili aj pracovné tempo. Duševne tieto deti nedeprimuje, že sú príliš dlho medzi začiatočníkmi, veď sa pre nich vždy nájdu nové úlohy.

Čo sa týka nášho tempa preberania učebnej látky u začiatočníkov, jedna učebnica nám stačí aj na dva roky. Nesmieme však zabudnúť na to, že deti sa stretávajú len raz do týždňa, a preto jednotlivým témam venujeme viac času, ako je to určené. Dôležité je, aby si učebnú látku osvojili už na hodine.

Témy preberáme rad radom, ako nasledujú v učebniciach. Nevenujeme sa však každej rovnakou intenzitou, veď niektoré pre nás nie sú až také závažné. Jednotlivé témy z roka na rok opakujeme a postupne rozvíjame slovnú zásobu.

Niečo, čo majú naše deti na hodine slovenčiny vyslovene rady, je hra Pexeso. Snád ju všetci poznáte. Na stole máme rozložené karty obrátené dolu obrazom a hľadáme páry. Najmenší sa cez túto hru učia písmená. Ak niekto nájde pár, nestačí len správne určiť písmeno, treba pomenovať aj zobrazený predmet. Takýmto spôsobom sa deti môžu naučiť farby, časti tela, členov rodiny, zvieratá a pod.

Mojím cieľom je naučiť žiakov minimálnu slovnú zásobu, pomocou ktorej sa dorozumejú. Som toho názoru, že ak im jazyk sprostredkujeme takým spôsobom, aby si k nemu zachovali vždy pozitívny prístup, ľahšie a skôr si osvoja slovenčinu.

Silnou motiváciou pre našich žiakov v študovaní jazyka je fakt, že Spolok segedínskych Slovákov spolu s miestnou slovenskou samosprávou im každoročne dvakrát (ale minimum raz) zabezpečí intenzívny jazykový tábor na Slovensku.

NAŠA HISTÓRIA

Ján Chlebnický (Békešská Čaba)

Z výsledkov národopisného výskumu v Baňačke a v Dolnom Regmeci

Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku Celoštátnej slovenskej samosprávy zorganizoval svoj národopisný výskumný tábor v uplynulom roku v Boršodsko-Abovsko-Zemplínskej župe v slovenských osadách Baňačka (Rudabányácska) a Dolný Regmec (Alsóregmec). Zúčastnilo sa ho dvadsaťdva domácich výskumníkov a odborníkov zo Slovenska. Aj tohoročný výskum, ktorý bol zameraný predovšetkým na slovenskú ľudovú kultúru spomenutých osád, priniesol cenné skúsenosti. Tieto sa dajú ešte len predbežne hodnotiť. Konečné výsledky budú známe po spracovaní získaných skúseností vo forme štúdií, publikovaných v rôznych domácich a zahraničných časopisoch.

Medzi domácimi účastníkmi tábora bývajú obyčajne odborníci a záujemcovia o slovenskú ľudovú kultúru dolnozemskeho pôvodu, hovoriaci stredoslovenským nárečím, evanjelického alebo katolíckeho vierovyznania. Práve preto výskum v Zemplíne znamenal pre nich veľký zážitok aspoň z dvoch aspektov. Niektorí z nich sa po prvýkrát stretli so živým východoslovenským nárečím a s gréckokatolíckou vierou. Prekvapilo ich aj to, aká silná je väzba tunajšieho obyvateľstva - predovšetkým starších generácií - s materinským jazykom, ľudovou kultúrou a vierou.

Zo severovýchodného regiónu Maďarska obyčajne nemávame účastníkov národopisných výskumov a nemali sme ich ani v tomto roku. K pravde však patrí, že v predchádzajúcich desaťročiach v Novom Meste pod Šiatrom (Sátoraljaújhely) a na jeho okolí pracoval slovenský pedagóg, inšpektor slovenského jazyka Rezső Petik, a to nielen na poli školskej výchovno-vzdelávacej činnosti, známy je aj ako človek pera, znalec slovenských národnostných pomerov okolia a autor početných štúdií so slovenskou národopisnou tematikou. Bolo by žiaduce, aby aj v tomto regióne žil a pracoval taký milovník miestnej slovenskej kultúry, ktorý by vedel pokračovať v diele pána profesora Petika a vo výskumoch, ktoré započali účastníci tohoročného národopisného tábora. Aby bolo na čo nadväzovať, opierajúc sa o prvé dojmy a výsledky vedeckých pracovníkov zo Slovenska, menovite o písomné správy z výskumu PhDr. Evy Krekovičovej, DrSc., Mgr. Zuzany Gálieovej (Ústav etnológie Slovenskej akadémie vied, Bratislava), PhDr. Zuzany Beňuškovovej, CSc. (Ústav etnológie SAV), PhDr. Jaroslava Čukana, CSc., Mgr. Ivany Šustekovej (Katedra manažmentu, kultúry a turizmu Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre), Mgr. Kataríny Ballekovej (Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave), PhDr. Evy Pančuhovej (Slovenské národné múzeum v Martine) a PhDr. Viery Sedlákovej (Matica slovenská, Martin). Pre čitateľov Slovenčinára a pre slovenských pedagógov krátko zhrnieme, čo a ako sa skúmalo v Baňačke a v Dolnom Regmeci.

Pri výskumoch je mimoriadne dôležitou úlohou zmapovanie skúmaného spoločenstva, spoločenskej štruktúry danej society, jej histórie. Z tohto hľadiska (podľa J. Čukana a I. Šustekovej) obidve skúmané zemplínske osady vykazujú mnoho podobných čŕt. V posledných desaťročiach obidve mali poľnohospodársky charakter. Sedliacke spoločenstvo bolo hodne rozvrstvené; v obidvoch osadách boli známi niekoľkí veľkí gazdovia, strední a drobní roľníci, ale aj bezzemkovia. Okrem nich v dedinách žili a pracovali aj niekoľkí remeselníci a obchodníci. Táto spoločenská štruktúra predstavuje zaujímavú deľbu práce nielen v danej osade, ale aj v súvislosti s jej okolím. Výskumy napr. zistili, aké remeslá praktizovali v jednej alebo druhej osade, ktoré chýbali (preto bolo treba majstrov volať z iných osád), čím sa zaoberali nemajetní (slúžili, išli za prácou do okolitých miest, zaoberali sa domáckou výrobou), aký tovar nosili na trh, čo kupovali za utržené peniaze atď.

Keď sa takto rozvíjajú medziľudské vzťahy, styky s blízkym alebo ďalekým okolím, v živote ľudí môže dôjsť k rôznym zmenám. V priebehu mnohých desaťročí premeny môžu byť aj radikálne. Môžu sa prejaviť v hospodárskom, spoločenskom, kultúrnom živote, môžu sa týkať pôvodného zamestnania (ako bolo baníctvo), výrobného procesu, kultúry, materinského jazyka, náboženstva a iných.

Je všeobecne známe, že obyvatelia Baňacky a Dolného Regmecu (ako aj obyvatelstvo iných slovenských osád Zemplína) sú potomkovia tých Slovákov, ktorí sa sem prisťahovali zo severovýchodnej časti Uhorska. Dodnes si zachovali gréckokatolícku vieru, svoju kultúru a slovenský materinský jazyk - východoslovenské nárečie.

Z hľadiska výskumu napr. piesňového folklóru E. Krekovičová a Z. Gáľová hovoria, že *"pozoruhodnou a vďačnou témou prípadných ďalších výskumov môžu byť i v sledovanom prostredí prítomné relikty (t. j. pozostatky, zvyšky) modlitieb, reprezentujúce rôzne jazykové vrstvy od cirkevnej slovančiny až po súčasnú podobu spisovnej normy jazyka."*

Zuzana Beňušková sa zamerala na výskum konfesiónálnych vzťahov obyvateľov dvoch spomenutých obcí. Obidve sú *"nábožensky relatívne homogénne, gréckokatolícke, vyskytovalo sa v nich aj obyvateľstvo kalvínske, rímskokatolícke a v minulosti aj židovské. Všetky tieto náboženstvá sú početnejšie zastúpené najmä v Novom Meste pod Šiatrom, ku ktorému skúmané lokality prirodzene gravitujú. Kontakty s inými konfesiami teda boli časté nielen v prostredí mesta, ale aj v rodinách informátorov. Keďže v oboch skúmaných lokalitách sa nachádza len gréckokatolícky kostol, charakteristická bola religiózna (náboženská) konformita a pragmatickosť, ktorá sa prejavovala prijatím gréckokatolíckych náboženských praktík aj zo strany príslušníkov iných náboženstiev."*

Možno teda skúmať, ktoré náboženské praktiky sa následkom spolunažívania rôznych náboženstiev prispôbujú ku gréckokatolíckym a ktoré nepodliehajú týmto vplyvom. V prípade jednotlivých náboženstiev niektoré viac, iné menej odolávajú vplyvu náboženstva väčšiny. Ďalej možno skúmať napr. zasadací poriadok v kostoloch, jeho prípadné zmeny v priebehu času, zmeny jazyka bohoslužieb atď.

Odborníčkou jazykového a nárečového výskumu bola Katarína Balleková. Zamerala sa o. i. na slovensko-maďarskú dvojazyčnosť, ktorá sa vyvíjala od 18. storočia, keď sa slovenské obyvateľstvo Baňacky a Dolného Regmecu usadilo na území v blízkosti maďarského a iného obyvateľstva. Bilingvizmus prechádza

"postupne zo slovenského monolingvizmu (keď slovenčina východoslovenského typu bola materinským jazykom až približne do 30. rokov 20. storočia) cez bilingvizmus slovensko-maďarský, maďarsko-slovenský (aký je charakteristický pre väčšinu najstaršieho obyvateľstva oboch obcí) až po maďarský monolingvizmus (v strednej až najmladšej generácii), na čo vplývali rozličné historické, spoločenské, politické aj sociálne faktory v krajine, okolitom prostredí, ako aj v rodinnom spoľužití."

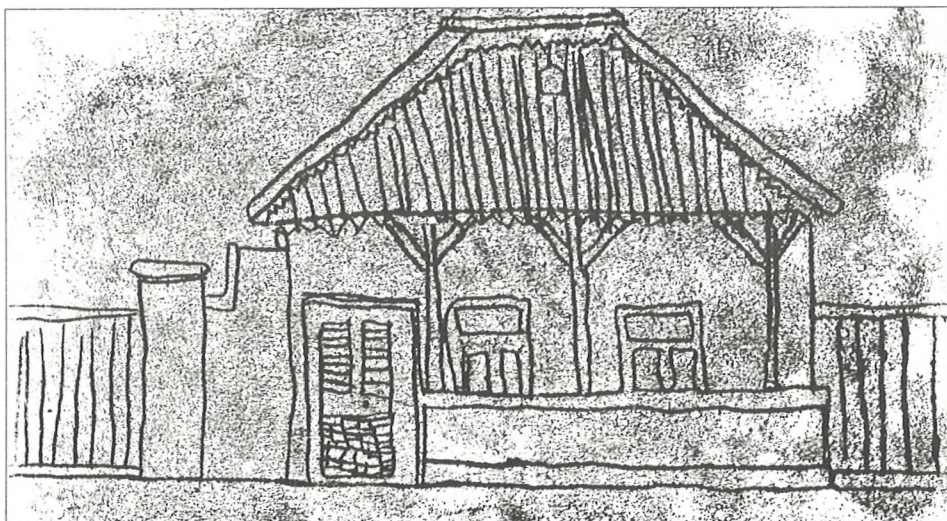
Ďalšie otázky: O ktoré konkrétne faktory ide? Ako sa prejavujú napr. v rodinnom živote? Ako im možno čeliť? (Výučbou spisovného jazyka na školách, rozvíjajúcimi sa pohraničnými stykmi, opätovným zavedením slovenského jazyka v liturgii atď..)

Čo sa týka používania skúmaného nárečia obyvateľov Baňačky a Dolného Regmecu, K. Balleková ho hodnotí takto: *"Najstaršia generácia má nenarušený, alebo relatívne dobre konzervovaný jazykový systém v miestnom území, pri komunikácii v slovenčine bez problémov prepne na slovenský jazykový kód a jazykový prejav nie je ochudobnený ani zo štylistického hľadiska, t. j. najstarší používateľ slovenčiny pozná vyjadrovacie prostriedky (najmä lexikálne, syntaktické) v plnej škále expresivity a neutrálnosti."*

Čo vyplýva z tohto hodnotenia? Po prvé: tento stav treba zachytiť, kým generácia nárečia tak pekne používa. Keď nie inak, v podobe lexiky, vo forme nárečového slovníka. Po druhé: treba byť naň pyšný a odovzdávať ho mladším generáciám.

Tim Evy Pančuhovej skúmal v obidvoch obciach rodinu a rodinné vzťahy. Sledoval okrem iného výber manželských partnerov, postavenie nevesty v novej rodine, výchovu detí v rodine, ale členov výskumnej skupiny zaujímali aj detské hry a hračky.

Ďalšia skupina výskumníkov pracovala pod vedením Viery Sedlákovej. Zamerala sa predovšetkým na výskum zmiešaných manželstiev. Podobne ako všetkých členov kolektívneho národopisného výskumu, aj ich zaujali otázky nárečia, vierovyznania, ľudovej kultúry - a vôbec otázky každodenného života slovenského obyvateľstva Baňačky a Dolného Regmeca.

Z literárneho života Slovákov v Maďarsku

Slovo literatúra sa používa v dvoch významoch. V širšom zmysle slova literatúrou nazývame súhrn všetkých literárnych pamiatok. V užšom význame rozumieme pod literatúrou len súhrn umeleckých diel. Keď hovoríme o slovenskej literatúre, zvyčajne máme na mysli tvorbu našich (slovenských) autorov, ale do slovenskej literatúry patria všetky diela na Slovensku i v zahraničí píšucich slovenských autorov. Výrazným znakom tejto literatúry je slovenský jazyk.

Podľa Michala Harpáňa (Teória literatúry) trojkontextovosť dolnozemsých slovenských spisovateľov vyplýva zo skutočnosti, že tvoria vlastný národnostný - "menšinový" - literárny kontext, ich tvorba súčasne pôsobí v kontexte literatúry (kultúry) krajiny, v ktorej žijú, a napokon je determinovaná - alebo determinuje, hoci len čiastočne a väčšinou veľmi okrajovo - kontext literatúry materinského jazyka.

Čo sa týka slovenských autorov v Maďarsku, z hľadiska "menšinového" kontextu ich Anna Divičanová charakterizovala v Zrode č.3/1984 nasledovne: *"Naša doterajšia poézia čerpá i priamo z národnostnej problematiky, príkladom toho je najmä tvorba Gregora Papučka, ale stretáme sa s týmto javom aj u iných autorov. Myslím, že z tohto aspektu je naša domáca poézia nositeľkou istých svojráznych čít"*.

Začiatky literárnej tvorby Slovákov v Maďarsku siahajú do obdobia pred druhou svetovou vojnou. Ľudové noviny uverejnili na pokračovanie v číslach 18-20/1992 článok Júliusa Dedinského pod názvom *"Literárne plody čabianskeho slovenského ducha"* v ktorom autor používa termín *"čabianska slovenská literatúra"*, lebo, citujem *"v dávnejšej minulosti, ba ešte i na začiatku 20. storočia početní čabianski autori písali a vydávali slovenské knihy, alebo redigovali noviny a kalendár v slovenskej reči"*. V Čabianskom kalendári, Evanjelickom hlásniku, Slovenskej rodine, ba aj v Slovenskej jednote nájdeme od takzvaných ľudových autorov diela, ktoré nás presvedčajú o tom, že slovenská literárna tvorba existovala.

V roku 1935 vydal JÁN GERČI divadelnú hru *"Vyslužená žena"*. Je to spevohra v čabianskom nárečí, ktorej hudbu zložil Ján Sekerka. V roku 1939 vyšla básnická zbierka *Zornička*, o ktorej sa píše v Čabianskom kalendári nasledovne: *"Uchvacuje nás čabianska slovenčina, podržiaca si takmer nezmenené všetky vlastnosti našich stredoslovenských nárečí."* O dva roky neskôr vyšla pod názvom *Za pluhom* básnická zbierka Štefana Hudáka. Nemožno zabudnúť ani na Michala Borguľu, ktorý napísal knihy *Rozprávania z Dolnej zeme* (MS 1988), *Tu sa usadíme, ale známy bol aj ako básnik*. Traja naposledy spomenutí autori sa po druhej svetovej vojne presídlili na Slovensko a už nezasahovali do rozvoja slovenskej literatúry v Maďarsku. Boli ľudovými básnikmi, o ktorých píše aj Ľubica Bartalská v zborníku *Ozveny rovin* (1985). Nájdeme v ňom literárne diela Jána Andrášika, Františka Boriša, Jána Kašníka, Michala Kolimára, Jána Korbeľa, Juraja Korbeľa, Ondreja Kulíka, Jozefa Ondreja Markuša, Štefana Nemčoka a Judity Tomkovej. Obyčajne reagovali na spôsob života dolnozemsých Slovákov, sledovali národnobuditeľské

ciele. Ako to uvádza autorka zborníku, tvorba týchto autorov "stoi na rozhraní ľudovej slovesnosti a umeleckej literatúry".

Rok 1955 priniesol nový zväzok, a to *Hrušky mamovky Špiakovej* (ináč názov básne PAVLA SAMUELA). Bol to ozajstný pokus o prezentovanie literárnej tvorivosti. Ďalší zborník, *Výhonky*, vyšiel až v roku 1978. Predstavili sa v ňom básnici Gregor Papuček, Juraj Marik, Alexander Kormoš a prozaici Pavol Kondač a Michal Hrivnák. O dva roky neskôr do knihy básní pre deti *Fialôčka, fiala* boli zaradené básne Imricha Fuhla, Gabriela Karu, Alexandra Kormoša, Juraja Marika, Gregora Papučka a Júliusa Szabóa. V zborníku *Chodníky*, vydanom v roku 1984 sa už predstavili aj noví autori, a to: Juraj Dolnozemský, Mária Fazekašová, Imrich Fuhl, Veronika Halušková, Michal Hanigovský, Oldřich Kníchal. Zborník *Prameň*, vydaný v roku 1982 uviedol poviedkárov Zoltána Bárkányiho-Valkána, Imricha Fuhla, Michala Hrivnáka, Pavla Kondača, Juraja Marika a Andreja Medvegja.

Najstarším z autorov, píšucich a publikujúcich slovenskú poéziu v Maďarsku je JÚLIUS SZABÓ, ktorý vydal zväzok *Zem na obzore* (1984), obsahujúci slovenské, maďarské básne, preklady a básne pre deti. V roku 1987 mu vyšla samostatná zbierka básní *Perly ľadu*.

Najaktívnejším literárnym tvorcom je rodák spod Piliša GREGOR PAPUČEK, ktorý je autorom niekoľkých knížiek: *Pilišske ozveny* (1982), *Zahučali hory* (1983), *Ako mám ďalej žiť* (1983), *Tvrde hrudy* (1988), *Zahrajme sa* (1990).

Druhý rodák od Piliša, ALEXANDER KORMOŠ, sa podpísal pod zbierky slovenských básní *Polyfónia* (1981), *Polyfónia II* (1986), *Spievaj s nami* (1988), *F santofském Piliši*, (1990) *Ohnivá kytica* (1991).

Jednou z nemnohých spisovateliek je MÁRIA FAZEKAŠOVÁ, ktorá debutovala básnickou zbierkou *Vynútiť úsmev* v roku 1988. Ďalšia jej zbierka vyšla v roku 1993 pod názvom *Pereje radosti*. Publikácia, obsahujúca krátke prozaické diela - *Vôňa Fidži s hamburgerom* - uzrela svetlo sveta v roku 1991.

Reflexívna lyrika IMRICHA FUHLA sa objavuje v jeho dvoch samostatných básnických zbierkach - *Čiernobiela mozaika* - *Fekete-fehér mozaik* z roku 1986 a *Nemé szavá* - *Néma szavak* z roku 1995. Imrich Fuhl prekladá maďarských básnikov do slovenčiny, ale aj slovenských do maďarčiny. V knihe *Vyzliecť slová - Levetköztetni a szavakat* (1993) pozorujeme úsilie autora prezentovať národnostných básnikov zo stredoeurópskeho regiónu.

Popri hore uvedených autoroch vyrástli v Maďarsku ďalší tvorcovia slovenskej literatúry. Spočiatku publikovali len v antológiách alebo v novinách, na stránkach ľudových novín. Takým básnikom bol JURAJ ANTAL-DOLNOZEMSKÝ zo Slovenského Komlóša, pre tvorbu ktorého je charakteristické, že si zachováva svoju prirodzenú jedinečnosť. Jeho prvá básnická zbierka vyšla v roku 1988 pod názvom *Večerný dážď*. Básne v tejto zbierke hovoria o živote, o cítení a myslení národnostného básnika. Je smutná, ale súčasne plná vitality. Ďalšia zbierka básní z jeho pera má názov *Ťarcha páperia* (1994).

Treba zdôrazniť, že do literárnej činnosti menšiny sa zapájajú aj predstavitelia novej slovenskej prózy v Maďarsku. PAVOL KONDAČ po zbierke poviedok *Onemelá izba* (1983) vydal rozsiahly román *Hrboľatá cesta* (1984) a jeho voľné románové pokračovanie *Neskorý návrat* (1987).

MICHAL HRIVNÁK je autorom zbierok krátkych próz *V prúde času* (1981), *Tulipány* (1986) a *Nadišiel čas* (1988).

Nemožno zabudnúť na spisovateľku ILDIKU FÚZIKOVÚ, ktorá je autorkou národopisnej zbierky spod Piliša *Tam, v tem našem hájku* (1991) a zbierky noviel *Mám miesto v srdci* (1994).

Okrem vyššie spomenutých básnikov a prozaikov píše aj "ozajstní" ľudoví tvorcovia, ktorí svoje diela uverejňujú na stranách Ľudových novín. Nemôžeme zabudnúť ani na deti, ktoré sa pokúšajú literárne tvoriť. Združenie slovenských spisovateľov a umelcov v Maďarsku vypisuje v každom roku súťaž na prozaické diela a poéziu. Najlepšie pokusy uverejňujú na stranách Ľudových novín, v rubrike Okienko. Samozrejme, ešte treba preskúmať aj rôzne školské noviny.

Z hore uvedeného vyplýva, že literárna tvorba Slovákov v Maďarsku sa po druhej svetovej vojne dostala do krízovej situácie. Rozvoj nastal v 80. až 90. rokoch. Nedávnu minulosť a súčasnosť charakterizuje nástup nových, mladých autorov, ale aj objavenie ešte nepublikovaných ľudových rozprávačov či ľudových básnikov.

Ak hľadáme na pestrú paletu domácich diel, môžeme sa tešiť atraktivnosti našich tvorcov. Avšak keď túto paletu hľadáme v našich slovenských učebniciach, žiaľ, len zriedka sa v nich stretávame s poéziou alebo prózou našich tvorcov.

Použitá literatúra

ZROD 3/1984

PETER ANDRUŠKA: *Literárna tvorba Slovákov z Dolnej zeme*, Odkaz, 1994

MICHAL HARPÁŇ: *Teória literatúry*, Bratislava, 1994

Kresba žiačky békešcabianskej slovenskej školy Réky Kováčovej

ROZŠÍRTE SI DOMÁCU KNIŽNICU

Ján Chlebnický (Békešská Čaba)

Publikácie Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku

1. **Čabjanskí nárečovní slovník - Csabai tájszótár.** Rukopis Júliusa Dedinského prepracoval a doplnil Juraj Ando a Matej Mazán - Dedinszky Gyula kéziratát átdolgozta és kiegészítette Andó György és Mazán Mátyás. Békešska Čaba - Békéscsaba, 1993. ISBN 963-03-3666-9. Kiadó - Vydavateľ: Békéscsaba Megyei Jogú Város Önkormányzata, Zväz Slovákov v Maďarsku, Výskumný ústav ZSM.

2. **Atlas slovenských nárečí v Maďarsku - Atlas der slowakischen Mundarten in Ungarn.** Red.: Péter Király. Budapešť - Budapest 1993. Vydavateľ: Slovenský výskumný ústav ZSM, Békešska Čaba. ISBN 963 04 3280 3

3. **275 rokov v Békešskej Čabe.** Prednášky Sympózia o Slovákoch v Maďarsku, 1993. Békešska Čaba, 1995. Redigoval: Ondrej Krupa. Vydal Slovenský výskumný ústav, Békešska Čaba.

4. **Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku - A magyarországi szlovákok népi kultúrájának atlasza.** Békešska Čaba - Békéscsaba 1996. Hlavný redaktor - Főszerkesztő: Anna Divičanová - Gyivicsán Anna. Zodpovední redaktori - Felelős szerkesztők: Benža, Mojmír, Krupa András. Vydal - Kiadó: Slovenský výskumný ústav, Békešska Čaba - Szlovák Kutatóintézet, Békéscsaba.

5. **Čbianska čítanka I. - Csabai olvasókönyv I.** Békešska Čaba - Békéscsaba, 1996. Zodpovedný redaktor - Felelős szerkesztő: Ján Chlebnický - Chlebniczki János. Vydavateľ - Kiadó: Slovenský výskumný ústav v Békešskej Čabe - Szlovák Kutatóintézet, Békéscsaba. ISBN 963 04 6406 5

6. **250 rokov v Slovenskom Komlóši.** Prednášky zo sympózia o Slovákoch v Maďarsku, 1996. Békešska Čaba, 2000. Redigoval Ján Chlebnický. Vydal Slovenský výskumný ústav v Békešskej Čabe.

7. **Ondrej Krupa: Kalendárne obyčaje I.** Jeseň, predvianočné obdobie. Békešska Čaba 1996. Vydal: Slovenský výskumný ústav, Békešska Čaba.

8. **Pamätné ľudové domy, zbierky, dedinské múzeá slovenských obcí v Maďarsku - Tájházak, gyűjtemények, falumúzeumok a magyarországi szlovák településeken.** Békešska Čaba - Békéscsaba, 1997. Zostavil, napísal a redigoval Ondrej Krupa - Összeállította, írta, szerkesztette: Krupa András. Vydavateľ - Kiadó: Slovenský výskumný ústav v Békešskej Čabe - Szlovák Kutatóintézet, Békéscsaba.

9. **Ondrej Krupa: Kalendárne obyčaje II.** Vianoce - Nový rok - Tri krále. Békešska Čaba 1997. Vydal: Slovenský výskumný ústav, Békešska Čaba.

10. **Ondrej Krupa: Kalendárne obyčaje III.** Predjarie - Jar - Leto - Dni v týždni. Békešska Čaba, 1998. Vydal: autor a Slovenský výskumný ústav, Békešska Čaba.

11. **Anna Divičanová: Jazyk, kultúra, spoločenstvo.** Etnokultúrne zmeny na slovenských jazykových ostrovoch v Maďarsku. Békésska Čaba - Budapešť 1999. Vydal: Slovenský výskumný ústav Zväzu Slovákov v Maďarsku, Békésska Čaba. ISBN 963 03 6913 3

12. **Ondrej Krupa: Malý slovenský národopis.** Vybrané príspevky. Békésska Čaba 1999. Vydal: Slovenský výskumný ústav, Békésska Čaba.

13. **Komlósska čítanka - Komlósi olvasókönyv.** Békésska Čaba - Békéscsaba, 2000. Zodpovedný redaktor - Felelős szerkesztő: Ján Chlebnický - Chlebniczki János. Vydavateľ - Kiadó: Slovenský výskumný ústav ZSM - Magyarországi Szlovákok Szövetsége Szlovák Kutatóintézet.

14. **Ondrej Krupa - Krupa András: Humor ľudu - A nép humora.** Békésska Čaba - Békéscsaba 2000. Vydal - Kiadó: Slovenský výskumný ústav, Békésska Čaba - Szlovák Kutatóintézet, Békéscsaba.

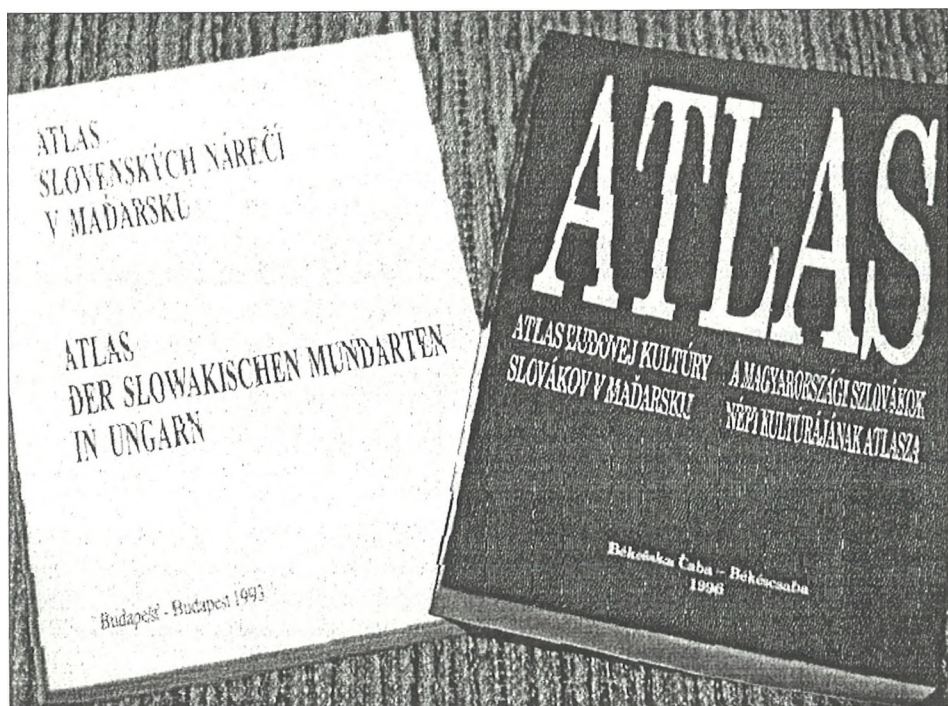
15. **275 rokov v Sarvaši.** Sympóziu o Slovákoch v Maďarsku. Sarvaš, 1997. Békésska Čaba, 2001. Red.: Ján Chlebnický. Vydal Slovenský výskumný ústav, Békésska Čaba.

16. **Anna Divičanová - Gyivicsán Anna: Premeny tradičnej kultúry Slovákov v Maďarsku - A magyarországi szlovákok hagyományos kultúrájának változásai.** Békésska Čaba - Békéscsaba 2001. Vydavateľ - Kiadó: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku. Békésska Čaba - Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete, Békéscsaba.

17. **Ondrej Krupa: Omrvinky detského folklóru a hier našich Slovákov.** Békésska Čaba, 2002. Vydal: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku.

18. **Sarvašská čítanka - Szarvasi olvasókönyv.** Békésska Čaba - Békéscsaba, 2002 Red.: Ján Chlebnický - Chlebniczki János. Vydavateľ - Kiadó: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku. Békésska Čaba - Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete, Békéscsaba. ISBN 963 204 452 5

Zakladacia listina Slovenského výskumného ústavu Zväzu Slovákov v Maďarsku je datovaná z 1. augusta 1990. O jeho vznik a neskoršie pôsobenie sa aktívne pričínala slovenská inteligencia pochádzajúca z Békésskej Čaby, resp. tam žijúca a pôsobiaca. Ústav, novšie ako inštitúcia Celoštátnej slovenskej samosprávy s novým menom Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, sa teda v tomto roku dožil dvanásteho roku svojho pôsobenia. Jeho činnosť sa pokúsime tentoraz predstaviť pomocou publikácií, ktoré počas uplynulých rokov vydal. Hlavný podiel na publikačnej činnosti majú predovšetkým jeho poprední vedeckí výskumníci, bývalá vedecká vedúca ústavu, kulturologička, habilitovaná profesorka dr. Anna Divičanová a etnograf, kandidát vied, hlavný vedecký spolupracovník dr. Ondrej Krupa.

Spomedzi vyššie uvedených prác medzi prvými uvádzame dve základné diela, nárečový a národopisný atlas.

Atlas slovenských nárečí v Maďarsku je prvou publikáciou ústavu. Pripravili ho univerzitní profesori, jazykovedci Ferenc Gregor a Péter Király, resp. Erik Fügedi. Hotový materiál čakal dlhé roky na vydanie. Péter Király v úvodnej štúdii o ciele atlasu hovorí nasledovne:

"Prvotným cieľom atlasu je kartografickou metódou zaregistrovať synchrónny stav slovenských nárečí v Maďarsku a podať ich systematický prehľad. Ďalšou jeho úlohou je pomocou uverejneného materiálu ozrejiť problematiku miešania nárečí, problém vzniku prechodných a miešaných typov nárečí a vznik nových typov nárečí, ako i otázky jazykovej integrácie, dvojjazyčnosti, maďarsko-slovenských vzájomných jazykových vplyvov atď."

Autorka doslovu atlasu Anna Divičanová k uvedenému dodáva:

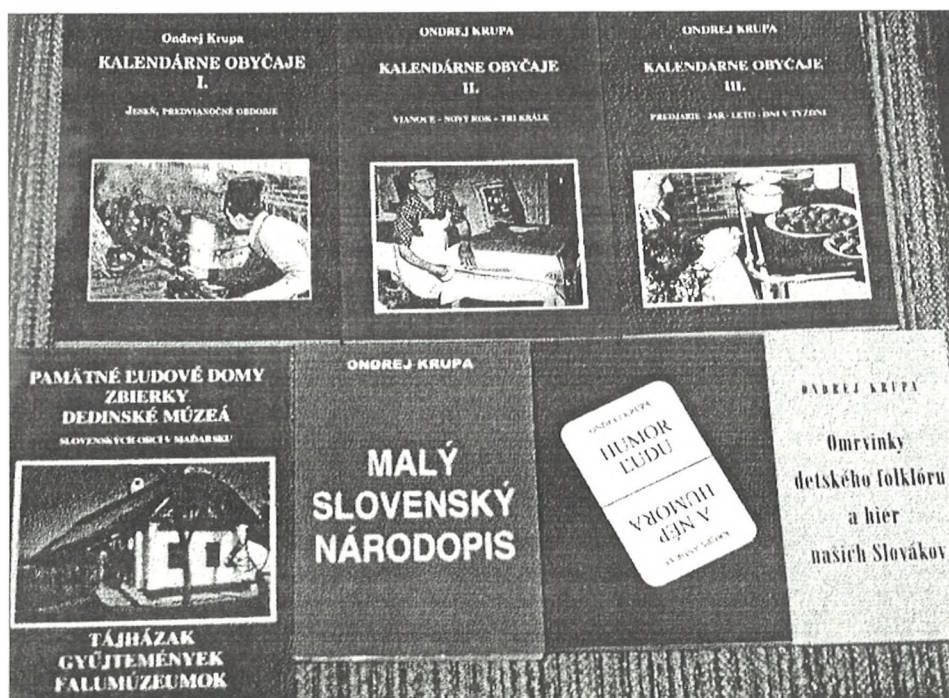
"Autori počas svojich výskumov zistili, že domáce slovenské obyvateľstvo je už v prevažnej väčšine dvojazyčné. Ba v istej časti osád, v ktorých prevádzali výskum, hovorí miestnym dialektom už iba najstaršia, respektíve staršia stredná generácia. Štúdia Pétera Királya mnohostranne približuje túto sociolingvistickú problematiku a snaží sa vysvetliť proces zmien, ktorý zastihol slovenský jazyk a kultúru našej menšiny."

Čo môže alebo má robiť slovenská škola v takejto situácii?

Keď slovenský materinský jazyk stráca na hodnote a prehľbuje sa negatívny proces sebazpoznania, keď slabne národnostné povedomie, škola ich má posilňovať. Prostriedkom môžu byť i spomenuté publikácie ústavu.

Zväzok *Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku* bol doteraz najväčším vedeckým projektom ústavu, do ktorého zapojil veľký počet externých spolupracovníkov, odborníkov zo Slovenska a domácich slovenských pedagógov. Dotyční pracovali na základe dotazníka, pomocou ktorého vznikol aj Národopisný atlas Slovenska.

Národopisný atlas obsahuje obrovské množstvo informácií o ľudovej kultúre Slovákov žijúcich v Maďarsku, okrem cenných štúdií - od Anny Divičanovej o premenách tradičnej kultúry Slovákov v Maďarsku a od Mojmíra Benžu o ciele a koncepcii atlasu - krátku charakteristiku skúmaných 23 osád od Ondreja Krupu, 430 národopisných máp s bohatou tematikou (poľnohospodárstvo, chov dobytka, strava, odev, spracovanie konope, staviteľstvo, bývanie, spoločenské a rodinné vzťahy, slovenský folklór, tanec, hudba, zvyky atď.).

Takisto medzi základné diela zaradujeme knihu Anny Divičanovej: *Jazyk, kultúra, spoločenstvo*, ktorá sa zaoberá etnokultúrnymi zmenami na slovenských jazykových ostrovoch v Maďarsku. Vo svojom venovaní jej obsah načrtáva takto:

"Knižku, v ktorej sa pokúšam zachytiť takmer tristoročnú prítomnosť Slovákov na slovenských jazykových ostrovoch v Maďarsku, venujem predovšetkým mladšej generácii, ktorá sa učí na vysokých školách a univerzitách doma i na Slovensku, ale i predstaviteľom mládeže, ktorí v rôznych krajinách študujú slovákistiku, alebo sa zaujímajú o slovenskú kultúru.

V práci odhaľujem v prvom rade špecifické črty slovenskej kultúry v Maďarsku, medziiným to, ako sa následkom interetnických vzťahov vytvorili dvojazyčné kultúrne modely v kruhu slovenských societ; následkom akého sociokultúrneho pozadia sa formoval charakter a mentalita dolnozemských Slovákov; aké typy osád vznikli na slovenských jazykových ostrovoch; ale takisto predstavujem také osobnosti menšiny, ktoré boli a sú cennými nositeľmi a sprostredkovateľmi ako kultúry menšiny, tak i kultúry väčšiny."

Z práce A. Divičanovej by sme osobitne upozornili na otázku *národnostného povedomia*, na tri odlišné typy lokalít, ako je Malý Kereš (Kiskörös) Répáshuta (Répáshuta) a Níredháza (Nyíregyháza). V súvislosti so spomenutou prácou Anny Divičanovej pripomíname, že vyšla aj v maďarskom jazyku, avšak tento variant nevydal ústav.

Nepopierateľne ďalším základným dielom je trojzväzková práca Ondreja Krupu *Kalendárne obyčaje I., II., III.*, ktorá analyzuje predovšetkým kalendárne obyčaje Slovákov v Maďarsku. Väčšinu skúmaných 72 osád tvoria tie, ktoré patria do békéšsko-čanádskej oblasti, do okolia Pilišského pohoria, medzi zadunajské osady, medzi osady Peštianskej a Novohradskej župy a Zemplína.

Podľa tematického rozdelenia prvý zväzok obsahuje kalendárne obyčaje jesene a predvianočného obdobia, druhý obyčaje Vianoc, Nového roka a Troch kráľov a tretí spracúva obyčaje predjarného obdobia, jari, leta a obyčají, ktoré sa viažu k dňom týždňa.

O kalendárnych obyčajach sa autor v úvode zmieňuje nasledovne:

"Kalendárne dni patrili medzi najdôležitejšie medzníky, podľa ktorých sa riadil ľud. Spomedzi 365 dní v roku sa medzi ne počítali tie, ktoré určitým spôsobom poskytovali oporu ľudskému správaniu, ľudskej činnosti, vykonávaniu povinností, osobnej úspešnosti, práci, zbohatnutiu, zárobku, ako aj ochranu jednotlivca a spoločenstva pred vplyvom nepriaznivých síl.

Tieto dni obsahovali sviatočný okruh obyčají a povier, rôzne predpisy, normy správania sa a činností, zákazy a veštbý. Všetky tieto boli späté so záujmami jednotlivca a spoločenstva, s ich vzájomným vzťahom, s pohybom jednotlivca v spoločenstve. Obsahovali reálne a racionálne skúsenosti, pozorovania, nábožensko-cirkevné predpisy, pokyny, napomáhajúce v orientácii človeka medzi zásadami viery a pozostatkami starých povier, koreniacimi v dávnej minulosti. Všetky tieto praktiky osve, či spolu, alebo vzájomne sa dopĺňujú, nadväzujú vzájomne na seba, nachádzame v systéme kalendárnych obyčají resp. pri jednotlivých kalendárnych dňoch."

V súvislosti s prácou Ondreja Krupu upozorňujeme pedagógov - rovnako slovenských a maďarských -, že je veľmi cenným prameňom k oživovaniu tradícií Slovákov v Maďarsku, a to jednak v každodennom živote, alebo môže slúžiť na ich predvedenie na javisku.

V živote škôl a celého spoločenstva zohrávajú dôležitú úlohu národné, štátne a cirkevné sviatky. Z ich radu chýbajú, alebo doteraz chýbali sviatky, ktoré sa viažu na istú národnosť či na danú osadu. Sviatkom pre Slovákov istej osady môže byť deň, ktorý pripomína konkrétny dátum založenia osady. Podľa našich informácií Sarvaš a Slovenský Komlôš majú stanovené takéto dni, keď sa oslavuje príchod slovenského obyvateľstva do osady. Ústav z príležitosti okrúhlych výročí založenia, resp. znovuzaloženia slovenských osád v Maďarsku organizuje svoje interdisciplinárne konferencie, na ktorých prednášajú poprední domáci a zahraniční národopisci, historici, jazykovedci, sociológovia a iní odborníci. Z prednášok zostavuje samostatné publikácie, napr.: *275 rokov v Békésskej Čabe, 250 rokov v Slovenskom Komlóši, 275 rokov v Sarvaši*.

V predošlom čísle *Slovenčinára* sme sa podrobnejšie zaoberali otázkou pestovania slovenského národnostného povedomia v kruhu školskej mládeže. Školskú výchovnú činnosť hodlajú posilniť ďalšie tri spomenuté publikácie ústavu, dvoj-jazyčné slovensko-maďarské miestno-historické čítanky *Čabianska, Komlóšska a Sarvašská čítanka*. Všetky tri venujeme do pozornosti slovenských a zvlášť maďarských pedagógov. Podľa ich vzoru nabádame aj na zostavenie ďalších, a to nielen pomocou ústavu alebo v spolupráci s ním.

Ondrej Krupa je doteraz najproduktívnejším výskumníkom ústavu, keďže okrem spomenutých prác vydal v rámci ústavu aj ďalšie. Medzi ne patrí i slovensko-maďarský informačný sprievodca *Pamätné ľudové domy, zbierky, dedinské múzeá slovenských obcí v Maďarsku*. Práca obsahuje informácie o 26 pamätných domoch. Autor síce hovorí, že "vydaním tohto informačného sprievodcu chceme podať súhrn špecifických miestnych inštitúcií, ktoré sa zaoberajú uchovávaním pamiatok ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku", predsa však neobsahuje všetky v súčasnosti známe inštitúcie, lebo od vydania knihy vznikli ďalšie.

O zbierkach autor v úvode svojej práce píše:

"V našej publikácii uverejňujeme najdôležitejšie údaje o každej zbierke: okolnosti vzniku, datovanie, mená správcov týchto miestnych inštitúcií, kustódov, opatrovateľov a vedúcich, adresy, návštevné hodiny, možnosti prehliadky. Ako v sprievodcovi oboznamujeme čitateľa s predmetmi a náradím, ktoré možno vidieť, poskytujeme o nich základné údaje, umiestnenie, čiže sprevádzame návštevníka temer od predmetu k predmetu. Pre väčšiu názornosť ilustrujeme našu publikáciu aj fotografiami."

Ďalšia publikácia Ondreja Krupu má titul *Malý slovenský národopis*. Je to vlastne zborník jeho vybraných príspevkov s veľmi bohatou tematikou. Tento výber vedeckých a populárnych príspevkov Ondreja Krupu vlastne tvorí krásny a pestrý kaleidoskop bohatstva a mnohostrannosti ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku a pritom je aj verným zrkadlom okruhu bádateľského záujmu autora. Pôvodne ich uverejnila slovenská tlač v Maďarsku (*Ľudové noviny, Naš kalendár, Čabiansky kalendár, Čabän*). Miesto a dáta vydania ich prvej verzie vážený čitateľ nájde v obsahu."

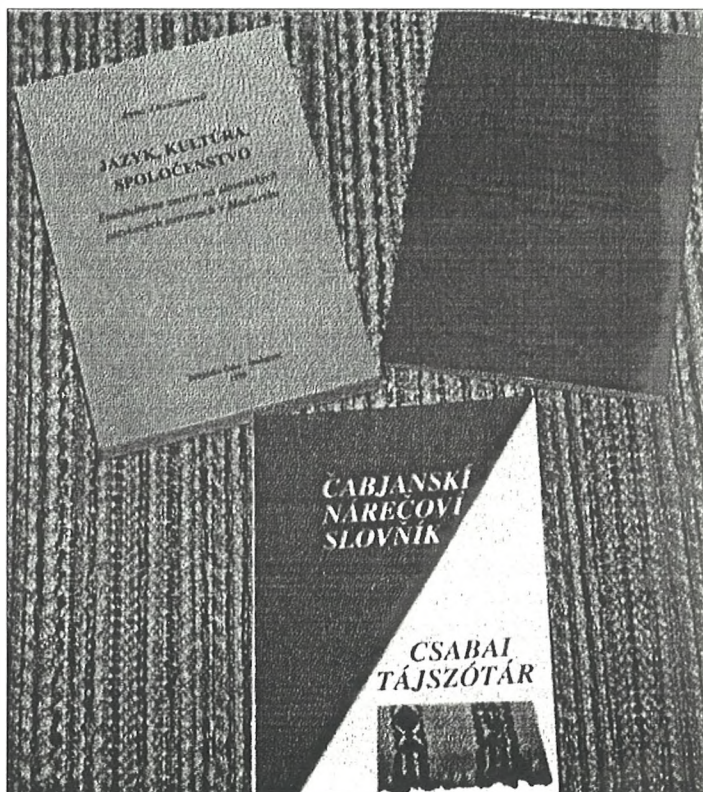
Odborník sa v rámci vedeckého výskumu stretáva aj témami, ktoré práve vtedy nespádajú do jeho aktuálneho plánu. Magnetofón však nevypína. Takýmto spôsobom sa nazhromaždí ďalší cenný materiál, ktorý treba z pásovk pozbierať, novším výskumom doplniť a urobiť z neho celok. Takto vznikli ďalšie dve publikácie Ondreja Krupu, dvojazyčná populárna knižka *Humor ľudu - A nép humora* a *Omrivinky detského folklóru a hier našich Slovákov*. Prvá obsahuje medziiným humoristické rozprávania zo života, poverové rozprávania, žánrové postavy, detský jazyk, vtipy o legendárnych osobnostiach, o vojakoch, opilcoch, ďalej lascívne a erotické žarty (teda nie pre deti!), humor vo zvykoch a obyčajach, napr. pri priadkach, pytačkách, pri svadbe, zabijačke, prvý apríl, prezývky a ďalšie.

V úvode druhej spomenutej práce autor takto naráža na vyššie citovanú myšlienku:

“Spracovanie tejto zbierky detského folklóru a hier Slovákov v Maďarsku je - v tom najlepšom zmysle - vedľajším produktom výskumnej činnosti autora pri štúdiu ich spôsobu života...”

Knižka je tematicky tiež veľmi bohatá. Obsahuje uspávanky, riekanky, hádanky, vyčítanky, hry šikovnosti, hry s loptou, opis hračiek, resp. všetkého, s čím sa deti môžu hrať (živočíchy, rastliny, zem, hlina, blato, detské zbrane, hudobné nástroje a ďalšie). Knihu venujeme predovšetkým materským školám a prvému stupňu základných škôl, rodičom, teda temer každému.

“Kniha ako najnovší dvojazyčný slovensko-maďarský výtlačok Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku je prvým zväzkom edície Otázky vývoja a kultúry. Edícia bude obsahovať tri zväzky, v ktorých plánujeme analyzovať vývojovú cestu, osudy troch základných rovín duchovnej kultúry: kultúry tradičnej, cirkevnej a kultúry vysokej. Vo všetkých troch zväzkoch analyzujeme kultúrne javy slovenských jazykových ostrovov v Maďarsku v minulosti a v prítomnosti.

V prvom zväzku sa autorka pokúsi podať ucelený obraz premien tradičnej duchovnej kultúry. Druhý zväzok bude obsahovať prehľad cirkevnej kultúry podľa konfesijného zloženia slovenského obyvateľstva v Maďarsku; kultúru evanjelikov, rímskokatolíkov, gréckokatolíkov, baptistov a niektorých menších cirkevných skupín. (II. zväzok vyjde v r. 2003.)

V treťom zväzku mienime podať prierez o vysokej kultúre, v prvom rade o krásnej literatúre a o výtvarnom umení, ale aj o vedeckej literatúre a iných žánroch, ako je žurnalistika, politické a kultúrne eseje, pamflety atď., ktoré sú písané v literárnej slovenčine. (III. zväzok plánujeme vydať r. 2004.)"

Jedná sa o prvý zväzok edície knihy A. Divičanovej *Premeny tradičnej kultúry Slovákov v Maďarsku*, ktorej obsah autorka zhrňuje nasledovne:

"Predmetom štúdie je tradičná kultúra Slovákov v Maďarsku, resp. zmeny, ktoré v nej nastali od prelomu XVII. a XVIII. storočia - od vzniku prvých etnických a jazykových diaspór až podnes."

Keďže sme hovorili o jednej z najnovších publikácií ústavu, prehľad jeho vydavateľskej činnosti zakončíme *"najstaršou"* knižkou, ktorá má názov (v nárečí!) *Čabjanskí nářečovní slovník*.

Autor rukopisu Július Dedinský takto vyznáva svoju lásku čabianskej slovenčine:

"Na Čabu som prišiel v r.1942-om za evanjelického farára. Hneď mi napadlo zvláštne nárečie tunajších slovenských veriacich. Inak znelo toto, ako reč dolnobáčanských Slovákov, medzi ktorými som sa narodil, inak ako reč Malokerešanov, ktorých farárom som bol za 11 rokov a zasa inakšia slovenčina bola táto, ako spisovná. Musím úprimne uznať, že sa vtedy mne táto slovenčina nepáčila. Tak sa mi zdalo, je pokazená, málo hádam aj smiešna. Neskôr som ale pomaly privykol na ňu, ešte neskôr som si ju obľúbil. Prišiel som na jej dobrú chuť, aj sám som i nechtiac začal užívať špeciálne čabianske slová, výrazy."

Asi pred 5-6 rokmi som myslel prvý raz na to, že by bolo dobré, ba rovno bolo by potrebné pozbierať slovnú zásobu čabianskeho nárečia. Aj som sa rozhodol zostaviť Slovník čabianskeho nárečia."

Vtedajší vedeckí pracovníci Múzea Mihálya Munkácsyho, ktorí rukopis prepracovali a pripravili do tlače, sa o autorovi rukopisu sa zmienili takto:

"Po ukončení dvadsaťtiročnej práce prišiel rad na to, že rukopis Júliusa Dedinského s našou spoluprácou je pripravený do tlače. Našu snahu viedli dve veci: hlboká úcta k zberateľovi, ktorý sa vydal na nevyšliapanú cestu, a bezpodmienečná angažovanosť v záujme veci."

Zostavenie rukopisu a omnoho neskôr jeho príprava do tlače boli svojho času prvými krokmi v tomto smere. Odvtedy vznikli ďalšie podobné práce, niektoré na úrovni odbornej. Bolo by žiaduce, aby sa nárečové slovníky Slovákov v Maďarsku množili, keď aj nie vždy na vysokej odbornej úrovni, aby sa takto zachoval aspoň súčasný stav slovnej zásoby hovorených domácich slovenských nárečí.

Recenzia knihy Moniky Glückovej-Szabóovej Slovenská vzdelanosť pre 6-8-ročné deti

V decembri r. 2002 sa objavila na našom národnostnom knižnom trhu nová učebnica: *Slovenská vzdelanosť pre 6-8-ročné deti*. Jej autorkou je *Monika Glücková-Szabóová*, odborná asistentka slovenskej národnostnej katedry *Rímskokatolíckej vysokej školy pedagogickej Jána Vitéza v Ostrihomi*.

Už dávno sa čaká na knižku podobného typu. Je to vítané dielo ako pre učiteľov, tak aj pre žiakov základných škôl.

Prehľadné a logické tematické delenie knihy poskytne učiteľom - slovenčinárom veľkú pomoc pri splnení požiadaviek predmetu "*slovenská vzdelanosť*" a v značnej miere uľahčí ich prácu. Básničky, vyčítanky, riekanky, hádanky, detské hry, rozprávky, vzácny materiál o národopise Slovákov, metodicky dôkladne uvážené úlohy a bohaté ilustrácie vzbudia záujem detí o tento predmet, ako aj o to, aby sa bližšie zoznámili s minulosťou a súčasnosťou Slovákov v Maďarsku a materskej krajiny.

V kapitole *Moja rodina* sa deti naučia pomenovať jednotlivých členov rodiny a pomocou otázok predstaviť i svoju vlastnú rodinu. V ďalšej kapitole sa zoznámia so zdvorilosťnými formulami, používanými v každodennom styku.

V kapitolách *Bydlisko*, *Naša škola*, *naša trieda* si osvoja pomenovanie predmetov ich bezprostredného prostredia. V pamiatkovom dome dediny je prítomná i naša minulosť - hmotná aj duchovná kultúra našich predkov.

Mimoriadne veľká pozornosť je venovaná národopisu, čiže sviatkom, významným dňom a ľudovým zvykom. Po definícii jednotlivých časových úsekov roku - ročné obdobia, mesiace, týždne, dni - nasleduje opis tradícií, ktoré "*zachovávame v rodine*", popritom sa charakterizujú i jednotlivé ročné obdobia. Vďaka ilustráciám a kreatívnym úlohám sú deti silne motivované, a tak sa v plnej miere môže realizovať komunikačný aspekt vyučovania jazyka.

V kapitole *Kalendárne zvyky* autorka podrobne, pre deti však dostupným jazykom predstavuje charakteristiku jednotlivých kalendárnych zvykov. Píše sa tu o ľudovom umení, o príprave nástrojov, o zvláštnostiach slovenskej kuchyne i o ľudovej pranostike. Bohatý a zaujímavý materiál bude deti zrejme inšpirovať k tomu, aby sa čím viac dozvedeli o zvykoch a o ľudovej kultúre ich bezprostredného prostredia, ich predkov, ich dediny.

Je známe, že detský folklór, teda detské piesne, piesne dievčat a chlapcov, piesne detí pri práci, detské hry, vyčítanky, rečňovanky, hádanky, rozprávky aj iné žánre detského folklóru sú deťom blízke. Spomínané literárne žánre im však neposkytujú len radostné chvíle, ale podporujú deti i v tom, aby sa poinformovali o minulosti ich prastarých matiek, o poľnohospodárskych prácach na poliach a okolo zvierat, o klasických zamestnaniach Slovákov a o živote detí v minulosti.

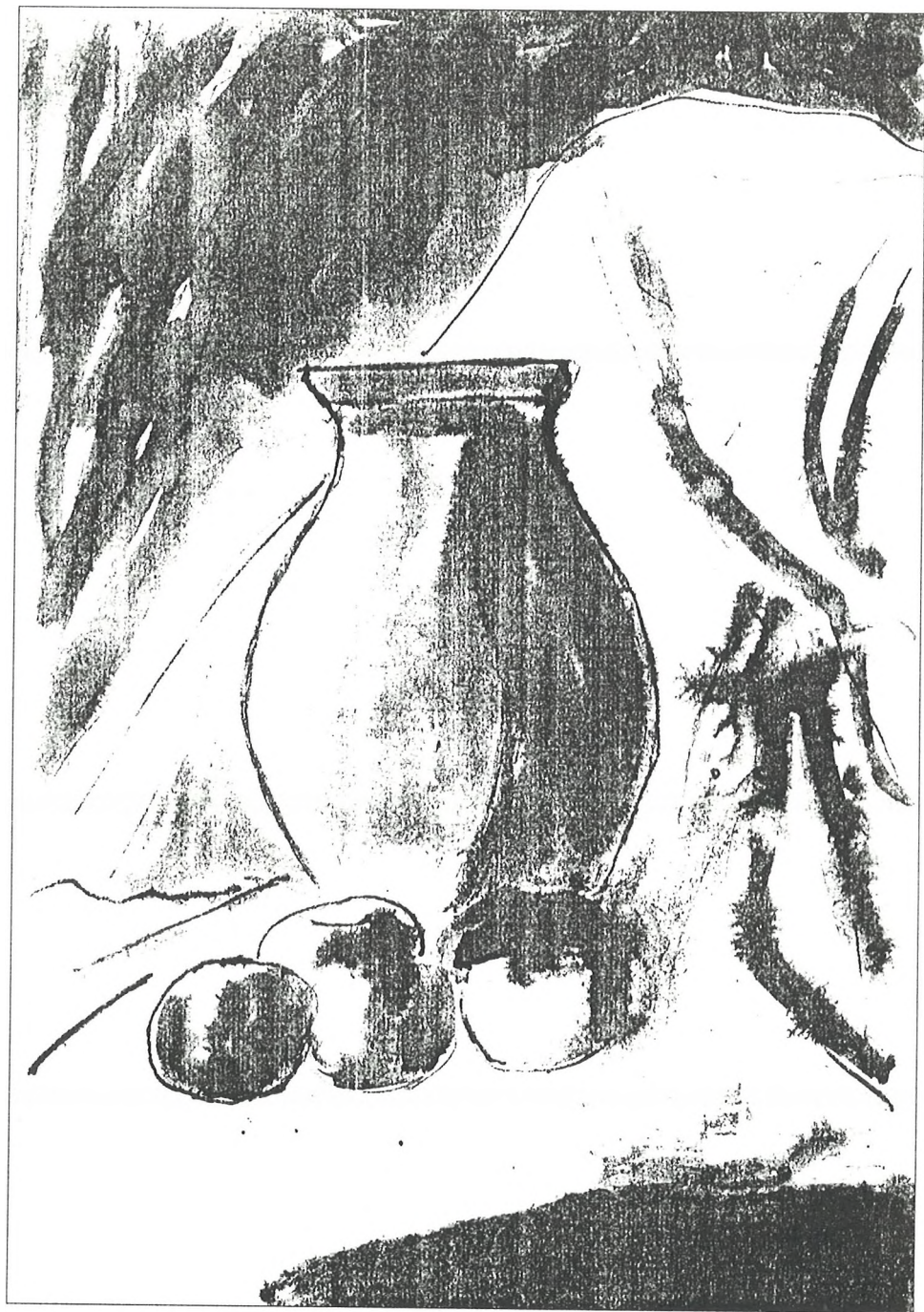
V kapitolách *Materská krajina* a *Slováci v Maďarsku* sa deti naučia umiestniť oba štáty - Maďarskú aj Slovenskú republiku - na mape. Uvedomujú si spolupatričnosť a zemepisnú blízkosť dvoch štátov a národov. Neopakovateľne krásne prírodné zvláštnosti a pamätihodnosti Slovenska ich lákajú, aby bližšie spoznali

materskú krajinu našej národnosti. Masovokomunikačné prostriedky - Domovina, Ľudové noviny atď. - prinášajú im každý deň kúšтик "domoviny" do bytov.

Milí kolegovia a kolegyně! Neváhajte a kúpte si učebnicu slovenskej vzdelanosti! Som presvedčená, že i táto knižka prispeje k tomu, aby si deti uvedomili, že "našej matky reč je krásota".

*Kresba žiačky 6. triedy békeščabianskej slovenskej školy
Nikolety Debrovskej*

Kresba Gregora Takácsa zo Slovenskej školy v Novom Meste pod Šiatrom

